

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ BİLİM DALI

TEHDİT MANİPÜLASYONU VE OLUMLU BİLGİLENDİRMENİN
ÖRTÜK VE AÇIK TUTUMLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Ahmet Yasin ŞENYURT

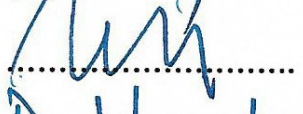

Danışman
Prof. Dr. Hamit COŞKUN

BOLU 2018

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Ahmet Yasin ŞENYURT'a ait "Tehdit Manipülasyonu ve Olumlu Bilgilendirmenin Örtük ve Açık Tutumlar Üzerindeki Etkisi" adlı çalışma, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalında Doktora Tezi olarak oy birliğiyle / oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

22. 01. 2018

Unvan, Adı, Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı) : Prof. Dr. Hamit COŞKUN	
Üye : Prof. Dr. Nebil YILDIZ	
Üye : Doç. Dr. Derya HASTA	
Üye : Yrd. Doç. Dr. Meral GEZİCİ-YALÇIN	
Üye : Yrd. Doç. Dr. Burak DOĞRUYOL	

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Doktora Tezi olarak sunduğum, “**Tehdit Manipölasyonu ve Olumlu Bilgilendirmenin Örtük ve Açık Tutumlar Üzerindeki Etkisi**” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvuru kaynaklardan yapılan alıntılarının adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ahmet Yasın ŞENYURT

22. 01. 2018

Mukaddes, Umay ve Arya'ya...

ÖN SÖZ

Doktora çalışmalarım boyunca benden desteğini ve yol göstericiliğini esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Hamit COŞKUN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez süresince, sadece tez izleme komitesi zamanında değil her zaman olumlu geribildirimlerini, öneri ve eleştirilerini sunan Yrd. Doç. Dr. Meral GEZİCİ YALÇIN ve Yrd. Doç. Dr. Burak DOĞRUYOL'a desteklerinden dolayı minnettarım.

Tez jürime gelmeyi kabul eden Doç. Dr. Derya HASTA ve Prof. Dr. Nebil YILDIZ'a katkı ve vakitlerini ayırdıkları için şükranlarımı sunuyorum.

Gösterdiği çaba, emek ve sabırla en az benim kadar bu mücadelede yer alan hakkını ödeyemeyeceğim değerli eşim Mukaddes ŞENYURT'a her şey için çok çok teşekkür ediyorum.

Değerli arkadaşım Dr. Ercan Selçuk Ünlü'nün programlama konusundaki destekleri, titizliği ve yol göstericiliği olmasaydı, tezin tamamlanması olanaksız olabilirdi. Emekleri için ona en içten saygılarımı sunuyorum.

Değerli meslektaşlarım Cantürk AKBEN ve Yunus UĞUR'a tez çalışmasının uygulamalarını yönetirken gösterdikleri özen ve çaba için teşekkürlerimi sunuyorum.

Birlikte çalışmaktan keyif aldığım, her sıkıştığımda yardımına koşan değerli meslektaşlarım Bedirhan GÜLTEPE, Elvan KİREMİTÇİ, Orhan KAYA'ya ayrıca teşekkür ediyorum.

Yaklaşık 15 yıldır akademik ve kariyer danışmanlığı yapan değerli dostlarım Gaye Zeynep ÇENESİZ ve Öznur ÖNCÜL'e sabırları ve destekleri için şükranlarımı sundum, sunuyorum, sunmaya devam edeceğim.

Yaklaşık 25 yıldır yanımda olan (So close, no matter how far, couldn't be much more from the heart) değerli dostlarım İbrahim Paşa AKÇA, Şervan Adar AVŞAR,

Ahmet KILIÇASLAN, Kemal TEKE ve Mehmet TÜRE'ye herşey için tekrar ve tekrar teşekkür ediyorum.

Emeklerini hiçbir zaman unutmayacağım başta İsmet Can KUŞ olmak üzere lisedeki öğretmenlerime ve ODTÜ Psikoloji bölümündeki tüm hocalarıma en içten saygı ve sevgilerimi sunuyorum.

Son olarak, anneme, babama ve ablama bugün olduğum kişi olmamda gösterdikleri çaba için şükranlarımı gönderiyorum.

Bu tez çalışması, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri ofisinin 2017.03.06.1167 nolu projesi olarak, 26.250 TL tutarında maddi destek alınarak gerçekleştirilmiştir.

Ahmet Yasin ŞENYURT

ÖZET

TEHDİT MANİPÜLASYONU VE OLUMLU BİLGİLENDİRMENİN ÖRTÜK VE AÇIK TUTUMLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Ahmet Yasin ŞENYURT

Doktora Tezi

Psikoloji Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hamit COŞKUN

Ocak 2018, 102 + XX Sayfa

Örtük Çağrışım Testi literatürde farklı gruplara yönelik örtük tutumları ölçmek için en sık kullanılan ölçme araçlarından biridir. Buna karşın, bu testin ülkemizdeki kullanım alanı oldukça sınırlı kalmıştır. Bu tez kapsamında Örtük Çağrışım Testi'nin açık kaynak kodlu olarak Türkçe'ye kazandırılması ilk amaçtır. İkinci olarak, gerçekçi ve sembolik tehdit manipülasyonlarının Kürtlere ve Suriyelilere yönelik örtük ve açık tutumlar üzerindeki etkisi de incelenmiştir. Son olarak, olumlu bilgilendirme metinlerinin Kürtlere yönelik örtük ve açık tutumlar üzerindeki etkisi incelenmiştir.

İlk çalışmada gerçekçi tehdit manipülasyonuna maruz kalan katılımcıların, kontrol grubuna göre daha fazla örtük olumsuz tutum gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca temas kalitesinin, temas miktarı ile gelecekteki temas isteği arasındaki ilişkide tam aracılık etkisi olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlar Temas Kuramı ve Bütünleşik Tehdit Kuramı ile tutarlıdır.

İkinci çalışmada Kürtlerden kaynaklı gerçekçi tehdit manipülasyonuna maruz kalan katılımcılarda Kürtlere yönelik olumsuz örtük tutumların arttığı saptanmıştır. Kürtlerden kaynaklı tehdit manipülasyonuna maruz kalan gruplarda örtük tutumlar ile etnik kimliğe bağlılık arasında ilişki bulunmuştur. Öte yandan, Suriyelilere yönelik

manipülasyon alan grupta bu ilişki bulunmamıştır. Bu bulgu örtük tutumların erken yaşam olaylarıyla şekillendiği görüşünü desteklemektedir.

Son çalışmada ise olumlu bilgilendirme türlerinin Kürtlere yönelik örtük ve açık tutumlar üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı bulunmuştur.

Çalışmalarda elde edilen bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde temas kalitesinin dış gruplara yönelik tutumların önemli bir role sahip olduğu gözükmektedir. Örtük Çağrışım Testi ise etnik tutumların ölçülmesinde geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar kelimeler: Örtük çağrışım testi, bütünleşik tehdit modeli, kalıpyargı, önyargı.

ABSTRACT

THE EFFECTS OF THREAT MANIPULATION AND POSITIVE INFORMATION ON IMPLICIT AND EXPLICIT ATTITUDES

Ahmet Yasin ŞENYURT

PhD Thesis

Department of Psychology

Advisor: Prof. Dr. Hamit COŞKUN

January 2018, 102 + XX Pages

The Implicit Association Test is one of the most commonly used measurement tools to measure implicit attitudes towards different groups in the literature. However, the use of this test in our country is very limited. In this thesis, it is the first aim to bring Implicit Association Test to Turkish language with open source code. Secondly, the effects of realistic and symbolic threat manipulations on implicit and explicit attitudes towards Kurds and Syrians will also be examined. Finally, the effect of positive informative texts on implicit and explicit attitudes towards the Kurds will be examined.

In the first study, the participants in realistic threat manipulation condition were found to have a more negative attitude than those in control group. It was also found that interaction quality was a full mediator of the relationship between the amount of interaction and the desire for future interaction. These results are consistent with the Contact Theory and the Integrated Threat Theory.

In the second study, it was found that negative implicit attitudes towards Kurds were increased in participants who exposed to realistic threat manipulation. In the groups exposed to the manipulation of threats originating from the Kurds, there was a relationship between implicit negative attitudes and commitment to ethnic identity. On

the other hand, this relationship was not found in the group receiving manipulation for the Syrians. This finding supports the idea that implicit attitudes are shaped by early life events.

In the last study, there was no effect of positive informative types on the implicit and explicit attitudes towards Kurds.

When the findings obtained in three studies are evaluated as a whole, the interaction quality seems to be an important determinant of attitudes towards external groups. In addition to this, the Implicit Association Test was found as a valid and reliable measurement tool to measure implicit ethnic attitudes.

Keywords: Implicit association test, integrated threat model, stereotyping, prejudice

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ETİK UYGUNLUK BEYANI.....	iii
İTHAF.....	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vii
ABSTRACT.....	ix
İÇİNDEKİLER	xi
TABLolar LİSTESİ	xv
ŞEKİL VE GRAFİKLER LİSTESİ.....	xvii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xviii
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM.....	3
1. ÖRTÜK ÇAĞRIŞIM TESTİ (ÖÇT; IAT)	3
1.1. Örtük Çağrışım Testi (ÖÇT) İşlemi	5
1.2. ÖÇT İle Gerçekleştirilen Araştırmalar	7
1.3. ÖÇT Psikometrik Özellikleri	8
1.4. ÖÇT Hesaplama	10
1.5. Sonuç.....	11
II. BÖLÜM	12
2. GRUPLARARASI İLİŞKİLER	12
2.1. Temas Kuramı	12
2.2. Sosyal Kimlik Kuramı ve Kendini Kategorilendirme Kuramı	13
2.3. Bütünleşik Tehdit Kuramı.....	15
2.4.Özet	17
2.5.Araştırmanın Amacı ve Önemi	17
III. BÖLÜM.....	19
3. PİLOT ÇALIŞMA	19

3.1. Giriş.....	19
3.2.Yöntem.....	19
3.2.1. Katılımcılar	21
3.3. Sonuçlar	21
3.4. Tartışma.....	22
IV. BÖLÜM.....	24
4. BİRİNCİ ÇALIŞMA.....	24
4.1. Giriş.....	24
4.1.1. Çalışmanın Hipotezleri	24
4.2. Yöntem.....	25
4.2.1. Katılımcılar ve Araştırmanın Deseni	25
4.2.2. İşlem.....	27
4.2.2.1 Tehdit Manipülasyonu.....	27
4.2.2.2. Örtük Çağrışım Testi	28
4.2.2.3. Sıfat Atfetme	33
4.2.2.4. Etnik Ve Dini Aidiyete İlişkin Sorular	38
4.2.2.5. Farklı Etnik Grupla Temas	39
4.3. Sonuç.....	40
4.3.1. Gruplararası Fark Analizleri	40
4.3.2. Korelasyon Analizi Sonuçları	42
4.3.3. Düzenleyicilik Analizi Sonuçları	42
4.3.4. Aracılık Analizi Sonuçları	47
4.4. Tartışma.....	47
4.4.1 Hipotezlerin Değerlendirilmesi.....	47
4.4.2. Tehdit Manipülasyonunun Düzenleyici Etkisi.....	49
4.4.3. Korelasyonel İlişkilerin Tartışılması.....	50
4.4.4. Sınırlılıklar	51
V. BÖLÜM	52
5. İKİNCİ ÇALIŞMA	52
5.1. Giriş.....	52
5.1.1. Hipotezler.....	52
5.2. Yöntem.....	54

5.2.1. Katılımcılar	54
5.2.2. İşlem.....	55
5.2.2.1. Tehdit Manipülasyonu.....	55
5.2.2.2. Örtük Çağrışım Testi	56
5.2.2.3. Diğer Ölçümler	56
5.2.3. Analizler.....	56
5.3. Sonuçlar	57
5.3.1. Gruplararası Fark Analizleri	57
5.3.2. Korelasyon Analizleri	59
5.3.3. Aracılık ve Düzenleyici Analizleri	60
5.4. Tartışma.....	65
5.4.1. Hipotezlerin Değerlendirilmesi.....	65
VI. BÖLÜM.....	68
6. ÜÇÜNCÜ ÇALIŞMA	68
6.1. Giriş.....	68
6.1.1. Hipotezler.....	69
6.2. Yöntem.....	69
6.2.1. Katılımcılar	69
6.2.2. İşlem.....	70
6.2.2.1. Olumlu Bilgilendirme Manipülasyonu.....	71
6.2.2.2. Örtük Çağrışım Testi	71
6.2.2.3. Diğer Ölçümler	72
6.2.3. Analizler.....	72
6.3. Sonuçlar	73
6.3.1. Gruplararası Fark Analizleri	73
6.3.2. Korelasyon Analizleri	73
6.4. Tartışma.....	75
6.4.1. Hipotezlerin Değerlendirilmesi.....	75
6.4.2. Korelasyon Analizlerinin Değerlendirilmesi	76
VII. BÖLÜM	77
7. ÖÇT'NE İLİŞKİN SONUÇLAR.....	77
7.1 Sıfat ve İsim Analizleri	77

7.2. Güvenirlik Analizleri	79
7.3. ÖÇT'nin Değerlendirilmesi	80
VIII. BÖLÜM.....	82
8. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	82
8.1. Katkılar.....	82
8.2. Doğurgular	83
8.3. Sınırlılıklar ve Öneriler	84
KAYNAKLAR	86
EKLER	95
Ek 1: İsim Tanınırılığı Anketi	96
Ek 2: Sıfat Değerlendirme Anketi	97
Ek 3: Onam Formu	98
Ek 4: Katılım Sonrası Bilgilendirme Formu	99
Ek 5: ÖÇT D-Skor Hesaplama Algoritması.....	100
Ek 6: Sıfat Tanımlama Anketi.....	103

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1: Pilot çalışma için seçilen 37 isim	20
Tablo 3.2: Sıfat listesi	20
Tablo 3.3: Pilot çalışma katılımcılarının demografik bilgileri.....	21
Tablo 3.4: ÖÇT için seçilen isimler ve tanınırlıkları	22
Tablo 4.1: Birinci çalışma katılımcılarının demografik özellikleri	26
Tablo 4.2: Araştırma deseni ve katılımcı sayıları	26
Tablo 4.3: Kürtlere yönelik olumlu sıfatlar madde istatistikleri.....	34
Tablo 4.4: Kürtlere yönelik olumlu sıfatlar maddeler arası korelasyonlar	34
Tablo 4.5: Madde toplam istatistikleri	35
Tablo 4.6: Kürtlere yönelik olumsuz sıfat alt boyutunun madde istatistikleri.....	35
Tablo 4.7: Kürtlere yönelik olumsuz sıfat alt boyutunun madde-toplam istatistikleri ..	36
Tablo 4.8: Türklere yönelik olumlu sıfat alt boyutunun madde istatistikleri	36
Tablo 4.9: Türklere yönelik olumlu sıfat alt boyutunun madde-toplam istatistikleri	37
Tablo 4.10: Türklere yönelik olumsuz sıfat alt boyutunun madde istatistikleri	37
Tablo 4.11: Türklere yönelik olumsuz sıfat alt boyutunun madde istatistikleri	38
Tablo 4.12: Normal dağılım istatistikleri.....	40
Tablo 4.13: Tehdit manipülasyonu ve manipülasyon zamanının D-skor üzerindeki etkisi.....	41
Tablo 4.14: Tehdit manipülasyonunun D-skor üzerindeki etkisi.....	41
Tablo 4.15: Korelasyon analizi sonuçları (N = 38).....	44
Tablo 4.16: Tehdit manipülasyonu grubunun korelasyon analizi sonuçları (N = 22) ...	45
Tablo 5.1: İkinci çalışma katılımcılarının demografik özellikleri	54
Tablo 5.2: Tanımlayıcı istatistikler	58
Tablo 5.3: ANOVA analizi sonuçları	59
Tablo 5.4: Değişkenler arası korelasyonlar (N = 79).....	61
Tablo 5.5: Kürtlere yönelik manipülasyon alan gruplardaki korelasyonlar (N = 40)....	62
Tablo 5.6: Suriyelilere yönelik manipülasyona maruz kalan grubun korelasyon sonuçları (N =39).....	63
Tablo 6.1: Üçüncü çalışmanın katılımcılarının demografik özellikleri.....	70

Tablo 6.2: Normallik istatistikleri.....	72
Tablo 6.3: Korelasyon analizi sonuçları (N = 60).....	74
Tablo 7.1: Olumlu sıfatların gösterim sıklığı ve tepki süreleri.....	77
Tablo 7.2: Olumsuz sıfatların gösterim sıklığı ve tepki süreleri.....	78
Tablo 7.3: Türkçe isimlerin gösterim sayısı ve tepki süresi	78
Tablo 7.4: Kürtçe isimlerin gösterim sayısı ve tepki süresi.....	79
Tablo 7.5: Arapça isimlerin gösterim sayısı ve tepki süresi	79

ŞEKİL VE GRAFİKLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Sıfat bloğu ekran görüntüsü	6
Şekil 1.2: İsim bloğu ekran görüntüsü.....	6
Şekil 1.3: Uyumlu blok ekran görüntüsü.....	6
Şekil 1.4: İsim bloğu 2 ekran görüntüsü.....	6
Şekil 1.5: Uyumsuz blok ekran görüntüsü	7
Şekil 1.6: Örnek bilgilendirme metni	7
Şekil 4.1: ÖÇT uyumlu blok ekran görüntüsü	29
Şekil 4.2: ÖÇT uyumsuz blok ekran görüntüsü	29
Şekil 4.3: ÖÇT isim bloğu 1.....	30
Şekil 4.4: ÖÇT sıfat 1 bloğu ekran görüntüsü.....	31
Şekil 4.5: ÖÇT İsim 2 bloğuna ait ekran görüntüsü.....	32
Şekil 4.6: ÖÇT uyumsuz blok 2 bilgilendirme ekranı.....	33
Şekil 4.7: Temas kalitesinin, temas sıklığı ve gelecekteki temas isteği ilişkisindeki aracılığı	47
Şekil 5.1: D-skor ortalamaları ve güven aralıkları	58
Şekil 5.2: Temas sıklığı ve gelecekteki kontak isteği arasında kontak kalitesinin aracılık rolü	64
Şekil 5.3: Etnik kimliğe bağlılık ile gelecekteki kontak isteği arasındaki ilişkide geçmiş kaliteli kantağın düzenleyici rolü	65

KISALTMALAR LİSTESİ

ÖÇT : Örtük Çağrışım Testi

PERL : Practical Extraction and Report Language

GİRİŞ

Bu doktora tezi, açık kodlu Türkçe Örtük Çağrışım Testi'nin geliştirilmesinin yanı sıra tehdit manipülasyonu ve olumlu bilgilendirme manipülasyonlarının Örtük Çağrışım Testi (ÖÇT) ile ölçülen örtük tutumlar ve öz-bildirim yöntemi ile ölçülen açık tutumlar üzerindeki etkisini Bütünleşik Tehdit Modeli çerçevesinde incelemeyi amaçlamıştır.

Bu amaçlara ulaşabilmek için biri pilot çalışma olmak üzere dört çalışma yapılmıştır. Pilot çalışmada, ÖÇT için kullanılacak isim ve sıfatların seçimi için öz-bildirim ölçekleri kullanılmıştır. Birinci çalışmada, geliştirilen ÖÇT'nin kullanılabilirliği ve ileriki çalışmalarda uygulanacak manipülasyonların ÖÇT'nin hangi aşamasında verilmesinin daha verimli olacağı deneysel desenle incelenmiştir. İkinci çalışmada, Kürtlere ve Suriyelilere yönelik örtük ve açık tutumlar üzerinde tehdit manipülasyonunun etkisi araştırılmıştır. Son çalışmada ise etnik gruba yönelik yapılan olumlu bilgilendirmenin, olumsuz örtük ve açık tutumlar üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Bu tez literatüre üç açıdan önemli katkı sağlamıştır. İlk olarak açık kodlu geliştirilen ÖÇT, Türkiye'deki akademisyenlerin ücretsiz, telif hakkı ödemediği kullandıkları bir ölçme aracına sahip olmalarını sağlayacaktır. Araştırmacılar açık kodlu bu programı kullanarak sadece etnik grupları karşılaştırma değil, kendi istedikleri karşılaştırma gruplarını kullanarak örtük tutum ölçümü alabileceklerdir. İkinci olarak bu çalışma ülkemizde etnik gruplara yönelik açık ve örtük tutumları deneysel yöntemle ele alınan (yazarın bilgisi dahilindeki) ilk çalışmadır. Son olarak, bu tez ülkemizde farklı etnik gruplara yönelik örtük ve açık tutumları karşılaştırmalı olarak ele alan ilk çalışmalardan biridir.

Örneklemin öğrencilerden oluşması ve dört çalışmanın laboratuvar ortamında gerçekleştirilmesi tezdeki çalışmaların dış geçerliğine ilişkin sınırlılıklardır. Bunlara ek

olarak, çalışmalarda T'nin kullanılması dolayısıyla, I. bölümde belirtilen T'ye yönelik sınırlılıklar da tez sonuçları ele alınırken dikkat edilmesi gereken noktalardandır.

Tezin I. bölümünde, 1998 yılında Greenwald tarafından geliştirilen orijinal T'ne yönelik bilgiler verilmiş ve T'nin kullanıldığı araştırma sonuçlarından örnekler sunulmuştur. II. Bölümde ise gruplararası ilişkiler literatürünü oluşturan kuramlardan Temas Kuramı, Sosyal Kimlik Kuramı ve Bütünleşik Tehdit Kuramından bahsedilmiştir. III. Bölümde, T'de kullanılacak isim ve sıfatların belirlendiği alışmalar Pilot alışma başlığı altında ele alınmıştır. IV. Bölümde, geliştirilen T'nin özellikleri, uygulanabilirliği ve tehdit manipülasyonunun T sonuçları üzerindeki tartışılmıştır. V. Bölümde, Kürt ve Suriyelilere yönelik tutumlar üzerinde, gerçekçi ve sembolik tehdit manipülasyonların etkisini inceleyen ikinci araştırma anlatılmıştır. VI. Bölümde, olumlu bilgilendirmenin örtük ve açık tutumlar üzerindeki etkisini inceleyen araştırma sunulmuştur. VII. Bölümde, rtk ağrışım Testi'nin genel değerlendirmesi yapılmıştır. Son bölümde ise çalışmalar sonucunda elde edilen bulgular, tezin sınırlılıkları ve geleceğe yönelik konular tartışılmıştır.

I. BÖLÜM

1. ÖRTÜK ÇAĞRIŞIM TESTİ (ÖÇT; IAT)

Tutumlar bireyin herhangi bir olguya (kişi, olay, mekân) yönelik bilişsel, duygusal ve davranışsal hazır oluşudur (Allport, 1935'ten akt. Alcock ve Sadava: 106). Tutumların bilişsel ve duygusal ve davranışsal olarak üç ögesi bulunmaktadır. Bilişsel öge tutum nesnesine yönelik düşünce, inanç ve kanıları içermektedir. Duygusal öge bireyin tutum nesnesinden hoşlanıp hoşlanmamasını ifade etmektedir. Son olarak, davranışsal öge bireyin tutum nesnesine yönelik davranışlarını (kaçınma veya yaklaşma) veya davranış eğilimlerini ifade etmektedir (Alcock ve Sadava: 108). Tutum konusunda kalıpyargı, önyargı ve ayrımcılık önemli kavramlardır. Belli bir gruba yönelik sabit ve genellenmiş inanışlar kalıpyargı olarak tanımlanmaktadır ve bunlar tutumların bilişsel ögesini oluşturur. Önyargı ise bir gruba yönelik olumsuz kalıpyargıları ve olumsuz duygusal yönelimi ifade etmektedir. Önyargılar tutumların duygusal ve bilişsel öğelerini içermektedir. Son olarak, ayrımcılık önyargıların davranışa dönüşmüş halidir ve tutumların davranışsal yönünü ifade eder (Göregenli, 2012: 5).

Tutumlar davranışı yordama gücü ile algı ve bellek üzerinde yarattıkları seçim etkisi nedeniyle önemlidir (Greenwald, 1989a: 3). Sosyal davranış açısından incelendiğinde; benliğe yönelik tutumlar sosyal davranışın önemli yordayıcılarındadır, iknaya maruz kalındığında verilecek tepkinin belirleyicisidir ve sıradan nesnelere verilen ilk tepkilerin belirleyicisidir (Greenwald, 1989b: 438). Tutumların araştırılmasının temel nedeni, tutum davranış arasındaki ilişki gibi gözüксе de tutumlar ve davranış arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmaları merkeze alan meta-analiz çalışmasında, bu iki değişken arasında orta düzeyde korelasyon bulunmuştur: .38 (Kraus, 1995: 58). Tutumların güçlü olması, spesifik olması, tutum objesi hakkında düşünme, tutum objesiyle yaşantı geçirme ve tutum objesinin sağladığı olası yararların

olması durumlarında tutumlar ile davranış arasındaki ilişki kuvvetlenmektedir (Alcock ve Sadava, 2014: 109; Myers, 2015: 127-129).

Psikolojide tutumları ölçmek için en sık kullanılan yöntem öz-bildirim ölçekleridir (Antonak, Livneh, 1995; Greenwald, 1990: 254 - 260). Öz-bildirim ölçekleri, toplam puan alınan Likert tipi ölçekler, sıralama ölçekleri ve sıfat tanımlama ölçekleri gibi farklı yöntemleri içerir (Greenwald, 1990). Fakat bu farklı yaklaşımların hiçbiri, öz-bildirim ölçeklerinin içerdiği geçerlik ve güvenilirlik sorunlarından muaf değildir. Bu geçerlik ve güvenilirlik sorunları; tepki tarzı, değerlendirilme kaygısı ve kendini sansürleme (Rosenberg, 2009) gibi katılımcının bilinçli olarak yaptığı yanıltmalardan ortaya çıkabileceği gibi kişinin üst-bilişlerinin farkında olmamasından kaynaklı hatalardan da (Nisbett ve Wilson, 1977) ortaya çıkabilir. Örneğin, uysal tepki tarzına sahip katılımcılar onaylayıcı tüm maddeleri (Kesinlikle katılıyorum) işaretleyebilir (Couch ve Keniston'dan akt., Antonak ve Livneh, 1995) ya da tutum ölçümü alındığını bilen katılımcıların gerçek görüşlerini yansıtmamasıyla tepkisellik durumu ortaya çıkabilir (Crown ve Marlow'dan akt., Antonak ve Livneh, 1995). Kalıpyargı ve önyargı ölçümünde kullanılan ölçme araçlarına ilişkin detaylı bilgi Antonak ve Livneh'in çalışmasıyla, Fiske ve North (2005)'un çalışmalarından elde edilebilir.

Orijinal adı "Implicit Association Test" olan Örtük Çağrışım Testi (ÖÇT), açık tutum ölçümlerinin içerdiği yukarıdaki sorunları bertaraf etmek için 1998 yılında Greenwald, McGhae ve Schwartz tarafından geliştirilmiştir. ÖÇT'nin temel varsayımı semantik bellekte ilişkili uyarıların birlikte kodlandığıdır. Örneğin, Beyazlar "Beyaz" kategorisi ile birlikte olumlu sıfatları ve kategorileri birlikte kodlamaktadır. Bu durumda, Irka özgü ÖÇT'de, ırk kategorisi olarak "Beyaz" ve sıfat kategorisi olarak "İyi" verildiğinde (Uyumlu eşleştirme/blok) -bu ırka yönelik olumlu tutumu olan deneklerin bu iki kelimeyi yakın kodladığı varsayılarak- semantik bellekleriyle tutarlı uyarıların bir arada gören "Beyaz" katılımcıların, "Siyah" ve "İyi"nin bir arada verildiği koşula (Uyumsuz eşleştirme/blok) göre daha hızlı tepki vereceği düşünülmektedir.

1.1. Örtük Çağrışım Testi (ÖÇT) İşlemi

Kalıpyargı ölçümünde kullanılan ÖÇT, iki karşılaştırma kategorisi (İrk: Siyah ve Beyaz veya Etnik: Kürt ve Türk) ve iki sıfat kategorisi (İyi ve Kötü) içerir. Ekranın sol üst köşesinde iki kategori (örn. İyi ve Beyaz), sağ üst köşesinde iki kategori (örn. Kötü ve Siyah) birlikte gösterilir. Katılımcılardan ekranın ortasında gösterilen kelimenin (örn., şahane, felaket, vb.) hangi kategoriye ait olduğunu klavyenin sol tarafındaki tuşa (“E” tuşu) veya sağ tarafındaki tuşa (“U” tuşu) basarak belirtmeleri istenir.

Uyumlu blok olarak adlandırılan blokta, katılımcıların olumlu tutum beslediği düşünülen karşılaştırma kategorisi (Beyaz) ile “İyi” kategorisine aynı tepkinin verilmesi (soldaki tuşa basılması) ve olumsuz tutum beslenildiği düşünülen kategori (Siyah) ile “Kötü” kategorisine aynı tepkinin (sağdaki tuşa basılması) verilmesi istenir.

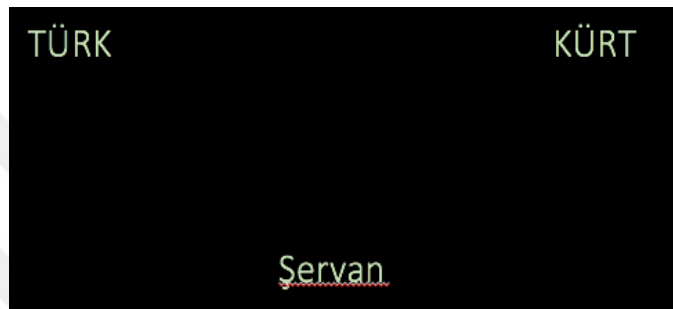
Uyumsuz blok olarak adlandırılan blokta ise “İyi” ve “Siyah” kategorileri ekranın sol üstünde yer alır ve katılımcılardan bu kategorilerden kelimeler için sol tuşa, “kötü” ve “Beyaz” kategorilerinden verilen kelimeler için sağ tuşa basmaları istenir.

Siyahlara yönelik olumsuz tutum taşıyan katılımcıların, uyumlu blokta (iyi-Beyaz, kötü-Siyah), uyumsuz blokta (iyi-Siyah, kötü-Beyaz) daha hızlı tepki vereceği varsayıma dayanan ÖÇT sonucu, iki blok arasındaki tepki sürelerinin farkının alındığı D-skor değeri ile yorumlanır ($D\text{-skor} = \text{Uyumlu blok tepki süresi ortalaması} - \text{Uyumsuz blok tepki süresi ortalaması}$).

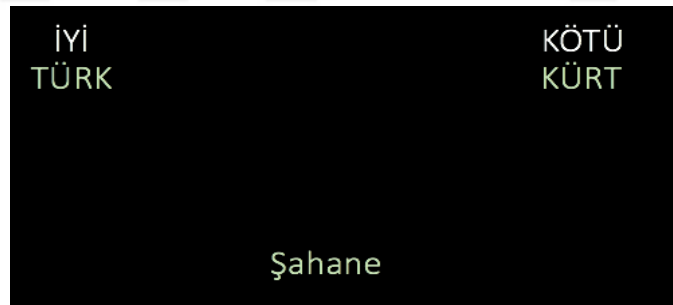
Katılımcılar ilk olarak sadece sıfatları sınıflandırdıkları sıfat bloğunu (Şekil 1.1) tamamlarlar, daha sonra sırasıyla İsim bloğu (sadece isim sınıflandırması; Şekil 1.2), Uyumlu blok 1 (Şekil 1.3), Uyumlu blok 2 (Şekil 1.3), İsim bloğu 2 (daha önce solda verilen kategorinin sağda verilmesi; Şekil 1.4), Uyumsuz blok 1 (Şekil 1.5) ve Uyumsuz blok 2 (Şekil 1.5) bloklarını tamamlarlar. Katılımcılara çalışma başlamadan atanan denek numarası tekse katılımcılar ÖÇT’yi yukarıda belirlenen sırada alırlar. Eğer denek numarası çiftse sıralama: Sıfat bloğu, İsim bloğu 2, Uyumsuz blok 1, Uyumsuz blok2, İsim bloğu 1, Uyumlu blok 1 ve Uyumlu blok 2 şeklinde olur. Her bloktan önce katılımcılara bloktaki sınıflandırmanın nasıl yapılacağına dair kısa bir bilgilendirme metni sunulur. Örnek bilgilendirme metni Şekil 1.6’de gösterilmiştir.

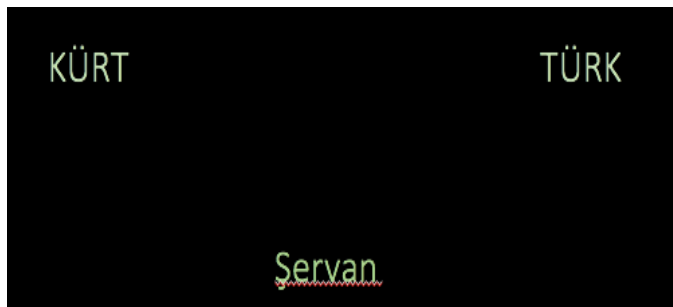
Şekil 1.1: Sıfat bloğu ekran görüntüsü

Şekil 1.2: İsim bloğu ekran görüntüsü

Şekil 1.3: Uyumlu blok ekran görüntüsü

Şekil 1.4: İsim bloğu 2 ekran görüntüsü

Şekil 1.5: Uyumsuz blok ekran görüntüsü

Göreceğiniz üzere yukarıdaki kategoriler değişti. Aynı zamanda sınıflandırmanız gereken kelimeler de değişti. Fakat kurallar aynı.

Gösterilen kelime soldaki kategoriye uygunsa soldaki tuşa (E tuşu); sağdaki kategoriye uygunsa sağdaki tuşa (U Tuşu) basınız. Kelimeler sadece bir kategoriye aittir. Eğer bir hata yaparsanız ekranda X harfi gözükecektir. Hatayı düzeltmek için diğer tuşa (Örn. "U" tuşuna bastıysanız "E" tuşuna) basmanız gerekmektedir. Olabildiğince HIZLI olunuz.

Başlamak için BOŞLUK tuşuna basınız.

Şekil 1.6: Örnek bilgilendirme metni

1.2. ÖÇT İle Gerçekleştirilen Araştırmalar

Örtük Çağrışım Testi (ÖÇT) ilk olarak ırklara yönelik tutumları ölçmek için geliştirilse de 1998 yılından bu yana çok geniş bir yelpazede kullanılmıştır. Alkole yönelik tutumları (Houben ve Wiers, 2006; Palfai, Kantner ve Tahaney, 2016), engellilere yönelik tutumları (Wilson ve Scior, 2014), OKB hastalarında örtük saldırganlığı (Cludius, Schmidt, Moritz, Banse ve Jelinek, 2017), kelimeler yerine pornografik resimlerin kullanıldığı bir ÖÇT ile siber-seks bağımlılığındaki örtük bağlantıları ölçmek (Snagowski, Wegmann, Pekal, Laier ve Brand, 2015) için kullanılması ÖÇT yaygınlığının örneklerindedir. ÖÇT ile gerçekleştirilen bir başka güncel çalışmada ise ÖÇT'nin kişilik özelliklerini belirlemede kullanışlılığı incelenmiştir (Yovel ve Friedman, 2013). Bu çalışmada ÖÇT'nin kişilik testi olarak kullanılabilirliği ve kullanıldığında gerekli uyum geçerliğine ve ayırt edici geçerliğe sahip olduğu bulunmuştur.

1.3. ÖÇT Psikometrik Özellikleri

Greenwald ve arkadaşları (1998: 1466) ÖÇT sonucunda elde edilen skorun semantik bellekteki düzenlemenin etkisinden kaynaklandığını iddia etse de testin iç geçerliğine ilişkin farklı görüşler de bulunmaktadır. Örneğin, Rothermund ve Wentura (2004: 156) ÖÇT sonucunda bulunan etkinin çağrışımlardan değil, ikili karşılaştırmada ortaya çıkan kategorilerin belirginliğindeki asimetriden (saliency assymetry) kaynaklandığını belirtmişlerdir. Ottaway, Hayden ve Oakes (2001: 131) ise ÖÇT sonucu elde edilen D-skorunun ve etki büyüklüğünün isim tanınırlıklarıyla ilişkili olabileceğini rapor etmişlerdir.

ÖÇT'nin iç geçerliğine ilişkin bir diğer önemli eleştiri ise, testin örtük tutumları ölçmediğidir. Houwer, Teige-Mocigemba, Spruyt ve Moors (2009: 350) bir ölçümün örtük olması için, otomatik süreçleri ölçmesi gerektiğini belirtmiştir. Yazarlar ÖÇT'nde deneklerin yapılan ölçümün amacının, hangi blokta daha hızlı olduklarının farkında olduklarını bu nedenle testin örtük ölçüm özelliği taşımadığını raporlamışlardır.

Bu aşamada, yukarıdaki eleştirilere cevap olabilecek bazı beyin görüntüleme çalışmalarından kısaca bahsetmek faydalı olacaktır. Williams ve Themanson (2010) ÖÇT'nin uyumsuz bloğunda anlamsal işleme ile ilişkili N400 aktivasyonunun, uyumlu bloğunda ise duygusal işlemlerle ilişkili LPP (late positive component) aktivasyonunun daha fazla olduğunu bulmuşlardır. Cunningham, Johnson, Raye, Gatenby, Core ve Bananji (2004) yaptıkları çalışmada ÖÇT'nin farklı ırklardan kişilere ait yüzlerin gösterildiği bir versiyonunu kullanmışlardır. Bir koşulda yüzleri 35 milisaniye (ms), diğer koşulda ise 525 ms göstermişlerdir. Sonuç olarak yüzlerin 35 milisaniye gösterildiği koşulda, Siyah insanların yüzleri gösterildiğinde belirgin amigdala aktivasyonu tespit etmişlerdir; yüzler 525 ms gösterildiğinde ise beyin baskılama/inhibisyon, kontrol ve çatışmayla ilişkili bölgeleri olan prefrontal korteks ve anterior cingular alanlarında artış tespit etmişlerdir. Araştırmacılar bu sonucu, ÖÇT'nin otomatik süreçleri ölçtüğü fakat bu süreçlerdeki değişikliklerin nedeninin belirginlik asimetrisi veya örtük tutumlar olabileceği şeklinde yorumlamışlardır. Forbes, Cameron, Grafman, vd. (2012) yaptıkları iki çalışmayla, ÖÇT uygulamasında uyumlu ve uyumsuz bloklar sırasında beyin frontal oksipital bölgeleri arasında farklı uyarılmalar olmasının otomatik süreçlerin bir göstergesi olduğunu iddia etmiştir.

Schnabel, Asendorpf ve Greenwald (2008)'un derlemesindeki çalışmalar (örn., Hoffmann, Gavronski, Gschwender, Le ve Smith, 2005), ÖÇT'nin .70 ile .90 arasında değişen iç tutarlığa (internal consistency) sahip olduğunu göstermektedir. Buna karşın aynı derlemede test-tekrar test güvenilirliği .56 olarak ifade edilmektedir. Araştırmacılar test-tekrar test güvenirliliğinin tekrar-test çalışmasının, testin hemen ardından veya 1 yıl sonra yapılmasına bağlı olarak değişeceğini ifade etmişlerdir.

Schnabel, Asendorpf ve Greenwald (2008) ÖÇT ile ölçülen tutumlar ve açık tutumlar arasındaki ilişkinin .24 ve .37 arasında değiştiğini rapor etmişlerdir. Bir başka çalışmada ise, IAT ile ölçülen örtük tutumlarla, açık tutumlar arasında .12 düzeyinde korelasyon bulunmuştur (Dasgupta, McGhee, Greenwald ve Banaji, 2000). Engellilere yönelik tutumları ÖÇT ile ölçen çalışmaları derleyen bir makalede (Wilson ve Scior, 2014: 314), bu konuda yapılan ve örtük tutumlar ile açık tutumları birlikte ölçen 11 çalışmanın beşinde örtük tutumlar ile açık tutumlar arasında herhangi anlamlı bir ilişki olmadığı bulunmuştur.

Hoffmann, Gawronski, Gschwender, Le ve Schmidt (2005: 1369) örtük ve açık tutumlar arasındaki düşük korelasyonun nedenlerini; “a) açık tutumlardaki motivasyonel farklılıklar (sosyal beğenirlik), b) örtük temsillere yönelik öngörünün düşük olması, c) bellekten bilgi geri çağırmadaki farklılıklar, ç) iki yöntemdeki metodolojik farklılıklar, d) örtük ve açık ölçümlerin altında yatan mekanizmaların farklılığı olarak” açıklamışlardır. Bazı araştırmacılar ise daha az sosyal çatışma/kaygı içeren koşullarda (örn., tüketici tercihleri) ÖÇT'nin açık tutum ölçümleriyle korelasyonunun arttığını ifade etmektedir (Fiske ve North, 2005). Schnabel, Asendorpf ve Greenwald (2008: 214), ÖÇT'nin özellikle toplumsal hassasiyet içeren önyargı ve kalıpyargı gibi ölçümlerde, açık tutum ölçümlerinden daha geçerli sonuçlar ortaya çıkardığını belirtmektedir.

ÖÇT'ne ilişkin bir başka eleştiri etki büyüklüğünün (effect size) düşük olmasıdır. Örneğin, Hoffmann ve arkadaşları (2005) 126 çalışmayı incelemiş ve ortalama etki büyüklüğünü .24 bulmuşlardır. Greenwald, Banaji ve Nosek (2014: 15) ise etki büyüklüğü düşük olsa dahi bunun sosyal hayattaki sonuçlarının önemli olduğunu belirtmişlerdir; Düşük etki büyüklüğünün istatistiksel olarak anlamlı ayrımcılığı ortaya çıkardığını, bu ayrımcılığın birçok kişiyi etkilediğini ve çoğu zaman

aynı kişiyi tekrar tekrar etkilediğini öne sürmüşlerdir. Bu tezlerini savunurken Rosenthal'ın (1990; akt. Greenwald, Banaji ve Nosek, 2014) aspirinin kalp rahatsızlıkları üzerindeki etkisini incelediği ve $r = .035$ düzeyinde korelasyon bulduğu çalışmasına atıf yapmışlar ve bu düzeydeki bir korelasyonun Amerika'da 5 yıllık bir dönemde aspirin kullanımıyla 420.000 kalp krizinin engelleneceğine işaret ettiğini göstermişlerdir.

1.4. ÖÇT Hesaplama

1998 yılında geliştirilen ÖÇT'nin "geleneksel/klasik" hesaplama yönteminde a) her uyarın için verilen tepki süreleri (Uyumlu blok 2 ve Uyumsuz blok 2'deki tepki süreleri) log-transformasyonuna tabi tutularak değerlendirmeye alınır ve b) deneme bloğu olarak adlandırılan ilk iki blokta (Uyumlu blok 1 ve Uyumsuz blok 1) alınan skorlar hesaplama dahil edilmezdi (Greenwald, Nosek ve Banaji, 2003).

Greenwald, Nosek ve Banaji'nin (2013) son önerdiği yöntem ise geleneksel olarak adlandırılan yöntemden temelde iki önemli farka sahiptir. İlk olarak, yeni yöntemde uyumlu blok 1 ve uyumsuz blok 1 tepki süreleri hesaplama dahil edilir. Daha önce sadece alıştırma/öğrenme amaçlı kullanılan bu blokların da tutum ölçümünü yordadığını iddia eden araştırmacılar, bu iki bloğun eklenmesi ile geçerliliği daha yüksek bir ÖÇT ortaya çıktığını belirtmişlerdir. İkinci ve daha önemli olan değişiklik ise katılımcıların tepki sürelerinin standart sapması her blok için ayrı ayrı hesaplanır ve tepki sürelerinin ortalaması bu standart sapmaya bölünerek her bloğun ortalama tepki süresinin standardizasyonu sağlanır. Daha sonra uyumlu blok 1 ve uyumsuz blok 1 arasındaki süre farkı ile uyumlu blok 2 ve uyumsuz blok 2 arasındaki tepki süresi farkının ortalaması alınarak D-skor elde edilir. Bu hesaplama yönteminin (D-skor), konvansiyonel yöntemle göre en temel avantajı bireysel farklılıklara bağlı varyansın hesaplanan D-skor üzerindeki etkisini azaltmasıdır. Yazarlar, bu yöntemin, "*örtük-açık ölçüm korelasyonu, tepki süresi farklılıklarına direnç, geçmiş ÖÇT deneyimlerinin etkisine direnç, ÖÇT'yi etkileyen diğer değişkenlere direnç, ve örtük-açık ölçümlerin doğrulayıcı faktör analizinde daha iyi sonuç vermesi açısından geleneksel yöntemle göre daha başarılı olduğunu bulmuşlardır*" (Greenwald, Nosek ve Banaji, 2013; s:36).

ÖÇT'nin bu iki hesaplama yöntemini karşılaştıran bir başka araştırma Wright ve Meade (2012) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar geleneksel olarak adlandırılan hesaplama yönteminin kullanıldığı durumlarda ÖÇT ile bilişsel yetenek arasında negatif korelasyon olduğunu bulmuşlardır. Buna ek olarak D-skor yönteminin uygulandığı hesaplamalarda, bilişsel yetenek ve eğitim sonrası öğrenme çıktıları arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Buna ek olarak her iki hesaplama yöntemi ile bulunan puanlar arasında yüksek düzeyde ($r = .65$) korelasyon bulunmuştur. Araştırmacılar bu sonuçları D-skor yönteminin bilişsel yeteneğin karıştırıcı etkisini azaltan daha güvenilir bir yöntem olduğu şeklinde yorumlamışlardır.

Benzer sonuçlar, Nosek, Bar-Anan, Sriram, Axt ve Greenwald'un (2013) çalışmasında da bulunmuştur. Yazarlar D-skor yönteminin diğer fark hesaplamalarından daha iyi sonuçlar verdiğini, ölçüm hassasiyetini arttırmak için aşırı hızlı ve fazla yavaş tepki sürelerinin hesaplamalardan çıkarılmasının ölçüm hassasiyetini arttırdığını bulmuşlardır.

1.5. Sonuç

Örtük Çağrışım Testi'ne yönelik çeşitli iç ve dış geçerlik tartışmaları devam etmektedir. Buna karşın, ÖÇT etnik gruplara yönelik tutum ölçümü gibi sosyal kaygı içeren tutum değerlendirmelerinde öz-bildirim ölçeklerinden daha geçerli olduğu düşünülmektedir. ÖÇT'nin -öz-bildirim ölçeklerinde görülen- kendini sansürleme ve sosyal beğenirlik sorunlarını içermemesi tezde bu testin kullanılmasının temel nedenidir.

II. BÖLÜM

2. GRUPLARARASI İLİŞKİLER

Gruplararası ilişkileri anlamak, tarih boyunca yaşanan ve yaşanmaya devam eden ayrımcı davranışların (hukuk, sağlık, eğitim ve çalışma alanlarında), çatışmaların, katliamların (Yahudi soykırımı, Rwanda soykırımı) ve terör olaylarının (6-7 Eylül 1955 İstanbul, 11 Eylül, Reina, 10 Ekim Ankara) doğasının anlaşılması ve benzer olayların bir daha yaşanmaması sağlamak için büyük önem taşımaktadır.

Bu bölümde gruplararası ilişkiler inceleyen kuramlardan kısaca bahsedilecek ve son olarak tehdit ile dış gruba yönelik tutumlar arasındaki ilişkiyi inceleyen Bütünleşik Tehdit Kuramı anlatılacaktır.

2.1. Temas Kuramı

Temas Kuramı, gruplararası temasın ve temasın gerçekleştiği koşulların dış-gruba yönelik tutum ve davranışlar üzerindeki etkisini inceler (Amir, 1969: 320). Pettigrew ve Tropp (2006) inceledikleri 515 çalışmanın %94'ünün gruplararası temas ve önyargı arasında negatif korelasyon bulunduğunu ve bu sonucun seçim veya yayınlanma yanlılığına bağlı olmadığını bulmuşlardır.

Allport (akt. Pettigrew ve Tropp, 2006) gruplararası temasın, önyargıyı azaltıcı etki gösterebilmesi için dört koşul öne sürmüştür: eşit statü, ortak amaç, gruplararası iş birliği ve otorite desteği. Abu-Nimer (1999: 1-2) ise temasın olumsuz etki yaratacağı koşulları: rekabetçi, statü veya prestij kaybına yol açan, hoş olmayan, grupların farklı etik ve ahlaki standartlara sahip olduğu olgular için gerçekleşen temaslar olarak sınıflandırmıştır.

Pettigrew, Tropp, Wagner ve Christ (2011) yaptıkları derleme çalışmanın sonuç bölümünde, önyargıyı azaltmak için yukarıdaki koşulların şart olmadığını fakat bu koşulları taşıyan temaların, taşımayanlardan daha başarılı sonuçlar verdiğini belirtmişlerdir.

2.2. Sosyal Kimlik Kuramı ve Kendini Kategorilendirme Kuramı

Sosyal kimlik kuramı bireyin grup içindeyken değişen davranış, duygu ve düşüncelerine değil, grubun bireyin zihninde ifade ettiği değerlere ve grup üyeliği ile kimlik arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır (Hogg ve Abrams, 1998: 3). Sosyal kimlik ayrıca birey davranışı ile grup olgusu arasındaki ilişkinin temelini oluşturur (Haslam, Reicher ve Reynolds, 2012). Kuram grupla kimliklenmenin (dolayısıyla iç grup kayırmacılığının ve ya dış grup değersizleştirilmenin) ortaya çıkması için, kaynak veya güç paylaşımına dayalı bir çatışmanın veya ırksal, kültürel, etnik farklılıkların şart olmadığını bunlar yerine bireyleri herhangi bir sosyal, ekonomik veya psikolojik temele dayanmayan bir şekilde (rastgele) gruplandırmanın da, grupla kimliklenmeye ve iç-grup kayırmacılığına yol açacağını belirtir (Tajfel, 1982: 31).

Grupla kimliklenme, aynı zamanda bir dış grubun varlığını da gerektirir ve bu durum sosyal karşılaştırmayı ortaya çıkarır. Bireyler sosyal karşılaştırmada, içgrup kayırmacılığı yaparak, kendi gruplarını diğer gruplardan daha üstün hale getirirler. Grubun üstünlüğü, grupla kimliklenmiş bireyin de üstünlüğünü sağlayacağından bu durum bireyin özsaygısının yükselmesine hizmet eder. Hogg (2000: 225) sosyal kimliğin sosyal hayattaki belirsizliği (ne söylenmesi, yapılması, düşünülmesi, hissedilmesi gerektiği) azaltmaya hizmet ettiğini iddia eder. Brewer de (2007:230) gruplararası çatışmanın kaynağının iç-grup yanlılığı olduğunu ve bu yanlılığın iç grup bağlılığı, güvenlik ihtiyacı ve dış gruba yönelik tutumların bağlanma ve ayırt ediciliğe yönelik tehditlere karşı oynadığı rolden kaynaklandığını belirtir.

Bireyler birden çok sosyal kimliğe (cinsiyet, etnik köken, meslek, vb.) sahiptir. Yukarıdaki etkilerin (iç grup kayırmacılığı veya dış grup değersizleştirme) hangi grup bazında ortaya çıkacağını ise benlik sınıflandırma kuramı açıklamaktadır. Benlik sınıflandırma kuramı bireylerin sosyal kimliklerinin hepsinin her zaman belirgin

olmadığını; iki faktöre (uyum ve ulaşılabilirlik) bağlı olarak belirgin olan sosyal kimlik üzerinden iç-grup, dış-grup ayrımının yapılacağını belirtir. Oakes, Turner ve Haslam (1991) sosyal kategorilerin gerçeklikle uyumlu (fit) olduğunda daha belirgin hale geleceğine vurgu yapar. Bu noktada bahsedilen uyum sosyal kategorilerin, sosyal gerçekliği ne kadar yansıttığıdır (Hornsey, 2008). Yüksek uyum kategorilerin gruplararası farkı arttırdığı durumlarda (karşılaştırma uyumu; comparative fit) veya kategoriler gruplara yönelik (iç veya dış grup) kalıpyargısal beklentileri karşıladığında (normatif uyum) ortaya çıkar. Kategorilerin belirginliğini etkileyen bir başka faktör ise onların ulaşılabilirliğidir (accessibility). Hornsey ayrıca sıklıkla kullanılan veya insanların kullanmaya motive olduğu kategorilerin daha ulaşılabilir olduğunu belirtmiştir.

Uyum ve ulaşılabilirlik ile ortaya çıkan yüksek belirginlik ise kendini kalıplaştırmayı (self-stereotyping) ve iç grup homojenliğini artırır (Hornsey, 2008). Tajfel ve Wilkes (1963:108) belirgin olan “biz” ve “onlar” ayrımının algılanan iç grup benzerliğini ve algılanan gruplararası farklılıkları arttıracığını belirtir.

Kalıpyargılar, kategorilendirmenin doğal ve kaçınılmaz bir sonucudur. Kategorilendirmenin belirsizliği azaltma ve iç grup kayırmacılığını ortaya çıkarabilmesi için bireylerin kategorilere (iç grup veya dış grup) yönelik atıflarda bulunması gerekir. Bu atıflar sosyalizasyon sürecinde şekillendirilmiş kalıpyargılardır (Reicher, Spears ve Haslam, 2010). Kalıpyargılar gruplararası sosyal karşılaştırmayı mümkün kılar.

Kalıpyargılar “bir gruba yönelik sahip olunan genelleştirilmiş ve sabit inançlar” olarak tanımlanmaktadır (Cardwell, 2000: 227). Kalıpyargılar önyargı ve ayrımcılığın temelini oluşturur. Önyargı bir gruba yönelik olumsuz kalıpyargılarla oluşan bir antipati olarak tanımlanır (Allport, 1954). Kalıpyargılar salt bilişsel öğeler iken, önyargılar gruba yönelik duygulanımı da içermektedir. Ayrımcılık ise belli bir gruba yönelik önyargıların davranışa dökülmüş halidir (Göregenli, 2012, s:5).

Hogg ve Vaughan (akt. Fedor, 2014) kalıpyargıların temel özelliklerini; grup üyelerinin basitleştirilmiş özellikleri içermesi, insanlar hakkında çabuk çıkarımlar yapmaya yarayan bilişsel kısayollar olmaları, durağan, edinilmiş ve sosyal çatışma

(tehdit) durumlarında daha keskin ve düşmanca şekle bürünmeleri olarak özetlemiştir.

Hogg ve Abrams (1998: 68) ise kalıpyargıların bireysel işlevlerine (ayrıt-edicilik, öz-değerlendirme) ek olarak toplumsal işlevleri olduğunu da belirtmişlerdir; sosyal nedensellik, sosyal gerekçelendirme ve sosyal ayrıtedicilik. Sosyal nedensellik, toplumdaki olumsuz olayların dış gruba atfedilmesine, sosyal gerekçelendirme ise dış gruba yönelik eylemlerin mazeretlendirilmesine hizmet eder. Son olarak sosyal ayrıtedicilik ırkçılığın temelini oluşturur ve gruplararası farklılıkların neden değişmemesi gerektiğine yönelik açıklamaları sağlar.

2.3. Bütünleşik Tehdit Kuramı

Bütünleşik Tehdit Kuramı (Integrated Threat Theory) Stephan, Ybarra, Martinez, Schwarzwald ve Tur-Kaspa (1998)'nin İspanya ve İsrail'e göç eden mültecilere yönelik tutumlara ilişkin çalışmaları neticesinde ortaya çıkmıştır. Kuram göçmenlere yönelik tutumların dört temel tehdit algısından kaynaklandığını öne sürmektedir. Bunlar, sembolik tehdit, gerçekçi tehdit, gruplararası kaygı ve olumsuz kalıpyargılardır. Sembolik tehditler, dış grubun değerlere yönelik tehditlerini içermektedir. Bu değerler işe, evliliğe, veya dile, diğer bir deyişle kültürü oluşturan herhangi bir değere yönelik olabilir. Gerçekçi tehditler ise güce, kaynaklara, veya iyi oluşa yönelik tehditleri içermektedir. Ekonomik problemler, iş bulmanın zorlaşması, ekonomik kaynakların dağıtımının değişmesi gibi durumlar gerçekçi tehdit örnekleridir. Gruplararası kaygı ise farklı gruplarla temas sırasında bireylerin dışlanma, reddedilme gibi negatif sonuçlarla karşılaşma olasılığı nedeniyle hissettiği kaygı olarak ifade edilmektedir. Son olarak, olumsuz kalıpyargılar bir gruba yönelik geliştirilmiş ve grubun tüm üyelerinin taşıdığı özellikleri içerdiği varsayılan sabit inançlardır.

Stephan ve arkadaşları (1998) yaptıkları çalışmada, gruplararası kaygı, gerçekçi tehdit, ve kalıpyargıların, İspanyolların Faslılara yönelik tutumlarının anlamlı yordayıcıları olduklarını bulmuştur. İsraililerin, Ruslara yönelik tutumlarının yordayıcıları ise, gruplararası kaygı ve kalıpyargılardır. Gruplararası kaygı, ve sembolik tehdit ise İsraililerin, Etiyopyalılara yönelik tutumlarının yordayıcılarıdır. Bu üç gruba

yönelik tutumlarda, tehdit türleri varyansın sırasıyla %61, %53 ve %45'ini açıklamaktadır.

Araştırmacılar bu sonucu Amerika'da Asyalı, Kübalı ve Meksikalı göçmenlere yönelik tutumları ölçtükleri çalışmaları ile karşılaştırmıştır (Stephan, Ybarra ve Bachman'dan akt. Stephan vd., 1998: 571). Araştırmacılar ABD'de yapılan çalışmada dört tehdit türünün de tutumların yordayıcısı olduklarını bulmalarına karşın, İsrail ve İspanya çalışmalarında belirli türlerin tutumlarla anlamlı ilişkisi olduğunu bulmalarının nedenini ABD'de gruplararası belirgin çatışma olması ile açıklamışlardır. Araştırmacıların değindiği bir başka önemli nokta ise her iki çalışmanın verilerinin korelasyonel olması ve tehdit ile önyargı arasındaki ilişki çift yönlü olabileceğinden bu durumun laboratuvar ortamında araştırılması gerekliliğidir.

Stephan, Diaz-Loving, ve Duran (2000) Meksikalıların Amerikalılara yönelik ve Amerikalıların Meksikalılara yönelik önyargılarını Bütünleşik Tehdit Modeli ile açıklamaya yönelik bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Araştırmacılar bu çalışmalarında modele iki yeni değişken eklemişlerdir; temas (contact) ve temas kalitesi (quality of contact). Sonuçlar ABD örnekleminde, temas kalitesi ile tutumlar, gruplararası kaygı ve gerçekçi tehdit arasında sınırdan anlamlı ilişki olduğunu göstermiştir (p değeri .07-.09 arasında). Temas miktarı ise gerçekçi tehdit ($p < .03$), sembolik tehdit ($p < .06$), ve olumsuz kalıpyargı ($p < .08$) ile ilişkilidir. Gerçekçi tehditler ($p < .05$), gruplararası kaygı ($p < .0001$) ve olumsuz kalıpyargılar ($p < .07$) ise Meksikalılara yönelik tutumların anlamlı yordayıcıları durumundadır. Bu altı değişken (2 temas değişkeni ve 4 tehdit değişkeni) tutumlardaki varyansın %52'sini açıklamaktadır. Meksikalı örnekleimde ise, temas kalitesi ile Amerikalılara yönelik tutumlar ($p < .005$), ve gruplararası kaygı ($p < .005$) arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca temas miktarı ile sembolik ($p < .007$) ve gerçekçi ($p < .008$) tehditler arasında ilişki vardır. Bunlara ek olarak, gruplararası kaygı ($p < .0005$), olumsuz kalıpyargılar ($p < .002$) ve sembolik tehditler ($p < .07$) ise Amerikalılara yönelik tutumların anlamlı yordayıcılarıdır. Değişkenler Amerikalılara yönelik tutumlardaki varyansın %36'sını açıklamaktadır. Araştırmacılar bu sonuçları yorumlarken, temas kalitesinin tutumları tehdit değişkenleri üzerinden dolayı hem de doğrudan etkilediğini fakat temas miktarı değişkenininin

tutumlar üzerinde sadece dolaylı (tehdit türleri üzerinden) etkisinin olduğunu vurgulamışlardır.

Bütünleşik tehdit modeline ilişkin yapılan güncel çalışmalar da modeldeki değişkenlerin önyargı ve ayrımcılık üzerindeki etkisini doğrulamaktadır. Örneğin, Scott ve Safdar'ın (2017: 36) Kanada'da yaptığı çalışmada sosyal baskınlık yönelimi ile Suriyelilere yönelik duygular arasındaki ilişkide gerçekçi ve sembolik tehdidin aracı rolü olduğu bulunmuştur.

Rooij, Goodwin ve Pickup (2015: 378) İngiltere'deki 2011 ayaklanmalarından sonra yaptıkları çalışmada isyan ve artan önyargı arasındaki ilişkide, kültür ve güvenliğe yönelik tehdidin aracı olduğunu göstermişlerdir. Butz ve Yogeewaran (2011)'ın bulguları da tehdit modeline destek sunmaktadır. Araştırmacılar ekonomik tehdidin Asyalı Amerikalılara yönelik önyargıları arttırdığını fakat iş bulma konusunda tehdit unsuru olarak gözükmeyen Siyah Amerikalılara yönelik önyargı üzerinde bir etkisinin olmadığını bulmuşlardır. Bu sonucu ekonomik bozulma işaretlerinin artmasının önyargıları arttırdığı fakat bunun sadece ekonomi veya iş bulma ile ilişkili gruplara yönelik önyargı için geçerli olduğu şeklinde yorumlamışlardır.

2.4.Özet

Sosyal Kimlik Kuramı önyargı ve kalıpyargıların ortaya çıkmasında iç grupla kimliklenmeye vurgu yaparken, Temas Kuramları gruplararası temasın önyargıyı azaltması için hangi koşullarda gerçekleşmesi gerektiğini inceler. Son olarak Bütünleşik Tehdit Kuramı ise gerçekçi ve sembolik tehditlerin kalıpyargıları ve önyargıyı tetikleyen yönünü ve temas ile temas kalitesinin önyargıyı azaltıcı etkisi üzerine odaklanmıştır.

2.5.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yukarıdaki literatürde tartışıldığı gibi önyargıların azaltılmasına yönelik çalışmalar farklı sonuçlar vermektedir. Ülkemizde Bütünleşik Tehdit Kuramı çerçevesinde, dışgruptan kaynaklı sembolik ve gerçekçi tehditlerin, dış gruba yönelik

tutumlar üzerindeki etkisinin ne olduğuna yönelik deneysel bir araştırma henüz yapılmamıştır. Dolayısıyla, bu çalışmada dışgruptan kaynaklı sembolik ve tehdit manipülasyonları uygulanarak dış gruba yönelik örtük ve açık tutumlar ölçülmesi amaçlanmıştır.

Literatürde kalıpyargıları örtük ölçmenin daha sağlıklı sonuçlar verdiğini rapor edilmektedir. Bu çalışmada kalıpyargı ölçümleri hem örtük hem de açık olarak alınmıştır. Örtük ölçümler ile açık ölçümler arasındaki ilişkinin doğasının tekrar bu çalışmada aydınlatılacak olması önemlidir.

Bu çalışmada farklı zaman dilimlerinde karşılaşılan dışgruplara yönelik tutumların incelenmesi amaçlanmaktadır. Tutumların gelişiminde tutum objesiyle ilgili yaşantılar geçirme önem kazanmaktadır. Bu nedenle Kürtlerle uzun yıllardır birlikte yaşanan Türklerin, Kürtlere yönelik açık ve örtük tutumlarının, son yıllarda yaşanan göçler nedeniyle birlikte yaşamaya başladıkları Suriyelilere yönelik örtük ve açık tutumlardan farklılaşması beklenmektedir.

Örtük ölçüm için uluslararası literatürde en sık kullanılan ölçüm aracı olan Örtük Çağırışım Testi'nin ülkemizdeki kullanılabilirliği oldukça düşük seviyede kalmaktadır. Bu çalışmanın bir diğer önemli çıktısı, ülkemizdeki araştırmacılar için açık kodlu ve ücretsiz Türkçe Örtük Çağırışım Testi geliştirilmesi olacaktır.

III. BÖLÜM

3. PİLOT ÇALIŞMA

3.1. Giriş

Türk-Kürt Örtük Çağrışım Testi (TK-ÖÇT) ve Türk-Suriyeli Örtük Çağrışım Testi (TS-ÖÇT) için sekizer adet Türkçe, Kürtçe ve Arapça isim kullanılmıştır. Aynı zamanda sekizer adet olumlu ve olumsuz sıfat da iyi ve kötü kategorilerini temsil etmesi için kullanılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, ÖÇT için kullanılacak olan Türkçe, Kürtçe ve Arapça isimlerin belirlenmesidir. ÖÇT'ye getirilen eleştirilerden biri, uygulama sonucunda elde edilen puanın çalışmada kullanılan isimlerin tanınırlıklarından etkilendiğidir (Dasgupta, McGhee, Greenwald ve Banaji, 2000). Dasgupta ve arkadaşları (2000) tarafından yapılan çalışmada isim tanınırlığı, ilişkinin anlamlılığını etkilememekle birlikte, ilişkinin gücünde istatistiksel olarak anlamlı değişikliğe yol açmaktadır. Ottaway, Hayden ve Oakes, 2001'de ÖÇT'nin güvenilir sonuç verebilmesi için kategorileri temsilen kullanılan kelimelerin benzer tanınırlık taşımaları gerektiğini belirtmiştir. Geliştirilecek ÖÇT'nin bu eleştiriden muaf tutulabilmesi amacıyla her üç dilde benzer düzeyde tanınırlığı olan kelimelerin seçilmesi planlanmıştır.

Bunun yanında ÖÇT için kullanılacak olumlu ve olumsuz sıfatlar da hakem görüşü alınarak seçilmiştir.

3.2.Yöntem

Pilot çalışmada ÖÇT için kullanılacak isimlerin belirlenmesi amacıyla çeşitli internet sitelerinden 12 Kürtçe (Örn. www.kurtcebilgi.com/kategori/erkek-isimleri/), 10 Arapça (örn. <https://www.ismininanlaminiara.com/arapca-isim-ara.aspx>) ve 15 Türkçe

isim seçilmiştir (Tablo 3.1). Katılımcılar online olarak isimleri tanınırlıklarına göre 11’li Likert ölçek üzerinden değerlendirmiştir (0: Hiç duymadım; 10: Sıklıkla duydum). Online olarak uygulanan ölçek Ek-1’de sunulmuştur.

Hakem görüşüne sekiz olumlu ve sekiz olumsuz olmak üzere toplam 16 sıfat sunulmuştur (Tablo 3.2.). Psikoloji alanında doktora derecesine sahip üç hakemden sıfatları olumlu ya da olumsuz anlam içerdiğine ne kadar katıldıklarını 11’li Likert tipi ölçek üzerinden değerlendirmeleri istenmiştir (0: Kesinlikle olumsuz anlamlı. 10: Kesinlikle olumlu anlamlı). Hakem değerlendirme formu EK-2’de sunulmuştur.

Tablo 3.1: Pilot çalışma için seçilen 37 isim

	Türkçe		Kürtçe		Arapça
1	Acar	1	Adar	1	Ammar
2	Alhan	2	Ardil	2	Cübeyr
3	Alphan	3	Armanc	3	Faysal
4	Berke	4	Azad	4	Fuzuli
5	Cahit	5	Baran	5	Hacib
6	Cihan	6	Cano	6	Mestan
7	Çağrı	7	Dilhan	7	Reşid
8	Çakar	8	Erdewan	8	Salahaddin
9	Enginsu	9	Seyvan	9	Vankar
10	Erdoğan	10	Şervan	10	Vecihi
11	Korhan	11	Şîrîn		
12	Rüzgar	12	Têrkan		
13	Serdar				
14	Songur				
15	Toprak				

Tablo 3.2: Sıfat listesi

Olumlu Sıfatlar	Olumsuz Sıfatlar
Şahane	Harap
Güzel	Felaket
Sevimli	Izdırap
Mutlu	Yaramaz
Hoş	Korkunç
Sevinçli	İğrenç
Güleç	Şeytani
Memnun	Çirkin

3.2.1. Katılımcılar

Katılımcılar formu internet ortamında doldurmuşlardır. İnternet üzerinde yapılan bir duyuruyla katılımcılara ulaşılmış ve katılımcılardan formun adresini paylaşmaları istenerek kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmaya 101 kişi gönüllü olarak katılmıştır. Katılımcılarında yaş ortalaması 22.76'dır ($SS = 4.23$). Katılımcıların diğer demografik bilgileri Tablo 3.3'de sunulmuştur.

Tablo 3.3: Pilot çalışma katılımcılarının demografik bilgileri

	N	%
Cinsiyet		
Kadın	48	49.48
Erkek	49	50.52
Eğitim		
Üniversite Öğrencisi	82	84.54
Lisans mezunu	5	5.15
Lisansüstü mezunu	10	1.31
Etnik Köken		
Türk	79	81.44
Kürt	18	18.55
Medeni Durum		
Bekar	91	93.81
Evli	6	6.19

3.3. Sonuçlar

Pilot çalışmada kullanılan her bir ismin aldığı ortalama tanınırlık puanı ve standart sapması Tablo 3.4'te gösterilmektedir. Beklenildiği üzere Türkçe isimlerin tanınırlık puanları yüksektir (Ort = 5.78, $ss = 3.29$). Kürtçe (Ort = 2.44, $ss = 2.49$) ve Arapça (Ort = 3.9, $ss = 2.38$) isimlerin ise tanınırlık puanları düşüktür. Bu nedenle, ÖÇT'de kullanılan isimlerin ortalama tanınırlık puanlarının yakın olmasını sağlamak amacıyla Türkçe isimlerden tanınırlık puanı düşük olanlar ile Kürtçe ve Arapça isimlerden tanınırlık puanı yüksek olan isimler ÖÇT için seçilmiştir (Tablo 3.4).

Sıfat seçimi için yapılan hakem değerlendirmesinde, olumlu sıfatların tamamı tüm hakemler tarafından kesinlikle olumlu olarak değerlendirilmiştir. Olumsuz sıfatlardan “yaramaz” bir hakemden 3 puan diğer hakemlerden 0 puan almıştır. Diğer olumsuz sıfatların tamamı kesinlikle olumsuz olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 3.4: ÖÇT için seçilen isimler ve tanınırlıkları

İsim	Tanırlık (ss)	Dil
Vecihi	4.86 (3.58)	Arapça
Reşid	4.98 (3.66)	Arapça
Fuzuli	5.91 (3.73)	Arapça
Faysal	3.33 (3.42)	Arapça
Salahaddin	7.05 (3.43)	Arapça
Mestan	3.33 (3.50)	Arapça
Ammar	1.63 (2.87)	Arapça
Vankar	.15 (1.10)	Arapça
Arapça isimler	3.90 (2.27)	
Baran	8.77 (2.44)	Kürtçe
Cano	3.70 (3.78)	Kürtçe
Şervan	3.21 (3.72)	Kürtçe
Azad	5.65 (3.62)	Kürtçe
Şîrîn	7.02 (3.30)	Kürtçe
Dilhan	2.42 (3.43)	Kürtçe
Erdewan	.40 (1.13)	Kürtçe
Adar	2.09 (3.07)	Kürtçe
Kürtçe isimler	4.16 (2.78)	
Acar	2.96 (3.21)	Türkçe
Çakar	1.63 (2.37)	Türkçe
Enginsu	1.23 (2.17)	Türkçe
Alphan	3.74 (3.50)	Türkçe
Berke	8.11 (2.59)	Türkçe
Korhan	6.81 (3.23)	Türkçe
Rüzgar	8.34 (2.36)	Türkçe
Songur	1.90 (2.77)	Türkçe
Türkçe İsimler	4.34 (2.97)	

3.4. Tartışma

Türkçe isimlerden “Alphan” ve “Alhan” isimleri arasında ses ve yazım benzerliği olduğu için ÖÇT’ye “Alphan” ismi dahil edilmiştir. Benzer şekilde Kürtçe

isimlerden “Terkan” ile Türkçe tanınırlığı yüksek olan “Tarkan” arasında ses benzerliği olduğundan, “Terkan” ismi listeden çıkarılmıştır. Bunlar dışında Türkçe isimlerden tanınırlığı düşük olanlar ile Kürtçe ve Arapça isimlerden tanınırlığı yüksek olanlar ÖÇT için seçilmiştir.

IV. BÖLÜM

4. BİRİNCİ ÇALIŞMA

4.1. Giriş

Birinci çalışmanın üç temel amacı bulunmaktadır. İlk olarak, Kürtlere yönelik yapılan olumsuz bilgilendirmenin, Kürtlere yönelik örtük ve açık tutumlar üzerindeki etkisini incelemektir. İkinci olarak, birinci çalışma sonucunda elde edilen verilerle oluşturulan Örtük Çağrışım Testi'nin (ÖÇT) kullanılabilirliğini (geliştirilen programın tutarlılığı, kayıt sistemi ve manipülasyon sistemi) değerlendirmektir. Aynı zamanda ileriki çalışmalar için kullanılacak tehdit manipülasyonunun ÖÇT'nin hangi aşamasında kullanılacağına karar vermektir. Bu konuda literatürde herhangi bir net bilgi bulunmamaktadır. Bu amaçla tehdit manipülasyonu bir gruba ÖÇT'nin başında, diğer gruba ise ÖÇT'nin ikinci bloğundan sonra verilmiştir.

4.1.1. Çalışmanın Hipotezleri

1. Gerçekçi tehdit manipülasyonuna maruz kalan katılımcılar, kontrol grubuna kıyasla Kürtlere yönelik daha fazla örtük ve açık olumsuz tutum göstereceklerdir. Sosyal kimlik kuramına göre tehdit edilmek, etnik kimliğin belirginleşmesine yol açacaktır. Kimliğin belirginleşmesinin dış gruba karşı düşmanca veya olumsuz tutumlara (dış-grup değersizleştirme) ve iç-grup yanlılığına neden olması beklenmektedir. Bütünleşik Tehdit Modeli ise gerçekçi tehditlerin dış gruba yönelik olumsuz tutum, olumsuz duygulanım ve önyargıyı arttıracığını belirtmektedir.

2. Tehdit manipülasyonunun ÖÇT'nin başında verilmesi, ÖÇT'nin ortasında verilmesine kıyasla Kürtlere yönelik daha fazla örtük ve açık olumsuz tutuma neden olacaktır. Öncelik etkisine göre, ilk verilen bilgiler sonraki verilenlere göre daha

etkilidir (Asch, 1946). Bu durum, bilişsel işlemlerin fazla olduğu veya zamanın olmadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır.

3. Temas sıklığı ve geleceğe yönelik temas isteği arasındaki ilişkide geçmiş temas kalitesinin aracı rolü olacaktır. Bütünleşik tehdit modelinde temas miktarı ve temas kalitesi aynı düzlemde ele alınmaktadır. Bununla birlikte bütünleşik tehdit modelinde de temas kalitesi, temas miktarından daha fazla değişkenin yordayıcısıdır. Ayrıca yapılan çalışmalarda temas kalitesi ile önyargı arasında doğrudan ilişki bulunurken temas miktarı ile önyargı arasında doğrudan ilişki bulunmamıştır (bkz. Bölüm II). Buna ek olarak, Temas Kuramı, temas kalitesinin, temas miktarından daha önemli olduğunu öne sürmektedir. Bu nedenle, temas kalitesinin, temas miktarının diğer değişkenlerle olan ilişkisinde oynadığı aracılık rolünün ortaya çıkarılması hem Temas Kuramının test edilmesi hem de Bütünleşik Tehdit Modelindeki ilişkilerin yorumlanması açısından önemlidir.

4.2. Yöntem

4.2.1. Katılımcılar ve Araştırmanın Deseni

Bu çalışmaya Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nin farklı bölümlerinde öğrenim görmekte olan 38 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 20.47'dir (ss = 1.11)'dir. Katılımcıların önemli bir bölümü kadın (%84), yaşamını büyükşehirde geçirmiş (% 65.8), Müslüman (% 92.1) ve Türk'tür (% 97.4; bkz.Tablo 4.1). Katılımcılar, araştırmanın 2 (Manipülasyon zamanı: Başlangıç ve ikinci bloktan sonra) X 2 (Tehdit manipülasyonu: Gerçekçi tehdit ve kontrol) koşullarına seçkisiz olarak atanmıştır (Tablo 4.2).

Tablo 4.1: Birinci çalışma katılımcılarının demografik özellikleri

Etnik	Sıklık	Yüzde
Kürt	1	2.6
Türk	37	97.4
Toplam	38	100
Din	Sıklık	Yüzde
Diğer	3	7.9
İslam	35	92.1
Toplam	38	100
Medeni Durum	Sıklık	Yüzde
Bekar	38	100
Yasamın Geçtiği Yer	Sıklık	Yüzde
Büyükşehir	25	65.8
İlçe	2	5.3
Köy	1	2.6
Şehir	10	26.3
Toplam	38	100
Gelir Düzeyi	Sıklık	Yüzde
1500TL - 3000TL	25	65.8
1500TL den az	3	7.9
3000TL - 5000TL	8	21.1
5000TL - 7500TL	2	5.3
Toplam	38	100

Tablo 4.2: Araştırma deseni ve katılımcı sayıları

		Manipülasyonun Verildiği Zaman	
		ÖÇT'nin Başında	ÖÇT 2. Bloktan Sonra
Tehdit Manipülasyonu	Kontrol	10	6
	Gerçekçi	12	10

4.2.2. İşlem

Uygulamalar AİBÜ Fen Edebiyat Fakültesi bilgisayar laboratuvarında yapılmıştır. Laboratuvar 22 m² alanda, 5 bireysel bilgisayar terminalinden oluşmaktadır. ÖÇT için kullanılan 5 bilgisayar da aynı özelliklere sahiptir; 2 GB RAM, Intel i5 işlemci, 1GB harici ekran kartı ve 17 inç monitör. Araştırma verileri 20.12.2016 ve 29.12.2016 tarihleri arasında toplanmıştır.

Katılımcılar en az 4 en fazla 6 kişi olacak şekilde laboratuvara alınmıştır. İlk olarak katılımcılara Onam Formu (EK-3) verilmiş, okuyup imzalamaları için yeterli süre tanıldıktan sonra formlar geri toplanmıştır. Sonrasında katılımcılara öncelikle kısa bir metin okuyacakları (tehdit manipülasyonu metni) sonrasında ise yaklaşık 15 dakika süren bir bilgisayar uygulamasına tabi tutulacakları söylenmiştir. Tehdit manipülasyonunu ÖÇT'nin ikinci bloğundan sonra alan katılımcılara bilgisayar görevi arasında metin okuma görevinin bulunduğu söylenmiştir. Daha sonra katılımcılar Örtük Çağrışım Testi (ÖÇT)'nin kullanımı hakkında bilgilendirilmiştir. Bu bilgilendirmede katılımcılara ekranın üst-sol ve üst-sağında bazı kategoriler gösterileceği ve ekranın ortasında gösterilen kelimeler hangi kategoriye aitse o kategorinin bulunduğu yöndeki tuşa (E veya I) basmaları gerektiği şeklindedir. ÖÇT tamamlandıktan sonra katılımcılar yine bilgisayarı kullanarak olumlu/olumsuz sıfat tanımlamaları, etnik-dini kimliğe bağlılık soruları, ve demografik soruları cevaplamışlardır. Son olarak katılımcılar çalışma sonrası onam formunu (EK-4) okumuş ve imzalamıştır. Çalışma sonrası onam formunda katılımcılara çalışma içerisinde araştırma bulgusu olarak sunulan bilgilerin ve sözde yapılan araştırmanın gerçek olmadığı bildirilmiştir. Yazılı onaya ek olarak, katılımcılardan durumu anladıklarına dair sözlü onay da alınmıştır.

4.2.2.1 Tehdit Manipülasyonu

Tehdit manipülasyonu için kullanılacak uyarıcılar Stephan, Ybarra ve Bachman'ın 1999 yılında yaptıkları çalışmada kullandıkları gerçekçi tehdit ve sembolik tehdit algısını ölçmek için kullanılan maddelerin kültüre ve çalışmaya uygun hale getirilmesiyle oluşturulmuştur. Örneğin orijinal ölçekteki "Asyalı göçmenler yüzünden, sosyal hizmetlere ulaşım Amerikalılar için daha zor olmuştur." ("Social services have

become less available to Americans because of Asian immigrants”) maddesinden üretilen tehdit cümlesi “Kürtler sosyal ve ekonomik desteklerden faydalanmamalıdır” şeklindedir.

Gerçekçi tehdit manipülasyonu için kullanılan cümleler aşağıda verilmiştir:

- 1- X’ler sosyal ve ekonomik desteklerden faydalanmamalıdır.
- 2- X’ler ülkedeki suç oranlarını arttırmaktadır.
- 3- X’ler bizim işlerimizi elimizden almaktadır.
- 4- X’ler ülkemizdeki sağlık problemlerinin artmasından sorumludur.

Kontrol grubuna ise çalışmaya ilişkisiz olarak spor yapmanın sağlığa yararlarına yönelik 4 cümle sunulmuştur.

4.2.2.2. Örtük Çağrışım Testi

Tezin birinci bölümünde belirtildiği gibi bu çalışmanın en önemli çıktılarından biri açık kodlu, işlevsel Türkçe Örtük Çağrışım Testi’nin (ÖÇT) literatüre kazandırılmasıdır. Bu nedenle geliştirilen ÖÇT bu bölümde daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

PERL olarak kısaltılan “Practical Extraction and Report Language” farklı alanlardaki (Kimya, Biyoloji, vb.) deneysel çalışmalarda kullanılan bir programlama dilidir. ÖÇT, bu programlama dili kullanılarak kodlanmıştır. Programın kodu ve kullanımına yönelik esaslar https://github.com/esunlu/IAT_Turkish web sitesinde bulunmaktadır. ÖÇT programı için oluşturulan yönetici ekranında katılımcıların hangi manipülasyonu alacağı manipülasyonu ÖÇT’nin hangi aşamasında alacağı ve denek numarası araştırmacı tarafından belirlenmektedir.

ÖÇT bireylerin zihinlerindeki bilgiyle uyumlu eşleştirmeleri uyumsuz eşleştirmelerden daha hızlı yaptıkları mantığına dayanmaktadır. Katılımcıların uyumlu bloklardaki tepki sürelerinin, uyumsuz bloklardaki tepki sürelerinden daha kısa olacağı

beklenmektedir. Şekil 4.1’de ÖÇT’de kullanılan uyumlu bloklardan birinin ekran görüntüsü. Şekil 4.2’de ise uyumsuz blok ekran görüntüsü sunulmaktadır.

Şekil 4.1: ÖÇT uyumlu blok ekran görüntüsü

Şekil 4.2: ÖÇT uyumsuz blok ekran görüntüsü

ÖÇT toplam 7 bloktan oluşmaktadır. Bu bloklar İsim 1. Sıfat 1. Uyumlu blok 1. Uyumlu blok 2. İsim 2. Uyumsuz blok 1. Uyumsuz blok 2 olarak adlandırılmaktadır.

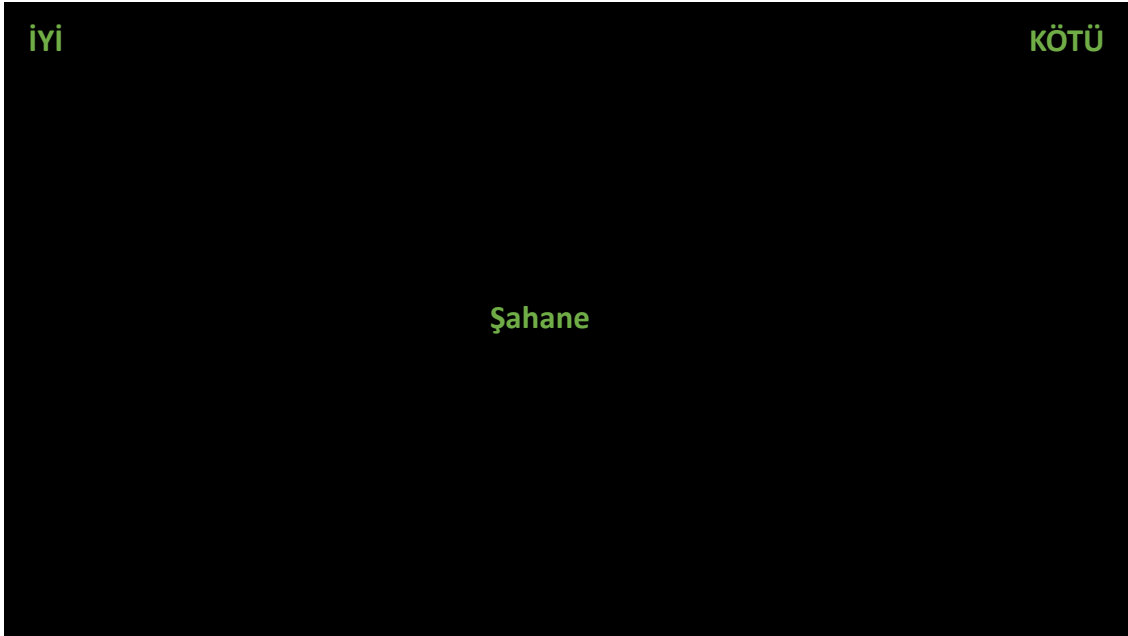
İsim bloğunun amacı katılımcıların isim kategorilendirme görevine alışmasını sağlamaktır. Katılımcılardan ekranın ortasında çıkacak isim eğer Türk ismi ise klavyenin “E” tuşuna, eğer isim Kürtçe bir isimse klavyenin “U” tuşuna basmaları istenmiştir. Katılımcılar yanlış kategorilendirme yaptıklarında ekranın ortasında “X” işareti çıkmış ve doğru kategorilendirme tuşuna basarak devam etmişlerdir. Örneğin ekranın ortasında “Şervan” ismi çıktıysa ve katılımcı “E” tuşuna bastıysa ekranın ortasında kırmızı renkte “X” işareti ve altında “Lütfen U tuşuna basarak devam ediniz yazısı çıkmıştır”. Katılımcılar bu blokta 10 Türkçe ve 10 Kürtçe ismi sınıflandırmıştır. Hata yapılan ismin ait olduğu kategoriden hata sayısı kadar yeni isim sunulmuştur. Bu şekilde her katılımcı 10 Türkçe ve 10 Kürtçe ismi doğru sınıflandırmaya kadar blok devam etmiştir. Bu bloktaki tepki süreleri kaydedilmiş fakat hesaplamaya dahil edilmemiştir. İsim 1 bloğuna ilişkin ekran görüntüsü Şekil 4.3’te sunulmuştur.

Şekil 4.3: ÖÇT isim bloğu 1

Sıfat 1 bloğunda ise katılımcılar olumlu ve olumsuz sıfatları ekranın sol üstündeki kategorilere göre sınıflandırmıştır. Katılımcılardan ekranın ortasında çıkacak sıfat eğer olumlu ise klavyenin “E” tuşuna, eğer sıfat olumsuz klavyenin “U” tuşuna basmaları istenmiştir. Katılımcılar yanlış kategorilendirme yaptıklarında ekranın ortasında “X” işareti çıkmış ve doğru kategorilendirme tuşuna basarak devam

etmişlerdir. Örneğin ekranın ortasında “Şahane” ismi çıktıysa ve katılımcı “U” tuşuna bastıysa ekranın ortasında kırmızı renkte “X” işareti ve altında “Lütfen E tuşuna basarak devam ediniz yazısı çıkmıştır”. Katılımcılar bu blokta 10 olumlu ve 10 olumsuz sıfatı doğru sınıflandırmaları beklenmektedir. Hata yapılan sıfatın ait olduğu kategoriden hata sayısı kadar yeni sıfat sunulmuştur. Bu şekilde her katılımcı 10 olumlu ve 10 olumsuz sıfatı doğru sınıflandırınca kadar blok devam etmiştir. Bu bloktaki tepki süreleri de kaydedilmiş fakat hesaplamaya dahil edilmemiştir. Sıfat 1 bloğuna ilişkin ekran görüntüsü Şekil 4.4’te sunulmuştur.

Şekil 4.4: ÖÇT sıfat 1 bloğu ekran görüntüsü

Uyumlu blok 1’de ekranın ortasında Türkçe ve Kürtçe isimler ile olumlu ve olumsuz sıfatların her birinden beşer tane karışık sırayla gösterilmiştir. Katılımcılar her dört kategori için beşer doğru tepki verinceye kadar çalışma devam etmiştir. Uyumlu blok 1 ekran görüntüsü Şekil 4.1’de gösterilmiştir.

Uyumlu blok 2’de ise her kategoriden onar kelime ekranda gösterilmiş ve katılımcılar tüm kategorilerde onar doğru tepki verene kadar blok devam etmiştir. Hem uyumlu blok 1 hem de uyumlu blok 2 tepki süreleri kaydedilmiş ve D-skor hesaplamasında kullanılmıştır.

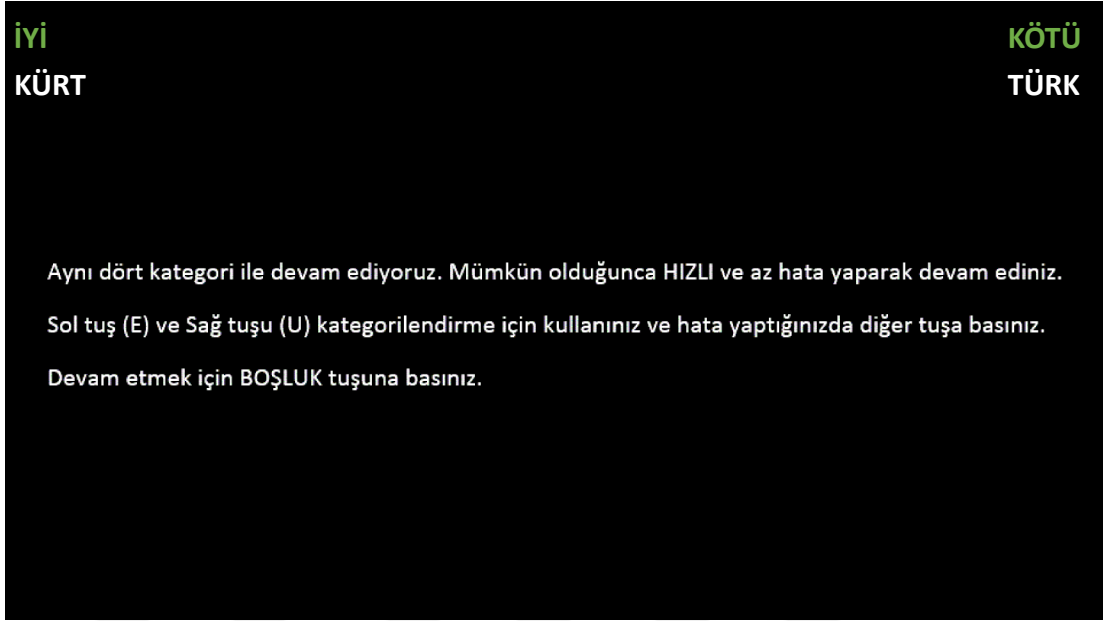
İsim blok 2’de ise katılımcıları uyumsuz bloğa alıştırmak amacıyla isim kategorilerinin yerleri değiştirilmiştir. Ekranın sol üstünde “Kürt” kategorisi yer alırken sağ üstte “Türk” kategorisi yer almaktadır. Eğer ortada gösterilen isim Kürtçe bir isimse katılımcıdan “E” tuşuna basması istenmektedir. İsim 2 bloğuna ilişkin ekran görüntüsü Şekil 4.5’te sunulmuştur.

Şekil 4.5: ÖÇT İsim 2 bloğuna ait ekran görüntüsü

Uyumsuz blok 1 ve Uyumsuz blok 2’de ise ekranın sol üstünde “İyi” ve “Kürt” kategorilerinin, ekranın sağ üstünde ise “Kötü” ve “Türk” kategorileri yer almaktadır. Uyumsuz blok 1’de her kategoriden beşer kelime, Uyumsuz blok 2’de ise her kategoriden onar kelime sunulmuştur. Uyumsuz blok 1 ve Uyumsuz blok 2 ekran görüntüleri Şekil 4.2’de sunulmuştur.

Uygulamada her bloktan önce blokta yer alan kategoriler ve tuşların kullanımı hakkında bilgilendirme yapılmış ve katılımcılardan mümkün olduğunca hızlı ve doğru tepki vermeleri istenmiştir. Şekil 4.6’da Uyumsuz blok 2 için kullanılan bilgilendirme ekranı gösterilmektedir.

Şekil 4.6: ÖÇT uyumsuz blok 2 bilgilendirme ekranı

Katılımcılar ilk ekranda girdikleri katılımcı numarasına göre ÖÇT’ni farklı sırada almışlardır. Katılımcı numarası tek olan katılımcılar isim1, sıfat1, uyumlu blok 1, uyumlu blok 2, isim 2, uyumsuz blok 1, uyumsuz blok 2 sıralamasına maruz bırakılmıştır. Katılımcı numarası çift olan katılımcılara ise isim 2, sıfat1, Uyumsuz blok 1, Uyumsuz blok 2, isim1, Uyumlu blok 1, Uyumlu blok 2 sıralamasıyla ÖÇT uygulanmıştır. Bu değişikliğin amacı öncelik etkisini ortadan kaldırmaktır. Böylelikle katılımcıların yarısının ÖÇT’ni önce sol tarafta “Türk” sağ tarafta “Kürt”, sonra sol tarafta “Kürt” sağ tarafta “Türk” olan koşulda alması diğer yarısının ise tam ters koşulda alması sağlanmıştır.

Çalışma sonucunda uyumlu bloklar ile uyumsuz bloklar arasındaki fark Ek-5’da gösterilen formüllerle hesaplanmıştır. Bu hesaplama sonucunda D-skor adı verilen ve negatif puanın örtük olumsuz tutuma işaret ettiği değer ortaya çıkmıştır. Başka bir deyişle bu puan ne kadar düşükse, o kadar olumsuz tutum olduğuna işaret etmektedir.

4.2.2.3. Sıfat Atfetme

Sıfat tanımlama görevinin amacı Kürtlere ve Türklere yönelik açık tutumları ölçmektedir. Bu amaçla aynı sıfatlardan oluşan iki ayrı liste katılımcılara sunulmuştur.

ÖÇT sonrasında yine bilgisayar ortamında gösterilen ölçeklerde katılımcılardan 9 olumlu ve 9 olumsuz sıfatın Kürtleri ve Türkleri ne kadar tanımladığını 11’li Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir (“Sizce aşağıdaki sıfatlar Kürtleri tanımlamak için ne kadar uygun?” 0: Hiç uygun değil, 10: Tamamen uygun; EK-6).

Uygulama sonrası yapılan açıklayıcı faktör analizinde, hem Kürt hem de Türkler için ölçeğin iki faktörden oluştuğu bulunmuştur. Bu faktörler beklenildiği gibi olumlu (iyi niyetli, sevimli, vefalı, arkadaş canlısı, yardımsever, zeki, çalışkan, nazik ve sakin maddelerini içeren) ve olumsuz (üçkağıtçı, yalancı, kıskanç, kaba, kötü niyetli, bencil, inatçı, tembel ve ahmak maddelerini içeren) alt faktörlerdir. İki alt boyut Kürtlere yönelik ölçekte varyansın % 59.30’unu açıklamaktadır. Türklere yönelik ölçekte ise varyansın %55.23’ü iki faktörle açıklanmaktadır.

Kürtlere yönelik olumlu sıfat alt ölçeğinin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.93’tür. Madde istatistikleri Tablo 4.3.’de ve madde-madde korelasyonları Tablo 4.4.’te sunulmuştur. Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu en düşük olan madde “sakin” maddesidir ($r = .53$). Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu .25’in altında olan madde olmadığı için herhangi bir madde ölçekten çıkarılmamıştır (Tablo 4.5).

Tablo 4.3: Kürtlere yönelik olumlu sıfatlar madde istatistikleri

	Ortalama	Standart Sapma
A. canlısı	4.93	2.90
Çalışkan	4.92	2.89
Nazik	3.50	2.72
Zeki	4.82	2.64
Vefalı	4.40	3.09
İyi niyetli	5.19	2.42
Sevimli	4.40	2.65
Yardımsever	5.01	2.77
Sakin	3.62	2.40

Tablo 4.4: Kürtlere yönelik olumlu sıfatlar maddeler arası korelasyonlar

A. Canlısı	Çalışkan	Nazik	Zeki	Vefalı	İyi Niyetli	Sevimli	Yardıms ever	Sakin

A. canlısı	-								
Çalışkan	.67	-							
Nazik	.58	.50	-						
Zeki	.62	.65	.62	-					
Vefalı	.65	.59	.68	.68	-				
İyiniyetli	.69	.54	.59	.62	.66	-			
Sevimli	.67	.50	.64	.64	.67	.75	-		
Yardımsever	.77	.63	.62	.64	.74	.75	.70	-	
Sakin	.41	.41	.43	.38	.45	.52	.44	.44	-

Tablo 4.5: Madde toplam istatistikleri

	Madde silindiğinde ölçek ortalaması	Madde silindiğinde varyansı	Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu	Çoklu korelasyonun karesi	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
A. canlısı	35.85	30.12	.79	.68	.92
Çalışkan	35.85	30.92	.70	.56	.93
Nazik	37.28	31.17	.72	.55	.92
Zeki	35.96	31.34	.76	.61	.92
Vefalı	36.38	29.36	.80	.67	.92
İyiniyetli	35.59	31.35	.80	.70	.92
Sevimli	36.38	30.86	.78	.66	.92
Yardımsever	35.76	30.29	.83	.74	.92
Sakin	37.15	33.62	.52	.32	.94

Kürtlere yönelik olumsuz sıfat alt ölçeğinin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .86 olarak bulunmuştur. Madde istatistikleri Tablo 4.6’da sunulmuştur. Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu en düşük olan madde “inatçı” maddesidir ($r = .25$). Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu .25’in altında olan madde olmadığı için herhangi bir madde ölçekten çıkarılmamıştır (Tablo 4.7).

Tablo 4.6: Kürtlere yönelik olumsuz sıfat alt boyutunun madde istatistikleri

	Ortalama	Standart sapma
Ahmak	1.74	2.70
İnatçı	5.55	2.80

Bencil	4.35	3.03
Üçkağıtçı	3.99	2.87
Kaba	5.08	3.09
Kötü niyetli	3.67	2.65
Tembel	3.67	2.84
Yalancı	3.47	2.47
Kıskanç	4.01	2.70

Tablo 4.7: Kürtlere yönelik olumsuz sıfat alt boyutunun madde-toplam istatistikleri

	Madde silindiğinde ölçek ortalaması	Madde silindiğinde ölçek varyansı	Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu	Çoklu korelasyonun karesi	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
Ahmak	33.80	247.98	.55	.34	.85
İnatçı	29.99	279.45	.25	.17	.88
Bencil	31.19	228.62	.70	.50	.84
Üçkağıtçı	31.55	227.59	.76	.63	.83
Kaba	31.46	229.50	.67	.49	.84
Kötü niyetli	31.87	234.66	.74	.66	.83
Tembel	31.88	252.03	.46	.34	.86
Yalancı	32.07	241.37	.71	.57	.84
Kıskanç	31.53	256.90	.51	.29	.85

Türklere yönelik olumlu sıfat alt boyutunun Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.91'dir. Madde istatistikleri Tablo 4.8.'de sunulmuştur. Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu en düşük olan madde "sakin" maddesidir ($r = .47$). Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu .25'in altında olan madde olmadığı için herhangi bir madde ölçekten çıkarılmamıştır (Tablo 4.9).

Tablo 4.8: Türklere yönelik olumlu sıfat alt boyutunun madde istatistikleri

	Ortalama	Standart Sapma
Arkadaşcan	7.17	2.35
Çalışkan	6.66	2.58
Nazik	5.91	2.28

Zeki	7.22	2.25
Vefalı	7.13	2.38
İyiniyetli	6.86	2.21
Sevimli	6.56	2.41
Yardımsever	7.66	2.44
Sakin	4.33	2.61

Tablo 4.9: Türklere yönelik olumlu sıfat alt boyutunun madde-toplam istatistikleri

	Madde silindiğinde ölçek ortalaması	Madde silindiğinde ölçek varyansı	Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu	Çoklu korelasyonun karesi	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
Arkadaşcan	52.34	215.88	.69	.51	.90
Çalışkan	52.86	214.66	.63	.54	.90
Nazik	53.60	218.01	.68	.53	.90
Zeki	52.29	215.69	.73	.60	.90
Vefalı	52.38	211.97	.74	.67	.90
İyiniyetli	52.65	211.70	.81	.75	.89
Sevimli	52.95	212.21	.76	.63	.89
Yardımsever	51.85	214.61	.74	.73	.90
Sakin	55.18	225.65	.47	.41	.92

Türklere yönelik olumsuz sıfat alt boyutunun Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .85'tir. Madde istatistikleri Tablo 4.10'da sunulmuştur. Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu en düşük olan madde "inatçı" maddesidir ($r = .36$). Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu .25'in altında olan madde olmadığından herhangi bir maddenin ölçekten çıkarılmasına ihtiyaç duyulmamıştır (Tablo 4.11).

Tablo 4.10: Türklere yönelik olumsuz sıfat alt boyutunun madde istatistikleri

	Ortalama	Standart Sapma
Ahmak	1.92	2.39
İnatçı	6.46	2.50
Bencil	4.18	2.68

Üçkağıtçı	3.90	2.70
Kaba	4.41	2.72
Kötüniyetli	2.75	2.26
Tembel	3.95	2.71
Yalancı	3.37	2.46
Kıskanç	5.34	2.97

Tablo 4.11: Türklere yönelik olumsuz sıfat alt boyutunun madde istatistikleri

	Madde silindiğinde ölçek ortalaması	Madde silindiğinde ölçek varyansı	Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonu	Çoklu korelasyonun karesi	Madde silindiğinde Cronbach Alfa
Ahmak	34.36	214.25	.41	.22	.85
İnatçı	29.82	215.70	.36	.28	.85
Bencil	32.11	198.06	.57	.36	.83
Üçkağıtçı	32.39	186.24	.74	.69	.81
Kaba	31.88	191.00	.66	.56	.82
Kötüniyetli	33.54	199.95	.68	.71	.82
Tembel	32.34	206.90	.44	.37	.85
Yalancı	32.92	193.88	.71	.69	.82
Kıskanç	33.95	194.11	.55	.35	.84

4.2.2.4. Etnik Ve Dini Aidiyete İlişkin Sorular

Katılımcıların etnik aidiyet düzeylerini ölçmek için “Etnik kimliğinize ne kadar bağlısınız?” sorusu sorulmuştur. Dini aidiyeti ölçmek içinse “Dini kimliğinize ne kadar bağlısınız?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılar her iki soruyu da 11’li Likert ölçek üzerinden cevaplamışlardır (0: Hiç, 10: Tamamen bağlıyım).

Bunlara ek olarak katılımcıların farklı etnik gruplardan kişilere yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla “Farklı etnik gruplardan kişilere karşı önyargılarınız var mıdır?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların farklı dinlerden kişilere karşı önyargılarını ölçmek amacıyla “Farklı dinlerden kişilere karşı önyargılarınız var mıdır?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılar her iki soruyu da 11’li Likert ölçek üzerinden cevaplamışlardır (0: Hiç yoktur, 10: Vardır).

4.2.2.5. Farklı Etnik Grupla Temas

Katılımcıların temas düzeylerini ölçmek için aşağıda belirtilen sorular sorulmuştur:

- 1- Bir Kürt ile ne sıklıkla karşılaşırsınız?
- 2- Kürt biriyle karşılaşmayı ne kadar istersiniz?
- 3- Bir Kürt ile ne sıklıkla kaliteli iletişiminiz oldu?
- 4- Kürt arkadaşınız olmasını ne kadar isterdiniz?
- 5- Bir Kürt ile ne sıklıkla zaman geçirmek isterdiniz?

Bu sorulardan birinci soru “Bir Kürt ile ne sıklıkla karşılaşırsınız?” geçmiş temas miktarını ölçmek amacıyla sorulmuştur. Üçüncü soru “Bir Kürt ile ne sıklıkla kaliteli iletişiminiz oldu?” ise kaliteli temas miktarını ölçmeyi hedeflemektedir. Diğer sorular ise gelecekteki temas isteğini ve dolayısıyla açık tutumları ve önyargıyı değerlendirme amacı taşımaktadır.

4.2.3. Analizler

Tüm analizler SPSS 21 kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Korelasyonlar Pearson korelasyon katsayısı ile hesaplanmıştır. Gruplararası farklar tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak hesaplanmıştır. Aracılık ve düzenleyici analizleri Hayes (2013) tarafından geliştirilen Process eklentisi ile hesaplanmıştır.

Değişkenlerin normal dağılımı çarpıklık (skewness) ve diklik (kurtosis) değerleri ile kontrol edilmiştir (Tablo 4.12). Aracılık ve düzenleyici analizi varsayımlarından çoklu doğrusallığın (multicollinearity) test edilmesi için varyans artış faktörü (variance inflation factor; VIF) temel alınmış ve VIF değeri 3'ün altında olan değerlerin çoklu doğrusallık sorunundan muaf olduğu değerlendirilmiştir.

Uç değerlerin saptanmasında ise Mahalanobis uzaklığı değerleri temel alınmıştır.

ANOVA, düzenleyici ve aracılık analizlerin tamamında ilk olarak varsayımlar test edilmiş eğer varsa gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Tablo 4.12: Normal dağılım istatistikleri

	En düşük	En yüksek	Ortalama	SS	Çarpıklık	SE	Diklik	SE
D-skor	-.87	.39	-.39	.26	1.14	.38	1.91	.75
Etb	0	10	6.82	2.67	-.91	.38	.10	.75
DinB	0	10	7.47	2.44	-1.48	.38	1.96	.75
EtnÖn	0	6	1.71	1.89	.83	.38	-.51	.75
DinÖn	0	9	1.82	2.39	1.61	.38	2.47	.75
KonSık	1	10	6.66	2.41	-.54	.38	-.33	.75
Konİst	0	10	5.32	2.59	-.01	.38	-.88	.75
Arkİst	1	10	6.18	2.65	-.15	.38	-.83	.75
KonKal	0	10	6.63	2.99	-.71	.38	-.50	.75
Zamanİst	0	10	5.63	2.49	-.36	.38	-.28	.75

Etb: Etik kimliğe bağlılık, DinB: dini kimliğe bağlılık, EtnÖn: Farklı etnik gruplara yönelik önyargı, DinÖn: Farklı dini gruplara karşı önyargı, KonSık: Geçmişteki temas sıklığı, Konİst: Gelecekteki temas/etkileşim isteği, Arkİst: Gelecekte arkadaş olma isteği, KonKal: Geçmiş teması kalitesi, Zamanİst: Gelecekte zaman geçirmeyi isteme

4.3. Sonuç

4.3.1. Gruplararası Fark Analizleri

İlk olarak tehdit manipülasyonu ve manipülasyon zamanının etkileşim etkisi incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda iki değişkenin etkileşim etkisinin D-skor üzerinde herhangi bir anlamlı ortak etki göstermediği bulunmuştur (Tablo 4.13). Bu nedenle temel etkilerin incelenmesi amacıyla bağımsız değişkenler ayrı tek yönlü ANOVA analizine alınmıştır. Tehdit manipülasyonunun D-skor üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi amacıyla tek yönlü ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda gerçekçi tehdit manipülasyonuna maruz kalan katılımcıların D-skorlarının (Ort = -.48, SS = .19) manipülasyona maruz kalmayan katılımcılardan (Ort = -.27, SS = .30) daha düşük olduğu bulunmuştur, $F(1, 36) = 6.43, p = .02; \eta^2 = .15, 95\% \text{ CI} [-.381, -.044]$ (Tablo 4.14). Örneklem büyüklükleri açısından fark olduğundan, gruplararası fark ayrıca non parametrik Mann Whitney U testi ile de test edilmiştir. Analiz sonucunda ANOVA ile aynı sonuç bulunmuştur (Mann-Whitney U = 251.00, $p = .026$). Tehdit manipülasyonunun açık tutum ölçümleri üzerinde (Kürtlere yönelik olumlu ve olumsuz

sıfat tanımlamaları ile Türklere yönelik olumlu ve olumsuz sıfat tanımlamaları) herhangi bir anlamlı etkisi yoktur (Tüm gruplararası fark analizleri için $p > .05$).

Tablo 4.13: Tehdit manipülasyonu ve manipülasyon zamanının D-skor üzerindeki etkisi

Bağımlı değişken: Dskor							
	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p	Kısmi Eta Kare	Gözlemlenen Güç
Düzeltilmiş Model	.45a	3	.15	2.44	.08	.18	.56
Sabit	4.82	1	4.82	78.96	0	.70	1
Konum	.07	1	.07	1.07	.31	.03	.17
TM	.40	1	.40	6.58	.02	.16	.70
Konum * TM	.00	1	.00	.03	.88	.00	.05
Hata	2.08	34	.06				
Toplam	8.36	38					
Corrected Total	2.52	37					

a $R^2 = .177$ (Düzeltilmiş $R^2 = .105$)

Tablo 4.14: Tehdit manipülasyonunun D-skor üzerindeki etkisi

Denekler arası etki							
Bağımlı Değişken: D-skor							
	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p	Kısmi Eta Kare	Gözlemlenen Güç
Düzeltilmiş							
Model	.38	1	.382	6.43	.016	.15	.69
Sabit	5.23	1	5.23	88.13	.000	.71	1
Tehdit M.	.38	1	.382	6.43	.016	.15	.69
Hata	2.14	36	.059				
Toplam	8.36	38					
Düzeltilmiş							
Toplam	2.52	37					

Tehdit manipülasyonunun ÖÇT'den önce veya ÖÇT'nin ikinci bloğundan sonra verilmesi arasında, D-skorunu etkileyen bir fark olup olmadığının incelenmesi amacıyla tek yönlü ANOVA analizi yapılmıştır. Tehdit manipülasyonunu ÖÇT'den önce alan

grubun D-skoru (Ort = -.42, SS = .28) ile ÖÇT sırasında tehdit manipülasyonu alan grubun D-skoru (Ort = -.35, SS = .24) arasında anlamlı fark bulunmamıştır ($p = .45$).

4.3.2. Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler arasındaki korelasyonel ilişkiler Tablo 4.15'te sunulmuştur. Her iki koşul birlikte değerlendirildiğinde D-skoru ile diğer değişkenler arasında herhangi bir ilişki yoktur. Tehdit manipülasyonuna maruz kalan gruptaki korelasyonel ilişkiler Tablo 4.16'da, kontrol grubunda bulunan ilişkiler ise Tablo 4.17'de sunulmuştur.

Dini kimliğe bağlılık değişkeni hem Türklere ($r = .41, p < .05$) hem de Kürtlere ($r = .40, p < .05$) yönelik olumlu sıfat atıflarıyla ilişkilidir. Fakat bu ilişkiler kontrol grubu ve deney grubu ayrı ayrı incelendiğinde ortadan kalkmaktadır. Dini bağlılık gelecekteki temas isteği ile de ilişkilidir ($r = .38, p < .05$). Bununla birlikte, etnik önyargı hem Türklere ($r = .44, p < .001$) hem de Kürtlere ($r = .44, p < .05$) yönelik negatif sıfat atıflarıyla pozitif ilişkilidir. Kontrol grubunda etnik önyargı Türklere yönelik negatif sıfatlar ($r = .62, p < .05$) ile pozitif ilişkiyken, tehdit manipülasyonu grubunda etnik önyargı ile Türklere yönelik pozitif sıfatlar arasında negatif ilişki vardır ($r = -.53, p < .05$).

Son olarak Kürtlere yönelik olumlu sıfat atıfları ile Türklere yönelik olumlu sıfat atıfları arasında pozitif ilişki vardır ($r = .59, p < .001$). Benzer ilişki Kürtlere yönelik olumsuz sıfat atıfları ile Türklere yönelik olumsuz sıfat atıfları arasında da vardır ($r = .66, p < .001$).

4.3.3. Düzenleyicilik Analizi Sonuçları

Tehdit koşulunda D-skoru ile etnik önyargı arasında pozitif korelasyon varken bu ilişki kontrol koşulunda bulunamamıştır. Bu ilişkinin doğasını açıklamak amacıyla etnik önyargı ve D-skoru arasında tehdit manipülasyonunun düzenleyici rolü incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda D-skorundaki değişimin % 24'ü her iki değişken ve etkileşimleri tarafından açıklandığı bulunmuştur, $F(3, 34) = 4.04, p = .01, R^2 = .24$. Tehdit manipülasyonu olmayan koşulda D-skoru ile etnik önyargı arasında

herhangi bir ilişki yoktur ($b = 1.42$, $t(34) = .63$, $p = .53$). Buna karşın tehdit manipülasyonu uygulandığında D-skoru ile etnik önyargı arasında negatif ilişki bulunmuştur ($b = 6.02$, $t(34) = -3.3$, $p = .03$).

Tablo 4.15: Korelasyon analizi sonuçları (N = 38)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1- Dskor	-													
2- Etb	-.22	-												
3- DinB	-.03	.53**	-											
4- EtnÖn	-.16	.10	-.16	-										
5- DinÖn	-.28	.14	.20	.49**	-									
6- KonSık	-.13	-.17	.22	-.27	.09	-								
7- Konİst	-.00	-.03	.38*	-.36*	.14	.50**	-							
8- KonKal	-.02	-.24	.16	-.35*	-.09	.72**	.61**	-						
9- Arkİst	.10	-.06	.28	-.37*	.04	.40*	.80**	.58**	-					
10- Zamanİst	-.06	-.08	.26	-.41*	-.01	.40*	.77**	.71**	.80**	-				
11- KSNeg	-.06	.34*	-.05	.32*	.11	-.31	-.62**	-.43**	-.41*	-.48**	-			
12- TSNeg	.00	.23	.00	.44**	.19	-.31	-.38*	-.37*	-.36*	-.40*	.66**	-		
13- TSpoz	-.13	.10	.41*	-.32	-.01	.37*	.44**	.35*	.36*	.40*	-.36*	-.29	-	
14- Kspoz	-.03	-.09	.40*	-.30	-.04	.39*	.81**	.54**	.66**	.70**	-.72**	-.39*	.59**	-

* $p < .05$

** $p < .01$

Etb: Etnik kimliğe bağlılık. **DinB:** Dini kimliğe bağlılık. **EtnÖn:** Farklı etnik gruplara önyargı. **DinÖn:** Farklı dini gruplara önyargı. **Konsık:** Kürtlerle iletişim/kontakt sıklığı. **Konİst:** Kürtlerle kontak kurma isteği. **KonKal:** Kürtlerle geçmiş iletişimlerin kalitesi. **Arkİst:** Kürtlerle arkadaş olmayı isteme. **Zamanİst:** Kürtlerle zaman geçirmeyi isteme. **KSNeg:** Kürtlere yönelik negatif sıfat değerlendirmelerinin ortalaması. **TSNeg:** Türklere yönelik negatif sıfat değerlendirmelerinin ortalaması. **TSpoz:** Türklere yönelik olumlu sıfat değerlendirmelerinin ortalaması. **Kspoz:** Kürtlere yönelik olumlu sıfat değerlendirmelerinin ortalaması

Tablo 4.16: Tehdit manipölasyonu grubunun korelasyon analizi sonuçları (N = 22)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
1- Dskor														
2- Etb		-.28												
3- DinB		-.24	.55**											
4- EtnÖn		-.59**	.27	.10										
5- DinÖn		-.62**	-.22	.05	.62**									
6- KonSık		.18	-.17	.14	-.15	.21								
7- Konİst		.18	-.24	.17	-.18	.15	.77**							
8- KonKal		.12	-.21	.10	-.15	.04	.79**	.75**						
9- Arkİst		.18	-.03	.38	-.20	.08	.65**	.89**	.60**					
10- Zamanİst		-.02	-.16	.25	-.22	.03	.55**	.83**	.76**	.79**				
11- KSNeg		-.04	.23	-.08	.31	.09	-.33	-.61**	-.41	-.46*	-.53*			
12- TSNeg		-.15	.13	-.12	.26	.22	-.28	-.49*	-.37	-.43*	-.48*	.75**		
13- TSpoz		.09	-.15	.27	-.53*	-.17	.33	.55*	.44*	.48*	.59**	-.58**	-.47*	
14- Kspoz		.12	-.13	.38	-.28	-.12	.46*	.79**	.68**	.75**	.86**	-.76**	-.68**	.71**

* $p < .05$

** $p < .01$

Etb: Etnik kimliğe bağlılık. **DinB:** Dini kimliğe bağlılık. **EtnÖn:** Farklı etnik gruplara önyargı. **DinÖn:** Farklı dini gruplara önyargı. **Konsık:** Kürtlerle iletişim/kontak sıklığı. **Konİst:** Kürtlerle kontak kurma isteği. **KonKal:** Kürtlerle geçmiş iletişimlerin kalitesi. **Arkİst:** Kürtlerle arkadaş olmayı isteme. **Zamanİst:** Kürtlerle zaman geçirmeyi isteme. **KSNeg:** Kürtlere yönelik negatif sıfat değerlendirmelerinin ortalaması. **TSNeg:** Türklere yönelik negatif sıfat değerlendirmelerinin ortalaması. **TSpoz:** Türklere yönelik olumlu sıfat değerlendirmelerinin ortalaması. **Kspoz:** Kürtlere yönelik olumlu sıfat değerlendirmelerinin ortalaması

Tablo 4.17: Kontrol grubunun korelasyon analizi sonuçları (N = 16)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1- Dskor														
2- Etb	.00													
3- DinB	.26	.44												
4- EtnÖn	.23	-.03	-.41											
5- DinÖn	.37	.41	.29	.21										
6- KonSık	-.39	-.27	.30	-.46	-.30									
7- Konİst	-.02	-.00	.49	-.62*	.02	.13								
8- KonKal	-.30	-.20	.34	-.64**	-.26	.68**	.55*							
9- Arkİst	.04	-.08	.26	-.62*	-.00	.00	.74**	.57*						
10- Zamanİst	-.05	-.08	.28	-.70**	-.21	.15	.71**	.71**	.82**					
11- KSNeg	.01	.39	-.12	.35	.07	-.32	-.71**	-.44	-.35	-.45				
12- TSNeg	.17	.22	-.00	.62*	.13	-.39	-.38	-.36	-.28	-.38	.60*			
13- TSpoz	-.16	.14	.45	-.15	.10	.42	.32	.37	.27	.21	-.24	-.24		
14- Kspoz	-.08	-.18	.43	-.34	.06	.25	.84**	.41	.52*	.43	-.73**	-.19	.47	

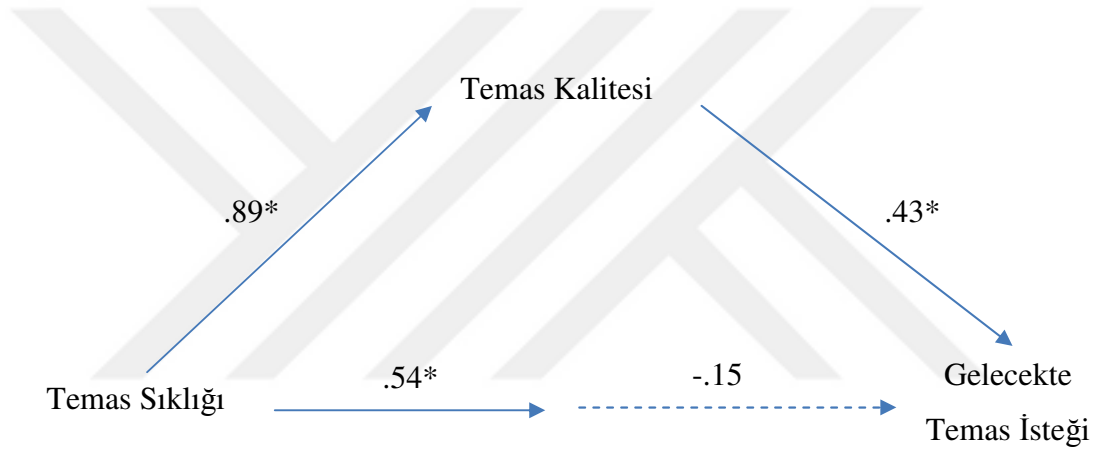
* $p < .05$

** $p < .01$

Etb: Etnik kimliğe bağlılık. **DinB:** Dini kimliğe bağlılık. **EtnÖn:** Farklı etnik gruplara önyargı. **DinÖn:** Farklı dini gruplara önyargı. **Konsık:** Kürtlerle iletişim/kontakt sıklığı. **Konİst:** Kürtlerle kontak kurma isteği. **KonKal:** Kürtlerle geçmiş iletişimlerin kalitesi. **Arkİst:** Kürtlerle arkadaş olmayı isteme. **Zamanİst:** Kürtlerle zaman geçirmeyi isteme. **KSNeg:** Kürtlere yönelik negatif sıfat değerlendirmelerinin ortalaması. **TSNeg:** Türklere yönelik negatif sıfat değerlendirmelerinin ortalaması. **TSpoz:** Türklere yönelik olumlu sıfat değerlendirmelerinin ortalaması. **Kspoz:** Kürtlere yönelik olumlu sıfat değerlendirmelerinin ortalaması

4.3.4. Aracılık Analizi Sonuçları

Aracılık analizine sonuçlarına göre temas sıklığı, temas kalitesinin anlamlı yordayıcılarından biridir, $b = .89$, $SE = .13$, $p < .001$. Temas kalitesi ise ileriki zamanlardaki temas isteğinin bir yordayıcısıdır, $b = .43$, $SE = .15$, $p = .007$. Tam aracılığa uygun biçimde, temas sıklığı ile ileriki zamandaki temas isteği arasındaki ilişki, aracı değişken (geçmiş temas kalitesi) kontrol edildiğinde ortadan kalkmaktadır, $b = .15$, $SE = .234$, $p > .05$. Bu değişim Sobel testinde de anlamlı sonuca işaret etmektedir, $b = .389$, $SE = .15$, $z = 2.6$, $p < .01$. Ayrıca ileriki zamandaki temas

isteğinin %72'si bu iki değişkenle açıklanmaktadır ($R^2 = .717$).

Şekil 4.7: Temas kalitesinin, temas sıklığı ve gelecekteki temas isteği ilişkisindeki aracılığı

4.4. Tartışma

4.4.1 Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Çalışmanın ilk hipotezi (Gerçekçi tehdit manipülasyonuna maruz kalan katılımcılar, kontrol grubuna kıyasla Kürtlere yönelik daha fazla örtük ve açık olumsuz tutum göstereceklerdir) kısmen desteklenmiştir. Gerçekçi tehdit manipülasyonuna maruz kalan katılımcılar, kalmayanlardan anlamlı olarak daha düşük D-skoru

almışlardır. Diğer bir deyişle daha fazla olumsuz örtük tutum rapor etmişlerdir. Fakat tehdit manipülasyonu açık tutumlar üzerinde herhangi bir etki göstermemiştir.

Tehdit ile dış gruba yönelik örtük tutumlar arasında ilişki, bütünleşik tehdit kuramının geçmiş çalışmalarında (Stephan, Diaz-Loving, ve Duran, 2000; Scott ve Safdar, 2017) elde edilen sonuçlar ile tutarlıdır. Fakat modelin önceki denemeleri herhangi bir tehdit manipülasyonu yapmadan, var olan durumu ölçerek bu sonucu elde etmişlerdir. Bu nedenle bu sonuç üç farklı yoruma açıktır; a) tehdit manipülasyonu var olan tehdit algısını arttırmıştır, b) tehdit manipülasyonu gerçekte olmayan tehdit algısının ortaya çıkmasına neden olmuştur, c) tehdit manipülasyonu iç grup-dış grup ayrımını belirginleştirmiştir. Eğer ilk yorum (a) geçerliyse, toplumun genelinde Kürtlerin tehdit olarak algılandığı ve gerçekçi tehde maruz kalan katılımcılarda, tehdidin daha belirgin hale gelerek dış gruba yönelik tutumları olumsuz etkilediği söylenebilir. İkinci yorum (b) ise tehdit algısının gerçekte olmadığı fakat manipülasyon sonucu ortaya çıktığını varsayar. Fakat manipülasyonun olmayan bir algıyı ortaya çıkaracak kadar güçlü olup olmadığı tartışmalıdır. İkinci yorumun neden geçersiz olduğu ikinci çalışmada ele alınacaktır. Son yorum (c) ise bütünleşik tehdit modeli değişkenlerinin değil, sosyal kimlik kuramı (SKK) değişkenlerinin olumsuz örtük tutumların ortaya çıkmasında rol oynadığı varsayımına dayanır. SKK'na göre, tehdit manipülasyonlarında geçen "Kürt" kelimesi etnik kimliğe vurgu yaparak katılımcıların etnik kimliklerinin belirginleşmesine yol açar. Bireyin etnik kimliğinin belirginleşmesi, kimliğe yönelik karşılaştırmada bireyi iç grup yanlılığına veya dış grup değersizleştirmeye yöneltebilir. Bu yorumun geçerliliği de ikinci çalışmada ele alınacaktır.

Tehdit manipülasyonuna maruz kalan katılımcıların dış gruba (Kürtlere yönelik) daha fazla olumsuz tutum rapor etmesi veya iç gruba yönelik daha fazla olumlu tutum rapor etmesi beklentisi gerçekleşmemiştir. Bu durum ÖÇT'nin başında (veya 2. Bloktan sonra) verilen tehdit manipülasyonu ile açık tutum arasında geçen sürede yapılan etkinliklerden (ÖÇT'nin tamamlanması, etnik/dini bağlılık soruları) kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çalışmanın ikinci hipotezi (Tehdit manipülasyonunun ÖÇT'nin başında verilmesi, ÖÇT'nin ortasında verilmesine kıyasla Kürtlere yönelik daha fazla örtük ve

açık olumsuz tutuma neden olacaktır) desteklenmemiştir. Öncelik etkisine göre, ilk verilen bilgilerin sonraki verilenlere göre daha etkili olması beklenirken (Asch, 1946) bu durum sonuçlara yansımamıştır.

Çalışmanın son hipotezi (İletişim sıklığı ve geleceğe yönelik iletişim isteği arasındaki ilişkide iletişim kalitesinin aracı rolü olacaktır) desteklenmiştir. Hem Bütünleşik Tehdit Kuramında hem de Temas kuramında, temas kalitesinin, temas miktarından daha önemli olduğu kabul edilmektedir. Temas kalitesinin, temas miktarı ile gelecekteki temas isteği arasında bulunan tam aracılık etkisi bu iki kuramla tutarlıdır. Allport (akt. Pettigrew, 1998) ve Sherif'in (akt. Pettigrew, 1998) belirttiği gibi tutumları değiştirmek için iç-grup ve dış-grup arasında iletişimi ve temasi sağlamak yeterli değildir; bu temasın kaliteli olmasını sağlamak gereklidir.

4.4.2. Tehdit Manipülasyonunun Düzenleyici Etkisi

Çalışmada ortaya çıkan önemli bir bulgu tehdit manipülasyonunun D-skor ve etnik önyargı arasında düzenleyici etkiye sahip olmasıdır. Tehdit manipülasyonu olmayan koşulda bu iki değişken arasında ilişki bulunmamıştır. Fakat tehdit manipülasyonu uygulandığında D-skor, “diğer etnik gruplara karşı ne kadar önyargılısınız?” sorusu ile ölçülen etnik önyargı puanının pozitif ve anlamlı olarak yordamaktadır. Bu sonuç iki açıdan önemlidir; literatür ve toplumsal. Literatürde ÖÇT’ne en sık getirilen eleştirilerden biri ÖÇT ile ölçülen örtük tutumlar ile açık tutumlar arasında düşük ilişki olmasıdır. Fakat tutum literatürü tutum ve davranış arasındaki ilişkiyi kuvvetlendiren faktörlerden birinin tutumun ulaşılabilirliği olduğunu belirtir (Alcock ve Sadava, 2014). Bu çalışmada, tehdit manipülasyonu dış gruba yönelik olumsuz tutumları daha ulaşılabilir hale getirdiği için örtük tutum ölçümü ile önyargı arasındaki ilişki belirgin hale gelmiştir. Bu nedenle ÖÇT’nin davranışı veyahut açık tutumları yordama gücü düşük olsa da bu durum ÖÇT’nin geçersizliğinden değil, tutumların genel özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Toplumsal açıdan bakıldığında ise geçmişte yaşanan bazı olaylar bu çalışmada bulduğumuz ilişkinin gerçek hayattaki yansımasıdır. Örneğin, gerek Yahudi soykırımı gerekse 6-7 Eylül olaylarında birçok kurban komşularından veya iş arkadaşlarından hiç beklemedikleri olumsuz davranışlara maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Failerin olumsuz örtük- tutumları olsa dahi

kurbanlar, daha önce faillerin olumsuz davranışlarına maruz kalmamış olabilir. Ya da failler belirgin bir çıkar çatışması olmadığı için kendi olumsuz örtük tutumlarının farkında bile olmayabilirler; dolayısıyla bu tutumlar davranışa dönüşmemiş olabilir. Fakat tehdit durumu ortaya çıktığında -bu gerçekçi bir tehdit (Yahudiler ekonomimizi ele geçirdi) veya sembolik bir tehdit (Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba atıldı) olabilir- örtük olumsuz tutumlar, ayrımcılığın en saldırgan formu olan fiziksel şiddete dönüşmüştür. Literatür ve toplumsal boyutu birleştirdiğimizde Greenwald, Banaji ve Nosek (2014)'in düşük etki büyüklüğü eleştirisine yönelik aspirin örneği (bkz. Bölüm I) daha anlaşılır olmaktadır. Örtük tutumların gerçek hayatta ve işler iyi giderken önemi ve anlamı düşük olabilir fakat gruplararası çatışma, kaygı veya tehdit algısı ortaya çıktığında örtük tutumların önemi de ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle örtük tutumların ölçümü ve manipülasyonuna yönelik çalışmalar önem taşımaktadır. Bu çalışmadan çıkarılacak bir başka sonuç ise toplumdaki kanaat liderlerinin, basın ve gruplarda otorite figürü olan kişilerin farklı etnik, dini, ırka ve gruba yönelik açıklamalarında sembolik (Ahlakımızı bozuyorlar) ve gerçekçi (Teröristler) tehdit algısını artıracak ifadelerden kaçınması gerekliliğidir.

4.4.3. Korelasyonel İlişkilerin Tartışılması

Dini bağlılığın gelecekteki temas isteği, Kürtlere ve Türklere yönelik pozitif sıfat atıfları ile pozitif ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu durum dini bağlılığı kuvvetli bireylerin, dini kimlikle kendilerini kategorize ettikleri ve aynı dini kimliğe sahip bireylere (Kürtler ve Türkler) karşı olumlu tutum besledikleri şeklinde yorumlanabilir. Fakat Türklere ve Kürtlere yönelik olumlu ve olumsuz sıfat atfetme puanlarının diğer değişkenlerle korelasyonu incelendiğinde bu korelasyonların -her iki grup için de pozitif ya da negatif olduğu fark etmeksizin- aynı yönde olduğu gözükmektedir. Bu sonuçlar uygulamada her sıfat atfetme görevinin arka arkaya verilmesinden kaynaklanıyor olabilir. Diğer bir deyişle katılımcılar, her iki gruba da benzer puanlama yaparak kendilerini daha az önyargılı göstermek istemiş olabilirler. Her iki grubun pozitif sıfat atfetme puanları arasındaki korelasyon ve negatif sıfat atfetme puanları arasındaki korelasyon bu eleştiriyi desteklemektedir.

4.4.4. Sınırlılıklar

Örneklemin üniversite öğrencilerinden oluşması ve düşük katılımcı sayısı bu çalışmanın temel sınırlılıklarıdır. Düşük katılımcı sayısı deneysel desen ve ANOVA karşılaştırması için bir sorun teşkil etmese de korelasyon analizi sonuçlarında anlamlı ilişki olabilecek bazı korelasyon değerlerinin anlamsız çıkmasına neden olmuş olabilir. Bununla birlikte çalışma örneklemini üniversite öğrencilerinin oluşturması ve çalışmanın bir laboratuvar deneyi olması sonuçların dış geçerliği üzerinde olumsuz etkiye sahiptir.

V. BÖLÜM

5. İKİNCİ ÇALIŞMA

5.1. Giriş

Bu çalışmanın amacı farklı tehdit manipülasyonlarının (gerçekçi, sembolik ve kontrol) farklı etnik gruplara yönelik (Kürt ve Suriyeli) örtük ve açık tutumlar üzerindeki etkisini incelemektir. Geçmiş çalışmalar (örn. Stephan, Diaz-Loving ve Duran, 2000; Scott ve Safdar, 2017) tehdit türleri ile tutumlar arasındaki ilişkinin kültürel özelliklere, dış grubun özelliklerine ve tehdidin türüne göre farklılaştığını göstermiştir. Bununla birlikte tutumların erken yaşam dönem olayları ve sosyalizasyon sürecinde oluştuğu düşünüldüğünde yüzyıllardır birlikte yaşanan bir etnik grupla, son 5 yılda temasa girilen bir etnik gruba yönelik olumlu ve olumsuz tutumların farklılaşması beklenmektedir. Türklerin Kürtlere yönelik tutumlarının çocukluk döneminden itibaren aile, okul, iş yaşantısı çerçevesinde edindiği olumlu/olumsuz bilgi ve tecrübelerine dayandığı düşünülmektedir. Buna karşın Türkler, Suriyelilerle son 5 ila 7 yıldır birlikte yaşamaktadırlar. Bu nedenle Türklerin önemli bir kısmının Suriyelilere yönelik deneyimleri yakın dönem olaylarından edinilmiştir. Bu tarihsel farklılığın Türklerin bu iki dışgruba yönelik olumlu ve olumsuz tutumlarını farklılaştıracağı düşünülmektedir.

5.1.1. Hipotezler

1. Dış grubun etnik kimliği (Kürt veya Suriyeli) ile tehdit manipülasyonu türü (gerçekçi veya sembolik) değişkenlerinin, D-skor üzerinde temel etkisinin olmaması beklenmektedir. Fakat bu iki değişkenin etkileşim etkisi göstermesi beklenmektedir. Bu etkinin, Kürtlere yönelik gerçekçi tehdit manipülasyonu ve Suriyelilere yönelik sembolik tehdit uygulanan koşullardaki katılımcıların en yüksek D-skor puanını

almaları yönünde gerçekleşeceği düşünülmektedir. Stephan ve meslektaşları, 2000 yılında yaptıkları çalışmada Amerikalıların Meksikalılara yönelik tutumlarında gerçekçi tehdidin, Meksikalıların Amerikalılara yönelik tutumunda ise sembolik tehdidin daha önemli rol oynadığını belirtmişlerdir. Bunun nedeni olarak Amerikalıların ekonomik kaygılardan (işsizlik) dolayı, Meksikalıların ise kültürlerinin bozulmasından korktukları için diğer gruba karşı olumsuz tutum beslediği düşünülmektedir. Rooij, Goodwin ve Pickup (2015) ise İngiltere’de yaptıkları çalışmada isyan ile önyargı arasındaki ilişkide gerçekçi ve sembolik tehdidin aracılık rolü olduğunu bulmuşlardır.

Bu hipotezin ilk bölümü (Kürtlere yönelik tehdit manipülasyonu alan grup daha fazla örtük olumsuz tutum gösterecektir) üç varsayıma dayanmaktadır. İlk olarak, uzun yıllar birlikte yaşamış iki etnik grubun (Kürtler ve Türkler) birbirlerine karşı sembolik tehdit oluşturmaması beklenmektedir. İkinci olarak sembolik tehdit oluşsa bile bu tehdit algısının baskın etnik kimlikte (Türkler) daha az ortaya çıkması beklenmektedir. Son olarak her iki etnik grup iş hayatında, okul hayatında sürekli bir arada olduklarından birbirlerini ekonomik rakip görmeleri daha olasıdır. Hipotezin Suriyelilere yönelik kısmı ise dil ve kültürel farklılığa dayanmaktadır. Suriyeliler’in önemli bir kısmı Türkçe bilmediğinden, bu durumun sembolik tehdit algısını arttırması olasıdır. Bununla birlikte eğitim ve iş hayatına yönelik değerlerin de farklılaşmasının bu gruba yönelik sembolik tehdit algısını daha baskın hale getireceği düşünülmektedir.

2. Kürtlere ve Suriyelilere yönelik örtük ve açık tutumlar arasındaki korelasyonel ilişkiler farklılık gösterecektir. İki etnik grupla farklı sürelerde birlikte yaşam söz konusu olduğu için Kürtlere yönelik tutumlarda daha fazla anlamlı ilişki bulunması beklenmektedir. Suriyelilere yönelik olarak ise özellikle örtük tutumlarla, açık tutumlar

3. Birinci araştırmanın sonuçlarıyla tutarlı olarak, temas kalitesinin, temas miktarı ile gelecekteki temas isteği arasındaki ilişkideki aracılık rolünün bu çalışmada da bulunması beklenmektedir.

5.2. Yöntem

5.2.1. Katılımcılar

Bu çalışmaya Abant İzzet Baysal Üniversitesinin farklı bölümlerinde öğrenim görmekte olan 82 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 22.20'dir. Katılımcıların önemli bir bölümü kadın (% 76.8), yaşamını büyükşehirde geçirmiş (% 52.4), Müslüman (% 97.6) ve Türk'tür (% 84.1, bkz. Tablo 5.1). Üç katılımcının verileri ÖÇT sırasında yaşanan elektrik kesintisi nedeniyle analize dahil edilmemiştir. Katılımcılar 2 (Tehdit manipülasyonu: Gerçekçi ve Sembolik) X 2 (Tehdit kaynağı: Kürt ve Suriyeli) deneklerarası desende koşullara seçkisiz olarak atanmışlardır.

Tablo 5.1: İkinci çalışma katılımcılarının demografik özellikleri

		N	%
Etnik Köken	Diğer	2	2.4
	Kürt	11	13.4
	Türk	69	84.1
Din	Diğer	2	2.4
	İslam	80	97.6
Medeni Durum	Bekar	81	98.8
	Evli	1	1.2
Yaşanılan Yer	Büyükşehir	43	52.4
	İlçe	11	13.4
	Köy	7	8.5
	Şehir	21	25.6
Gelir Düzeyi	1500TL den az	13	15.9
	1500TL - 3000TL	43	52.4
	3000TL - 5000TL	22	26.8
	5000TL - 7500TL	3	3.7
	7500TL den fazla	1	1.2

5.2.2. İşlem

Uygulamalar, AİBÜ Fen Edebiyat Fakültesi bilgisayar laboratuvarında yapılmıştır. Katılımcılar en az 3 en fazla 5 kişi olacak şekilde laboratuvara alınmıştır. Veri toplama işlemi 24.04.2017 – 05.05.2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

İlk olarak katılımcılara Onam Formu (EK-3) verilmiş okuyup imzalamaları için yeterli süre tanındıktan sonra formlar geri toplanmıştır. Sonrasında katılımcılara öncelikle kısa bir metin okuyacakları (tehdit manipülasyonu metni) sonrasında ise yaklaşık 15 dakika süren bir bilgisayar uygulamasına tabi tutulacakları söylenmiştir. Daha sonra katılımcılar, Örtük Çağrışım Testi'nin (ÖÇT) kullanımı hakkında bilgilendirilmiştir. Bu bilgilendirmede katılımcılara ekranın üst-sol ve üst-sağında bazı kategoriler gösterileceği ve ekranın ortasında gösterilen kelimeler hangi kategoriye aitse o kategorinin bulunduğu yöndeki tuşa (E veya I) basmaları gerektiği şeklindedir. ÖÇT tamamlandıktan sonra katılımcılar yine bilgisayarı kullanarak olumlu/olumsuz sıfat tanımlamaları, etnik-dini kimliğe bağlılık soruları ve demografik soruları cevaplamışlardır. Son olarak katılımcılar çalışma sonrası onam formunu (EK-4) okumuş ve imzalamıştır.

5.2.2.1. Tehdit Manipülasyonu

Kürtlere yönelik tutumların ölçüldüğü gruptaki gerçekçi tehdit manipülasyonu için ilk çalışmada kullanılan gerçekçi tehdit manipülasyonu metnlerinin aynısı kullanılmıştır. Suriyelilere yönelik tutumların ölçüldüğü gruplarda tehdit manipülasyonu cümleleri aşağıdaki şekilde sunulmuştur:

- 1- Suriyeliler sosyal ve ekonomik desteklerden faydalanmamalıdır.
- 2- Suriyeliler ülkedeki suç oranlarını arttırmaktadır.

Sembolik tehdit manipülasyon gruplarında ise aşağıdaki tehdit manipülasyonu cümleleri kullanılmıştır:

- 1- Kürtler/Suriyeliler kültürümüzü tehdit etmektedir.
- 2- Kürtler/Suriyeliler evliliğe ilişkin değerlerimizi yozlaştırmaktadır.
- 3- Kürtler/Suriyeliler işe/ çalışmaya ilişkin değerlerimizi yozlaştırmaktadır.
- 4- Kürtler/Suriyeliler kültürel değerlerimizi zayıflatmaktadır.

5.2.2.2. Örtük Çağrışım Testi

İlk çalışmada özellikleri belirtilen örtük çağrışım testi (ÖÇT) bu çalışmada da kullanılmıştır. İlk çalışmada tepki süreleri 4 saniyenin üzerinde olan katılımcılar olduğundan, bu testte her kelime için tepki süresi 4 saniye ile sınırlandırılmıştır. Dört saniyede tepki vermeyen katılımcılar ekranda “lütfen daha hızlı tepki veriniz” uyarısı almışlardır. Buna ek olarak Suriyelilere yönelik tutum ölçümü alınan gruplarda önceki çalışmada “Kürt” yazan yerlerde “Suriyeli” yazmış ve isim uyarıları için Arapça isimler kullanılmıştır.

5.2.2.3. Diğer Ölçümler

Birinci çalışmada belirtilen diğer tüm ölçümler bu çalışmada da alınmıştır. Bunlara ek olarak, birinci çalışmada kullanılan arkadaş olma isteği, gelecekte kontak kurma isteği ve zaman geçirme isteği maddelerinin ortalaması alınarak gelecekteki iletişim isteği değişkeni oluşturulmuştur.

5.2.3. Analizler

Tüm analizler SPSS 21 kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Korelasyon analizleri Pearson korelasyon katsayısı ile hesaplanmıştır. Gruplararası farklar tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak hesaplanmıştır. Aracılık ve düzenleyici analizleri Hayes (2013) tarafından geliştirilen Process eklentisi ile hesaplanmıştır. Değişkenlerin normal dağılımı çarpıklık (skewness) ve diklik (kurtosis) değerleri ile kontrol edilmiştir

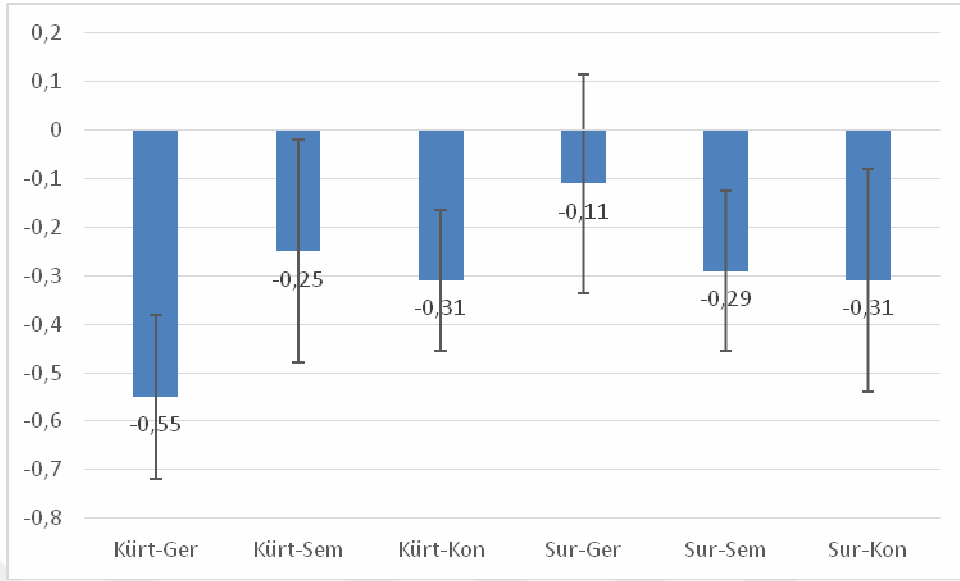
Aracılık ve düzenleyici analizi varsayımlarından çoklu doğrusallığın (multicollinearity) test edilmesi için varyans artış faktörü (variance inflation factor; VIF) temel alınmış ve VIF değeri 3'ün altında olan değişkenler arasında çoklu doğrusallık sorunu bulunmadığı değerlendirilmiştir. Uç değerlerin saptanmasında ise Mahalanobis uzaklığı değerleri temel alınmıştır.

ANOVA, düzenleyici ve aracılık analizlerinin tamamında ilk olarak ANOVA için gerekli varsayımlar (Normal dağılım, homojenlik, eksik veri, vb.) test edilmiş eğer varsa gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

5.3. Sonuçlar

5.3.1. Gruplararası Fark Analizleri

Tehdit manipülasyonu ve etnik kökenin, ÖÇT ile ölçülen örtük tutumlar üzerindeki etkisini (D-skor) incelemek için iki faktörlü ANOVA gerçekleştirilmiştir. ANOVA analizine ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 5.2’de ve grup ortalamaları güven aralıklarıyla birlikte Şekil 5.1’de sunulmuştur. Tehdit manipülasyonunun ($F(2, 73) = .25, p > .10$) ve etnik kökenin ($F(1, 73) = 3.29, p = .07$) temel etkilerinin istatistiksel açıdan anlamsız olduğu bulunmuştur (Tablo 5.3). Aynı tabloda görüleceği üzere iki değişkenin etkileşim etkisinin D-skoru üzerinde anlamlı bir değişim yarattığı bulunmuştur, $F(2, 73) = 3.801, p < .05, \eta^2 = .09$. Tüm grupların birlikte dahil edildiği Bonferroni post-hoc analizi, etkileşim etkisinin Kürtlerden kaynaklı gerçekçi tehdit manipülasyonuna maruz kalan grupta (Ort = -.55, SS = .26), Suriyelilerden kaynaklı gerçekçi tehdit manipülasyonuna maruz kalan grup (Ort = -.11, SS = .33) arasında, D-skor açısından anlamlı farka işaret ettiğini göstermiştir ($p = .028$). Bununla birlikte etkileşim etkisinin hangi gruplarda arasındaki anlamlı farklardan ortaya çıktığını belirlemek amacıyla tüm hücreler birbirleriyle bağımsız örneklemlili T testi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmalar Kürtlerden kaynaklı gerçekçi tehdit manipülasyonunun (Ort = -.55, ss = .26), Kürtlerden kaynaklı sembolik tehdit manipülasyonundan (Ort = -.25, ss = .36; $t(21) = -2.27, p = .03, 95\% CI [-.575, -.024]$), kontrol grubundan (Ort = -.31, ss = .27; $t(25) = -2.24, p = .03, 95\% CI [-.443, -.018]$), Suriyelilerden kaynaklı gerçekçi tehdit manipülasyonundan (Ort = -.11, ss = .33; $t(20) = -3.45, p = .003, 95\% CI [-.697, -.17]$) ve Suriyelilerden kaynaklı sembolik tehdit manipülasyonundan (Ort = -.29, ss = .07; $t(23) = -2.35, p = .027, 95\% CI [-.489, -.031]$) anlamlı olarak farklılaştığını göstermiştir. Diğer karşılaştırmalar arasında herhangi bir anlamlı fark bulunmamıştır.

Şekil 5.1: D-skor ortalamaları ve güven aralıkları

Tablo 5.2: Tanımlayıcı istatistikler

Bağımlı Değişken: D-skor			
M	Etnik	Ortalama	Std. Sapma
Gerçekçi	Kürt	-.55	.26
	Suriyeli	-.11	.33
	Toplam	-.32	.27
Sembolik	Kürt	-.36	.32
	Suriyeli	-.25	.36
	Toplam	-.29	.29
Kontrol	Kürt	-.31	.41
	Suriyeli	-.25	.35
	Toplam	-.33	.36
Total	Kürt	-.27	.32
	Suriyeli	-.31	.34
	Toplam	-.30	.34

Tablo 5.3: ANOVA analizi sonuçları

Deneklerarası Desen, Bağımlı Değişken: D-skor							
	Kareler	Ortalama			Kısmi Eta	Gözlemlenen	
	Toplamı	sd	Kare	F	p	Kare	Güç
Düzeltilmiş							
Model	1.098	5	.22	2.075	.07	.124	.658
Sabit	7.154	1	7.154	67.59	0	.481	1
Etnik	.347	1	.347	3.28	.07	.043	.432
TM	.052	2	.026	.247	.78	.007	.087
Etnik* TM	.805	2	.402	3.80	.03	.094	.675
Hata	7.726	73	.106				
Toplam	16.126	79					
Düzeltilmiş							
Toplam	8.825	78					

$R^2 = .124$ (Düzeltilmiş $R^2 = .064$)

Tehdit manipülasyonu ve etnik köken değişkenlerinin gelecekteki iletişim isteği üzerindeki etkilerini değerlendirmek için iki faktörlü ANOVA uygulanmıştır. Analiz sonucunda sadece etnik köken değişkeninin gelecekteki iletişim isteği üzerinde etkili olduğu bulunmuştur, $F(1,73) = 13.69$, $p = .000$. Katılımcılar. Suriyelilerle (Ort = 3.28, SS = .42) kıyaslandığında, Kürtlerle (Ort = 5.51, SS = .430) daha fazla temas kurmak istemektedirler.

5.3.2. Korelasyon Analizleri

Tüm değişkenlerin korelasyon değerleri Tablo 5.4'de gösterilmektedir. Kürtlere yönelik tehdit ve kontrol manipülasyonuna maruz kalan gruplardaki korelasyon analizleri Tablo 5.5'te, Suriyelilere yönelik manipülasyon uygulanan grubun analizleri Tablo 5.6'da sunulmuştur. Genel sonuçlar incelendiğinde etnik bağlılıkla dini bağlılık arasında anlamlı korelasyon olduğu görülmektedir ($r = .64$, $p < .01$). D-skor ile diğer değişkenler arasında herhangi bir anlamlı ilişki bulunmamaktadır. Gelecekte iletişim kurma isteği ise farklı etnik gruplara yönelik önyargı ($r = -.43$, $p < .01$) ve farklı dini gruplara yönelik önyargı ($r = -.46$, $p < .01$) ile negatif ilişkili, geçmiş temas sıklığı ($r = .24$, $p < .05$) ve geçmiş iletişim kalitesi ($r = .72$, $p < .01$) ile pozitif ilişkilidir.

Kürtlere yönelik manipülasyona maruz bırakılan gruplarda D-skor ile etnik bağlılık arasında negatif korelasyon bulunmaktadır, $r = -.38$, $p < .05$. Suriyelilere yönelik manipülasyon yapılan grupta ise bu iki değişken arasında herhangi bir ilişki yoktur ($r = .09$, $p > .05$). Ayrıca, D-skor ile etnik bağlılık arasındaki korelasyon değerleri Kürtlerden kaynaklı ($r = -.38$) ve Suriyelilerden kaynaklı ($r = .09$) manipülasyonlara maruz kalan gruplar arasında anlamlı olarak farklıdır ($z = -2.09$, $p = .02$). Kürtlere yönelik manipülasyona maruz bırakılan gruplarda gelecekteki temas isteği ile ilişkili bulunan değişkenler; farklı etnik gruplara önyargı ($r = -.55$, $p > .01$), farklı dinden kişilere önyargı ($r = -.56$, $p < .01$), dini bağlılık ($r = .45$, $p < .01$), kontak sıklığı ($r = .47$, $p < .01$) ve geçmiş kontak kalitesidir ($r = .83$, $p < .01$). Suriyelilere yönelik gelecek kontak isteği ile ilişkili olan değişkenler ise sadece farklı etnik gruplara önyargı ($r = -.49$, $p < .05$) ve farklı dinden kişilere önyargı ($r = -.43$, $p < .05$) değişkenleridir. Kürtlerle yaşanmış geçmiş kaliteli temas değişkeni ile gelecekteki temas isteği arasındaki korelasyon ($r = .83$), Suriyelilerle yaşanmış geçmiş kaliteli temas değişkeni ile gelecekteki temas isteği arasındaki korelasyondan ($r = .31$) anlamlı olarak yüksektir.

5.3.3. Aracılık ve Düzenleyici Analizleri

Aracılık analizine sonuçlarına göre temas sıklığı, temas kalitesinin anlamlı yordayıcılarından biridir, $b = .56$, $SE = .17$, $p < .001$. Geçmiş temas kalitesi ise ileriki zamanlardaki temas isteğinin bir yordayıcısıdır, $b = .56$, $SE = .07$, $p < .001$. Tam aracılığa uygun biçimde, temas sıklığı ile ileriki zamandaki temas isteği arasındaki ilişki aracı değişken kontrol edildiğinde ortadan kalkmaktadır, $b = -.03$, $SE = .10$, $p > .05$ (Şekil 5.2). Bu değişim Sobel testinde de anlamlı sonuca işaret etmektedir, $b = .31$, $SE = .10$, $z = 3.08$, $p < .01$. Ayrıca ileriki zamandaki temas isteğinin %52'si bu iki değişkenle açıklanmaktadır.

Tablo 5.4: Değişkenler arası korelasyonlar (N = 79)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1- Dskor	1													
2- EtnB	-.16	1												
3- DinB	.06	.64**	1											
4- FEÖ	-.08	.17	-.03	1										
5- FDÖ	-.13	.11	.01	.73**	1									
6- KonSık	-.12	.12	.14	-.05	-.09	1								
7- Konİst	-.06	.07	.10	-.47**	-.46**	.23*	1							
8- KAlKon	-.20	.27*	.30**	-.21	-.28*	.35**	.67**	1						
9- Arkaİst	-.05	.12	.18	-.37**	-.43**	.20	.78**	.68**	1					
10- Zamanİst	-.14	.03	.10	-.39**	-.41**	.23*	.77**	.67**	.91**	1				
11- GelKon	-.09	.08	.14	-.43**	-.46**	.24*	.91**	.72**	.96**	.95**	1			
12- KSneg	-.10	.07	-.15	.47**	.34**	-.01	-.48**	-.32**	-.44**	-.49**	-.50**	1		
13- TSneg	-.19	-.15	-.14	-.02	-.00	-.07	-.17	-.16	-.10	-.03	-.10	.45**	1	
14- KSpoz	.04	.07	.15	-.49**	-.49**	.24*	.71**	.60**	.73**	.73**	.77**	-.57**	-.09	1
15- TSpoz	.09	.26*	.18	.15	.22	.24*	.11	.13	.04	-.014	.05	-.06	-.47**	.14

* $p < .05$, ** $p < .01$

EtnB: Etnik kimliğe bağlılık. **DinB:** Dini kimliğe bağlılık. **FEÖ:** Farklı etnik gruplara önyargı. **FDÖ:** Farklı dini gruplara önyargı. **Konsık:** Kürtlerle iletişim/kontak sıklığı. **Konİst:** Kürtlerle kontak kurma isteği. **KonKal:** Geçmiş iletişimlerin kalitesi. **Arkİst:** Arkadaş olmayı isteme. **Zamanİst:** Zaman geçirmeyi isteme. **GelKon:** Gelecekteki kontak/iletişim isteği. **DSNeg:** Diğer etnik gruba yönelik negatif sıfat değerlendirmelerinin ortalaması. **TSneg:** Türklere yönelik negatif sıfat değerlendirmelerinin ortalaması. **TSpoz:** Türklere yönelik olumlu sıfat değerlendirmelerinin ortalaması. **Kspoz:** Diğer etnik gruba yönelik olumlu sıfat değerlendirmelerinin ortalaması.

Tablo 5.5: Kürtlere yönelik manipülasyon alan gruplardaki korelasyonlar (N = 40)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1- Dskor	1													
2- EtnB	-.38*	1												
3- DinB	.06	.48**	1											
4- FEÖ	-.05	.04	-.26	1										
5- FDÖ	-.03	-.03	-.28	.76**	1									
6- KonSık	-.14	.16	.21	-.24	-.31	1								
7- Konİst	-.10	.27	.44**	-.57**	-.53**	.54**	1							
8- KAlKon	-.18	.28	.37*	-.45**	-.45**	.62**	.84**	1						
9- Arkaİst	-.13	.21	.43**	-.51**	-.53**	.42**	.86**	.79**	1					
10- Zamanİst	-.07	.20	.42**	-.51**	-.55**	.39*	.86**	.78**	.97**	1				
11- GelKon	-.10	.24	.45**	-.55**	-.56**	.47**	.94**	.83**	.98**	.98**	1			
12- KSneg	-.13	.05	-.30	.61**	.54**	-.24	-.67**	-.56**	-.64**	-.69**	-.69**	1		
13- TSneg	-.11	-.15	-.11	-.05	-.00	-.13	-.30	-.23	-.15	-.20	-.22	.43**	1	
14- KSpoz	.09	.14	.40*	-.68**	-.68**	.47**	.80**	.69**	.78**	.82**	.83**	-.74**	-.20	1
15- TSpoz	.24	.41*	.37*	.13	.14	.24	.16	.17	.050	.11	.11	-.16	-.54**	.25

* $p < .05$, ** $p < .01$

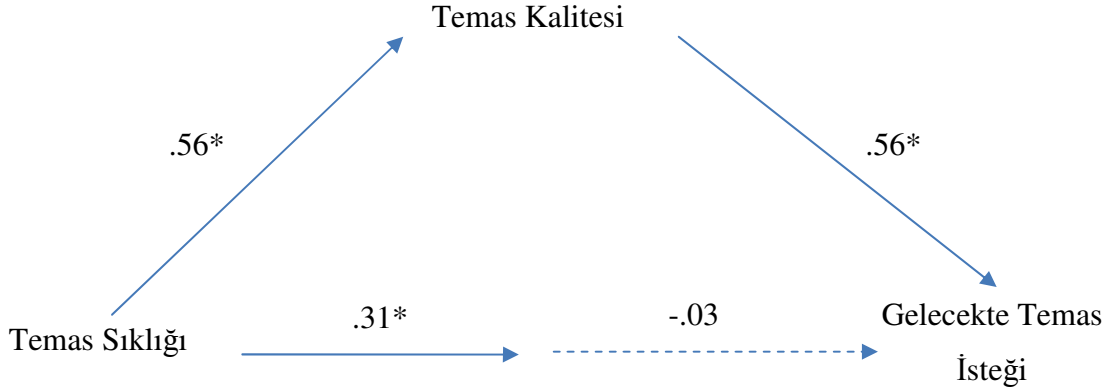
EtnB: Etnik kimliğe bağlılık. **DinB:** Dini kimliğe bağlılık. **FEÖ:** Farklı etnik gruplara önyargı. **FDÖ:** Farklı dini gruplara önyargı. **Konsık:** Kürtlerle iletişim/kontakt sıklığı. **Konİst:** Kürtlerle kontak kurma isteği. **KonKal:** Geçmiş iletişimlerin kalitesi. **Arkİst:** Arkadaş olmayı isteme. **Zamanİst:** Zaman geçirmeyi isteme. **GelKon:** Gelecekteki kontak/iletişim isteği. **DSNeg:** Diğer etnik gruba yönelik negatif sıfat değerlendirmelerinin ortalaması. **TSNeg:** Türklere yönelik negatif sıfat değerlendirmelerinin ortalaması. **TSpoz:** Türklere yönelik olumlu sıfat değerlendirmelerinin ortalaması. **Kspoz:** Diğer etnik gruba yönelik olumlu sıfat değerlendirmelerinin ortalaması.

Tablo 5.6: Suriyelilere yönelik manipülasyona maruz kalan grubun korelasyon sonuçları (N =39)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1- Dskor	1													
2- EtnB	.09	1												
3- DinB	.06	.80**	1											
4- FEÖ	-.08	.34*	.27	1										
5- FDÖ	-.23	.28	.33*	.72**	1									
6- KonSık	-.10	.06	.08	.27	.23	1								
7- Konİst	.12	-.36*	-.38*	-.57**	-.48**	-.33*	1							
8- KAIKon	-.07	.23	.36*	-.23	-.23	.10	.08	1						
9- Arkaİst	.18	-.09	-.12	-.35*	-.36*	-.14	.53**	.34*	1					
10- Zamanİst	-.12	-.29	-.29	-.37*	-.28	-.01	.51**	.35*	.77**	1				
11- GelKon	.07	-.28	-.30	-.49**	-.43**	-.17	.77**	.31	.90**	.90**	1			
12- SSneg	-.11	.12	.01	.31	.06	.33*	-.09	.11	-.10	-.13	-.12	1		
13- TSneg	-.35*	-.10	-.17	.09	.01	.01	.21	.16	.13	.37*	.28	.46**	1	
14- SSpoz	.14	-.13	-.20	-.31*	-.26	-.19	.35*	.20	.51**	.47**	.52**	-.27	.22	1
15- TSpoz	.05	.07	.01	.12	.33*	.26	-.20	-.30	-.20	-.40*	-.32*	.14	-.35*	-.24

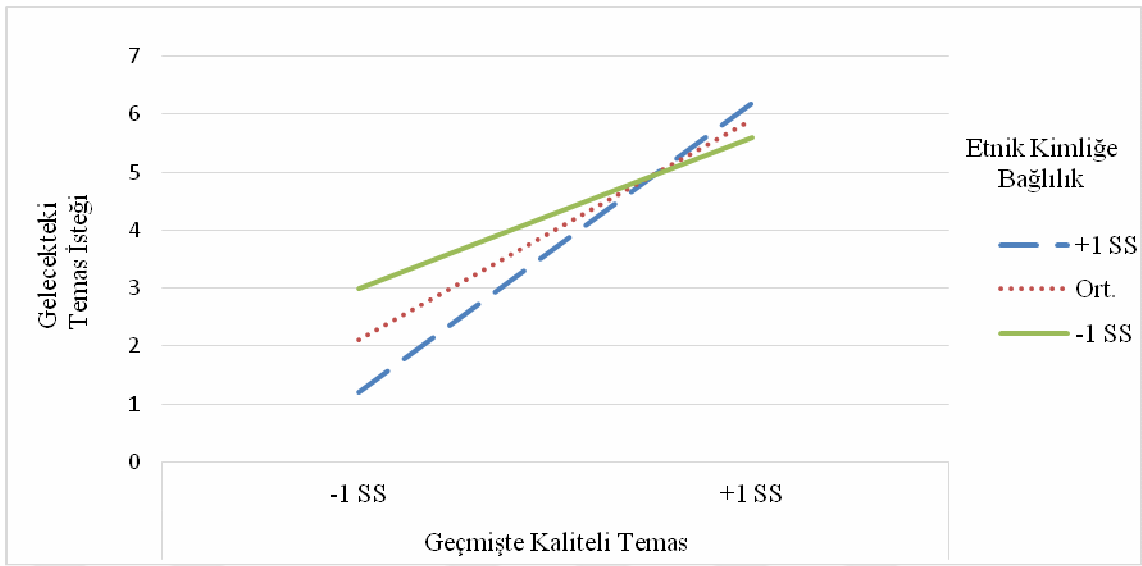
* $p < .05$, ** $p < .01$

EtnB: Etnik kimliğe bağlılık. **DinB:** Dini kimliğe bağlılık. **FEÖ:** Farklı etnik gruplara önyargı. **FDÖ:** Farklı dini gruplara önyargı. **Konsık:** Suriyelilerle iletişim/kontak sıklığı. **Konİst:** Suriyelilerle kontak kurma isteği. **KonKal:** Geçmiş iletişimlerin kalitesi. **Arkaİst:** Arkadaş olmayı isteme. **Zamanİst:** Zaman geçirmeyi isteme. **GelKon:** Gelecekteki kontak/iletişim isteği. **SSneg:** Suriyelilere yönelik negatif sıfat değerlendirmelerinin ortalaması. **TSneg:** Türklere yönelik negatif sıfat değerlendirmelerinin ortalaması. **TSpoz:** Türklere yönelik olumlu sıfat değerlendirmelerinin ortalaması. **SSpoz:** Suriyelilere yönelik olumlu sıfat değerlendirmelerinin

Şekil 5.2: Temas sıklığı ve gelecekteki kontak isteği arasında kontak kalitesinin aracılık rolü

Düzenleyicilik analizi ile etnik bağlılık ve gelecekteki temas isteği arasındaki ilişkide geçmiş kaliteli temasın düzenleyici rolü incelenmiştir (Şekil 5.3). Yapılan analizde, geçmiş kaliteli temas ve etnik bağlılık değişkenlerinin gelecekteki iletişim isteğini %56'sını açıkladığı bulunmuştur, $F(3,75) = 33.36$, $p < .001$, $R^2 = .56$. Geçmiş kaliteli temasın düşük olduğu durumlarda (-1 SS), etnik bağlılıkla gelecekteki temas isteği arasında negatif ilişki vardır, $b = -.43$, $t(75) = -2.73$, $p = .01$. Buna karşın kaliteli temas, ortalama veya ortalama üstü (+1 SS) bir seviyede olduğunda etnik bağlılık ile gelecekteki temas isteği arasında herhangi bir ilişki yoktur (sırasıyla $b = -.14$, $t(75) = -1.06$, $p = .29$ ve $b = .14$, $t(75) = .69$, $p = .49$).

Şekil 5.3: Etnik kimliğe bağlılık ile gelecekteki kontak isteği arasındaki ilişkide geçmiş kaliteli temasın düzenleyici rolü

5.4. Tartışma

5.4.1. Hipotezlerin Değerlendirilmesi

Çalışmanın birinci hipotezi (Kürtlere yönelik gerçekçi tehdit manipülasyonu ve Suriyelilere yönelik sembolik tehdit uygulanan koşullardaki katılımcıların en yüksek D-skor puanını almaları beklenmektedir) desteklenmemiştir. D-skorunda gruplararası fark sadece Kürtlere yönelik gerçekçi tehdide maruz kalan gruba, diğer gruplar arasında bulunmuştur. Kürtlerden kaynaklı gerçek tehdit manipülasyonuna maruz kalan grubun D-skoru, Suriyelilerden kaynaklı gerçekçi tehdit manipülasyonuna maruz kalan gruptan anlamlı şekilde yüksektir. Ayrıca bu çalışmada Kürtlerden kaynaklı gerçek tehdit manipülasyonuna maruz kalan grubun D-skoru ile tehdit manipülasyonuna maruz kalmayan grubun (kontrol grubu) D-skoru arasında anlamlı fark bulunmuştur. Bu sonuç ilk çalışmayla tutarlılık göstermektedir. İlk çalışmadaki gerçekçi tehdit manipülasyonu koşulu d-skoru (Ort = -.48), bu çalışmada bulunan gerçekçi tehdit manipülasyonu D-skoru (Ort = -.55) ve ilk çalışmadaki kontrol grubu D-skoru (Ort = -.27) ile bu çalışmadaki kontrol grubu D-skoru (Ort = -.31) birbirlerine oldukça yakındır. Bu durum ÖÇT'nin iç geçerliğine yönelik bir kanıt olarak değerlendirilebilir.

Suriyelilerden kaynaklı gerçekçi ve sembolik tehdit manipülasyonları ile Kürtlerden kaynaklı sembolik tehdit manipülasyonu D-skorunu kontrol gruplarından farklılaştırmamıştır. Bu durum ise tehdit manipülasyonlarına yönelik ilk çalışmada tartışılan 3 yorumdan ((a) Tehdit manipülasyonu var olan tehdit algısını arttırmıştır, b) Tehdit manipülasyonu gerçekte olmayan tehdit algısının ortaya çıkmasına neden olmuştur, c) tehdit manipülasyonu iç grup-dış grup ayrımını belirginleştirmiştir) ikisini elemeyi sağlar. Eğer tehdit manipülasyonu gerçekte olmayan bir tehdit algısının ortaya çıkmasını sağlıyor olsaydı (b), bu çalışmada tüm tehdit koşullarının, kontrol koşulundan farklılaşması gerekirdi. Fakat bu durum gerçekleşmemiştir. Tehdit manipülasyonu (en azından bu çalışmada uygulandığı şekliyle) olmayan bir tehdit algısını yaratmamaktadır. Eğer üçüncü yorum (c) geçerli olsaydı yine benzer bir şekilde Kürtlere ve Suriyelilere yönelik örtük olumsuz tutumların artması gerekirdi veya tehdit manipülasyonlarından her ikisinin de Kürtlere yönelik D-skoru üzerinde aynı etkiyi yaratması gerekirdi. Bu iki yorum elendiğinde; tehdit manipülasyonunun var olan bir tehdidin belirginliğini arttırdığına yönelik görüş daha baskın hale gelmektedir.

İkinci hipotez kısmen desteklenmiştir. Kürtlerden kaynaklı tehdit manipülasyonuna maruz kalan gruplarda D-skor ile etnik bağlılık arasında ilişki bulunmuştur. Fakat Suriyelilerden kaynaklı tehdit manipülasyonuna maruz kalan grupta bu ilişki yoktur. Kalıpyargılar erken yaşam olayları, kültürel yanlılıklar ve duygusal deneyimlerle şekillenir (Rudman, 2004) ve bireysel işlevlerinden biri ayırt ediciliktir. Bu nedenle katılımcıların Kürtlere yönelik olumsuz kalıpyargıların daha belirgin olması hem sosyalizasyon sürecinde maruz kaldıkları uyarılarla hem de Kürtlere yönelik kalıpyargıların günlük hayatta ayırt edici özelliğinin daha fazla kullanılmasıyla ilgilidir. Sosyalizasyon süreci düşünüldüğünde; Suriyelilere yönelik kalıpyargıların oluşması bundan sonraki nesiller için söz konusu olacaktır. Benzer şekilde ayırt edicilik açısından son birkaç yıldır işlevi olan kalıpyargıların yerleşmesinin de zaman alması beklenebilir. Bu nedenlerle etnik bağlılığı yüksek olan bireyler için ayırt edilmesi gerekli olan iç grup ve dış grup Türk ve Kürt'tür ve kalıpyargılar bu ayrımı yapacak şekillenmiştir.

İkinci hipotezle ilgili diğer bulgular ise farklı bir dini gruba önyargı ve farklı etnik gruba önyargısının yüksek olduğunu söyleyenlerin hem Kürtlerle hem de Suriyelilerle gelecekte daha az iletişim kurmayı istediklerini beyan etmesidir. Fakat

Kürtlerle gelecekte iletişim kurmayla ilişkili diğer değişkenler (geçmiş temas ve geçmiş temas kalitesi) ile Suriyelilerle gelecekteki iletişim isteği arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Bu durum katılımcıların Suriyelilerle gelecek temas isteklerini etkileyecek kadar sık geçmiş iletişimlerinin dolayısıyla kaliteli temaslarının olmadığına bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Katılımcıların gelecekte Suriyelilerle kıyaslandığında Kürtlerle daha fazla temasta bulunmak istemeleri yukarıdaki bulgularla çelişir gözükmektedir. Aslında bu durum örtük tutumlar ve açık tutumlar arasındaki farka iyi bir örnektir ve bu durumun birden fazla açıklaması olabilir. İlk olarak Kürtlerle temas kaçınılmaz olarak algılanıyor olabilir. Suriyelilerin ise ülkelerine geri gönderilmesine yönelik çağrılar mevcuttur. Bu durumsal ve beklentisel farklılık iki gruba yönelik gelecek temas isteğini etkiliyor olabilir. Bir diğer olasılık ise Suriyelilere karşı olumsuz tutum ifadelerinin, Kürtlere karşı olanlardan daha fazla kabul görmesi olabilir. Katılımcılar sosyal beğenirlik etkisi altında gelecekte Kürtlerle daha fazla ilişki kurmak istediklerini rapor ediyor olabilirler.

Çalışmanın üçüncü hipotezi desteklenmiştir. İlk çalışmayla tutarlı bir biçimde kontak sıklığı ile gelecekteki temas isteği arasındaki ilişkide kontak kalitesi tam aracılık göstermektedir. Bu bulguya ek olarak kontak kalitesi, etnik bağlılık ile gelecekteki kontak/temas isteği arasındaki ilişkide düzenleyici role sahiptir. Eğer birey dış gruba geçmişte ortalama veya üstü bir düzeyde kaliteli temasa girmişse, etnik bağlılık ile gelecekteki temas arasında herhangi bir ilişki yoktur. Fakat birey geçmişte düşük kaliteli kontak yaşamışsa bu durum etnik bağlılıkla, gelecekteki kontak isteği arasında negatif ilişkiye yol açmaktadır. Temasın kaliteli olması etnik bağlılığın dış gruba yönelik olumsuz etkisini ortadan kaldırmaktadır ya da kalitesiz temas etnik bağlılığın dış gruba yönelik olumsuz etkisinin ortaya çıkmasına izin vermektedir. Bu sonuç kontak kalitesinin önemini ve kontak kuramının geçerliliğine destekleyen bir bulgu olarak ele alınabilir.

VI. BÖLÜM

6. ÜÇÜNCÜ ÇALIŞMA

6.1. Giriş

Bu çalışmada örtük ve açık tutumların kısa olumlu bilgilendirme manipülasyonu sonucu değişimleri incelenecektir. İlk iki çalışmada tehdit manipülasyonunun örtük ve açık tutumlar üzerindeki etkisi ele alınmıştı, bu çalışmada ise ters yönde etki yaratmanın mümkün olup olmadığı incelenecektir. Birinci ve ikinci çalışmada tehdit manipülasyonunun önyargıları attırdığı ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada ise dışgruba yönelik olumsuz tutum ve önyargıları azaltmada olumlu bilgilendirmenin etkisi incelenmiştir.

İkna çalışmaları, örtük ve açık tutumların tutum değiştirmeye yönelik çabalardan farklı düzeylerde etkilendiğini göstermektedir (Berry, 2016; Gawronski ve Bodenhausen, 2006; detaylı inceleme için bkz. Brinol, Petty ve McCaslin, 2009). Genel olarak, örtük tutumların, açık tutumlardan daha zor değişeceği kabullenilmektedir. Gawronski ve Strack (2004) katılımcılara tutumlarının zıddı bir makale yazdırdıkları çalışmanın sonucunda, makale yazımından açık tutumların etkilendiğini fakat örtük tutumların etkilenmediğini bulmuşlardır. Brinol, Petty ve Harcajo (akt. Brinol, Petty ve McCaslin, 2009) ise sebzelere yönelik olumlu bilgilendirme metni okuttukları katılımcıların ÖÇT ile ölçülen örtük tutumlarının da değiştiğini göstermişlerdir. Benzer bir çalışmada (Blair, Ma ve Lenton, 2001) katılımcıların kalıpyargılarına zıt bir kadın imgelemeleri istenmiş ve bu manipülasyonun kadınlara yönelik olumsuz örtük tutumları azalttığı bulunmuştur.

Bu çalışmanın amacı farklı bilgilendirme metinleri kullanarak, olumlu bilgilendirmenin örtük ve açık tutumlar üzerindeki etkisini ortaya çıkarmaktır.

6.1.1. Hipotezler

Bu çalışmanın ilk hipotezi karma-genel bilgilendirme olarak anılan etnik grup ismi vermeden, önce olumsuz giriş yapılan fakat daha sonra olumlu bilgilendirme yapılan koşulun örtük ve açık tutumları diğer koşullardan olumlu yönde daha fazla etkileyeceğidir.

İkinci hipotez ise etnik kimlik (Kürt) verilerek sadece olumlu bilginin verildiği koşul açık tutumları diğer koşullardan olumlu yönde en az etkileyen koşul olacaktır.

Bu iki hipotez, üç varsayıma dayanmaktadır. İlk olarak ikna çalışmaları, bireylerin hem olumlu hem de olumsuz bilgi içeren (iki yönlü) uyarılara daha duyarlı olduklarını ve bu tarz mesajları kabul etme olasılıklarının daha fazla olduğunu belirtmektedir (Dipboye, 2010; Jones ve Brehm, 1970). Ayrıca bu tarz mesajlar kişileri daha dikkatli düşünmeye iteceklerdir. Daha fazla zaman harcanması katılımcıların örtük tutumlarının da değişmesine neden olacaktır. İkinci olarak genel bilgilendirme mesajı herhangi bir etnik kimlik vurgusu içermediğinden olumsuz kalıpyargıların ortaya çıkma olasılığı daha düşük olacaktır. Son olarak ikinci çalışmada etnik gruplara önyargılıyım görüşünde bulunan kişiler hem Suriyelilerle hem de Kürtlerle gelecekte iletişim kurmak istemediklerini belirtmişlerdi. Bu sonuç etnik önyargının dış gruplara yönelik genel bir eğilim olduğu şeklinde yorumlanırsa; bu genellenmiş eğilimi azaltmak spesifik olarak Kürtlere yönelik olumsuz örtük ve açık tutumları da azaltacaktır.

6.2. Yöntem

6.2.1. Katılımcılar

Bu çalışmaya Abant İzzet Baysal Üniversitesinin farklı bölümlerinde öğrenim görmekte olan 60 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 19.88'dir. Katılımcıların önemli bir bölümü kadın (% 85), yaşamını büyükşehirde geçirmiş (% 53.3), Müslüman (% 96.7) ve Türk'tür (% 85, bkz. Tablo 6.1). Katılımcılar 2 (Bilginin spesifikliği: Genel ve spesifik) X 2 (Bilginin olumluluğu: Olumlu ve Karma) X 1 (Kontrol) desenindeki 5 koşula seçkisiz atanmışlardır.

Tablo 6.1: Üçüncü çalışmanın katılımcılarının demografik özellikleri

		N	%
Etnik Köken	Diğer	2	3.3
	Kürt	7	11.7
	Türk	51	85
Din	Diğer	2	3.3
	İslam	58	97.6
Medeni Durum	Bekar	81	98.8
	Evli	1	1.2
Yaşanılan Yer	Büyükşehir	32	53.3
	İlçe	6	10
	Köy	5	8.3
	Şehir	17	28.3
Gelir Düzeyi	1500 TL den az	15	25
	1500 TL – 3000 TL	29	48.3
	3000 TL – 5000 TL	13	21.7
	5000 TL – 7500 TL	3	5
	7500TL den fazla	0	0

6.2.2. İşlem

Uygulamalar AİBÜ Fen Edebiyat Fakültesi bilgisayar laboratuvarında yapılmıştır. Katılımcılar en az 3 en fazla 5 kişi olacak şekilde laboratuvara alınmıştır. Veriler 25.04.2017 - 08.05.2017 tarihleri arasında toplanmıştır.

İlk olarak katılımcılara Onam Formu (EK 3) verilmiş okuyup imzalamaları için yeterli süre tanıldıktan sonra formlar geri toplanmıştır. Sonrasında katılımcılara öncelikle kısa bir metin okuyacakları (olumlu bilgilendirme metni) sonrasında ise yaklaşık 15 dakika süren bir bilgisayar uygulamasına tabi tutulacakları söylenmiştir. Daha sonra katılımcılar Örtük Çağrışım Testi'nin (ÖÇT) kullanımı hakkında bilgilendirilmiştir. Bu bilgilendirmede katılımcılara ekranın üst-sol ve üst-sağında bazı

kategoriler gösterileceği ve ekranın ortasında gösterilen kelimeler hangi kategoriye aitse o kategorinin bulunduğu yöndeki tuşa (E veya I) basmaları gerektiği şeklindedir. ÖÇT tamamlandıktan sonra katılımcılar yine bilgisayarı kullanarak olumlu/olumsuz sıfat tanımlamaları, etnik-dini kimliğe bağlılık soruları ve demografik soruları cevaplamışlardır. Son olarak katılımcılar çalışma sonrası onam formunu (EK 4) okumuş ve imzalamıştır.

6.2.2.1. Olumlu Bilgilendirme Manipülasyonu

Bu çalışmada farklı bilgilendirme türlerinin örtük ve açık tutumlar üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bilgilendirmenin genel veya spesifik olması ile bilgilendirmenin sadece olumlu bilgi içermesi veya hem olumsuz hem olumlu bilgiyi içermesi çapraz eşleştirilerek dört adet bilgilendirme cümlesi oluşturulmuştur. Çalışmada kullanılan cümleler aşağıda sunulmuştur.

Genel-Olumlu: Toplumda farklı sosyal/etnik grupların varlığı, kültürel çeşitliliği arttıran önemli bir etmendir.

Spesifik-Olumlu: Kürtlerin toplumda bulunması kültürel çeşitliliği arttıran önemli bir etmendir.

Genel-Karma: Toplumda farklı sosyal/etnik grupların varlığı, problem kaynağı olarak görülse de kültürel çeşitliliği artırır.

Spesifik Karma: Kürtler, Türk kültürünü tehdit eden bir unsur olarak gözüktükçe de toplumda Kürtlerin bulunması kültürel çeşitlilik için önemlidir.

6.2.2.2. Örtük Çağrışım Testi

İkinci çalışmada kullanılan ÖÇT'nin aynısı bu çalışmada kullanılmıştır.

6.2.2.3. Diğer Ölçümler

Birinci ve ikinci çalışmada belirtilen diğer tüm ölçümler bu çalışmada da alınmıştır.

6.2.3. Analizler

Tüm analizler SPSS 21 kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Korelasyon analizleri Pearson korelasyon katsayısı ile hesaplanmıştır. Gruplararası farklar tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak hesaplanmıştır. Değişkenlerin normal dağılımı çarpıklık (skewness) ve diklik (kurtosis) değerleri ile kontrol edilmiştir (Tablo 6.2). Uç değerlerin saptanmasında ise mahalanobis uzaklığı değerleri temel alınmıştır.

ANOVA, analizi için ilk olarak varsayımlar test edilmiş eğer varsa gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Tablo 6.2: Normallik istatistikleri

	N	Min.	Maks.	Ort.	Std. Sapma	Eğiklik	Diklik
Dskor	59	-.94	.27	-.40	.28	.18	-.54
EKB	59	0	10	7.79	2.30	-1.47	2.41
DKB	59	0	10	7.57	2.37	-1.18	1.36
FEÖ	59	0	10	2.42	2.45	1.02	.55
FDÖ	59	0	10	2.50	2.58	.95	.08
EKS	59	0	10	6.13	2.73	-.36	-.76
EKİ	59	0	10	4.86	3.13	-.09	-.95
Kİ	59	0	10	5.77	3.43	-.46	-1.12
ARKAD	59	0	10	5.61	3.05	-.44	-.64
Zaman	59	0	10	5.30	3.03	-.17	-.78
DSneg	59	0	9	3.69	2.04	.16	-.10
TSneg	54	0	7.56	4.02	1.88	-.39	-.38
DSpoz	59	0	10	4.88	2.35	-.08	-.24
TSpoz	53	0	10	6.67	2.09	-1.40	3.58
Ysky	56	2.67	9	5.50	1.49	.17	-.34
Dsky	57	2.33	9	5.60	1.46	-.01	-.26

6.3. Sonuçlar

6.3.1. Gruplararası Fark Analizleri

Gerçekleştirilen ANOVA sonuçları, bilgilendirme türlerinin D-skor üzerinde herhangi bir temel ve etkileşim etkisinin olmadığını göstermektedir ($p > .05$). Ayrıca bilgilendirme manipülasyonu alan katılımcıların D-skorları kontrol grubundan herhangi bir farklılık göstermemiştir. Bilgilendirme türlerinin Kürtlere yönelik olumlu ve olumsuz sıfat tercihleri, geçirilmek istenen zaman, arkadaş olma isteği ve gelecekteki iletişim isteği değişkenleri üzerinde de herhangi bir etkisi bulunmamıştır ($p > .05$).

6.3.2. Korelasyon Analizleri

Yapılan korelasyon analizleri sonucunda D-skoru ile etnik kimliliğe bağlılık arasında anlamlı negatif ilişki bulunmuştur ($r = -.35, p < .01$). Bununla birlikte farklı etnik gruplara önyargı ile farklı dini gruplara önyargı ($r = .84, p < .01$), geçmiş kaliteli iletişim ($r = -.48, p < .01$), gelecekte arkadaş olma isteği ($r = .48, p < .01$) ve gelecekte zaman geçirme isteği ($r = -.54, p < .01$) değişkenleri arasında da anlamlı ilişki bulunmuştur (Tablo 6.3).

Tablo 6.3: Korelasyon analizi sonuçları (N = 60)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1- Dskor	1									
2- Etnik	.25	1								
3- EKB	-.35**	-.09	1							
4- DKB	-.01	.12	.57**	1						
5- FEÖ	-.05	-.07	.03	-.01	1					
6- FDÖ	-.23	-.02	.06	-.02	.84**	1				
7- EKS	.06	.25	.09	.01	-.19	-.22	1			
8.Eki	.16	.31*	.09	.07	-.57**	-.48**	.52**	1		
9- Kİ	-.08	.23	.12	-.02	-.48**	-.34**	.76**	.68**	1	
10- ARKAD	.12	.41**	.05	.03	-.48**	-.38**	.48**	.88**	.62**	1
11- Zaman	.09	.33*	.05	.01	-.54**	-.44**	.47**	.86**	.62**	.92**

** $p < .01$

* $p < .05$

6.4. Tartışma

6.4.1. Hipotezlerin Değerlendirilmesi

ANOVA sonuçları bilgilendirme türlerinin örtük ve açık tutumlar üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını göstermiştir. Bu durum bilgilendirme mesajlarının kısa olmasından, bilgilendirmenin kişilerin kalıpyargılarıyla tutarlı olmadığı için inandırıcı olmamasından, bireylere tutumlarıyla çelişen bilgi verildikten sonra, onlara tutum değişimi için yeterli zaman tanınmamış olmasından veya katılımcıların tutum değişimine yönelik motivasyonları olmamasından kaynakmış olabilir. Bunlara ek olarak, zamanla oluşan kalıpyargıların anlık veya geçici olan bilgilendirmelerden etkilenmemesi sağduyuya ve geçmiş literatüre yakın görünmektedir. Başka bir deyişle, kronik olarak oluşan önyargılar ve tutumların değişmesi zordur. Temas Kuramı çerçevesinde yapılan araştırmalar temasın etkili olabilmesi için ekstra koşullar olması gerektiğini belirtmektedir. Bu koşullar sağlanmadan yapılacak bilgilendirmeler önyargıyı azaltmayı; aksine etnik kimliğin belirginleşmesine yol açarak olumsuz tutum ve davranışların ortaya çıkma olasılığını arttırabilir.

Snyder ve Ickles (1985) tarafından geliştirilen güçlü ortam hipotezine (Strong situation hypothesis) göre zayıf veya anlık değişkenlerin davranış üzerindeki etkisi ortamsal değişkenlere göre daha düşüktür. Bu açıdan zayıf olan bilgilendirmenin, kronik olarak var olan önyargıları ve tutumları etkileme olasılığı daha düşüktür.

Fiske ve North (2005) ÖÇT skorlarını etkileyen faktörleri; olumlu dış-grup-olumsuz iç grup örneğine maruz kalma, farklılık eğitimleri, kalıpyargıya zıt imgeler ve sosyal etki olarak özetlemiştir. İleriki çalışmalarda cümle kullanımı yerine spesifik örneklerin kullanımı, görsel materyal kullanımı veya eğitim verilerek öntest-sontest çalışması yapılması olumsuz kalıpyargıların azaltılmasında etkili yöntemlerin belirlenmesinde yardımcı olabilir.

İkinci çalışmada tehdit manipülasyonunun, olumsuz kalıpyargılarla tutarlı olduğu zaman, örtük tutumları açığa çıkardığı sonucuna varılmıştı. Bu çalışmanın sonuçları, ikinci çalışmayla bu yönden benzerlik göstermektedir. Katılımcılar olumsuz tutumlara sahiplerse, tutumlarıyla uyuşmayan bilgiyi reddetmiş olabilirler.

6.4.2. Korelasyon Analizlerinin Değerlendirilmesi

Etnik kimliğe bağlılık ile D-skor arasında bulunan negatif korelasyon ve geçmiş kaliteli kontak ile gelecekteki kontak isteği, arkadaş olma isteği değişkenleri arasındaki korelasyon değerleri ikinci çalışmayla tutarlılık göstermektedir.

VII. BÖLÜM

7. ÖÇT'NE İLİŞKİN SONUÇLAR

Bu bölümde, önceki bölümlerde uygulanan Örtük Çağrışım Testi'nde (ÖÇT) kullanılan kelimelere ve testin geçerlik ve güvenilirliğine yönelik analizler rapor edilecektir.

7.1 Sıfat ve İsim Analizleri

Bu bölümde ÖÇT uygulamaları sonunda kullanılan kelimelere ilişkin sonuçlar yer almaktadır. Tüm çalışma boyunca en çok gösterilen olumlu sıfat 1003 kere gösterilen “Sevgi” olmuştur (Tablo 7.1). Olumlu sıfatlara ortalama tepki süresi 1.08 saniyedir. Tepki süresi en uzun olan olumlu sıfat “Şahane”, en kısa olanı ise “Güzel” sıfatıdır. Olumsuz sıfatlardan en çok gösterileni “İzdirap” sıfatıdır (Tablo 7.2). Tepki süresi en yavaş olan olumsuz sıfat “Yaramaz”, en hızlı olanı ise “İğrenç” sıfatıdır. Olumsuz sıfatlara ortalama tepki süresi 1.18 saniyedir.

Tablo 7.1: Olumlu sıfatların gösterim sıklığı ve tepki süreleri

Uyaran	Gösterim Sıklığı	Tepki Süresi (saniye)
Şahane	847	1.19
Güzel	941	1.02
Sevimli	886	1.06
Mutlu	835	1.05
Hoş	903	1.03
Sevgi	1003	1.03
Zafer	876	1.12
Memnun	972	1.14
<u>Ortalama</u>	<u>907.88</u>	<u>1.08</u>

Türkçe isimlerden en sık gösterilen isim “Enginsu” ismidir. Türkçe isimlerin ortalama tepki süresi 1.36 saniyedir (Tablo 7.3). En hızlı tepki verilen Türkçe isim 1.21 saniye ile “Berke” ismidir. En yavaş tepki verilen Türkçe isim ise “Çakar”dır.

Tablo 7.2: Olumsuz sıfatların gösterim sıklığı ve tepki süreleri

Uyaran	Gösterim Sıklığı	Tepki Süresi (saniye)
Hata	827	1.24
Felaket	818	1.19
Izdırap	881	1.18
Yaramaz	851	1.21
Korkunç	830	1.14
İğrenç	859	1.13
Şeytani	848	1.17
Çirkin	826	1.19
<u>Ortalama</u>	842.5	1.18

Tablo 7.3: Türkçe isimlerin gösterim sayısı ve tepki süresi

Uyaran	Gösterim Sıklığı	Tepki Süresi (saniye)
Enginsu	1138	1.29
Acar	896	1.44
Çakar	767	1.49
Songur	675	1.47
Alphan	1055	1.26
Korhan	1087	1.38
Berke	1075	1.21
Rüzgar	1021	1.32
<u>Ortalama</u>	964.25	1.36

Kürtçe isimlerden en sık gösterileni “Şervan” ismidir (Tablo 7.4). Kürtçe isimlere yönelik ortalama tepki süresi 1.28 saniyedir. En hızlı tepki verilen Kürtçe isim “Şervan” ismidir. En yavaş tepki verilen Kürtçe isimler ise “Şirin” ve “Dilhan” isimleridir.

Tablo 7.4: Kürtçe isimlerin gösterim sayısı ve tepki süresi

Uyaran	Gösterim Sıklığı	Tepki Süresi (saniye)
Baran	527	1.25
Şervan	745	1.22
Cano	609	1.28
Azad	641	1.27
Şirin	546	1.34
Dilhan	573	1.34
Adar	557	1.33
Erdewan	668	1.23
<u>Ortalama</u>	<u>608.25</u>	<u>1.28</u>

Arapça isimlerden en sık gösterilene “Ammar” ismidir (Tablo 7.5). Arapça isimlere ortalama tepki süresi 1.28 saniyedir. En hızlı tepki verilen Arapça isim “Ammar” ismidir. En yavaş tepki verilen Arapça isim ise “Reşid” ismidir.

Tablo 7.5: Arapça isimlerin gösterim sayısı ve tepki süresi

Uyaran	Gösterim Sıklığı	Tepki Süresi (saniye)
Vecihi	346	1.19
Reşid	302	1.5
Fuzuli	327	1.24
Salahaddin	330	1.25
Faysal	346	1.32
Mestan	373	1.29
Ammar	421	1.12
Vankar	395	1.33
<u>Ortalama</u>	<u>355</u>	<u>1.28</u>

7.2. Güvenirlik Analizleri

Güvenirlik analizi için test-tekrar test yöntemi kullanılmıştır. Sınıf-içi korelasyon (intraclass correlation; ICC) değerinin yorumlanmasında Shrout ve Fleiss (1978)’in önerisi doğrultusunda .60 ve .80 aralığındaki değerler iyi güvenilirlik, .80 üstü

değerler ise mükemmel güvenilirlik olarak değerlendirilmiştir. Deneklerin Uyumlu Blok 1 ve Uyumlu Blok 2'deki tepki süresi ortalamaları bir testin tekrarlı ölçümü olarak analize dahil edilmiştir. Aynı analiz Uyumsuz Blok 1 ve Uyumsuz Blok 2 tepki süreleri içinde yapılmıştır. Son olarak Blok 1'lerdeki tepki süresi farkları (Uyumlu Blok 1 tepki süresi – Uyumsuz Blok 1 tepki süresi) ve Blok 2'lerdeki tepki süresi farkları (Uyumlu Blok 2 tepki süresi – Uyumsuz Blok 2 tepki süresi) için de aynı analiz yapılmıştır.

Uyumlu bloklar arasındaki güvenilirlik mükemmel düzeyde bulunmuştur. Sınıf-içi korelasyon (ICC) .83, %95 güven aralığı .76 ile .89'dur, $F(116, 116) = 6.03, p < .001$. Uyumsuz bloklar arasında iyi düzeyde güvenilirlik bulunmuştur. Sınıf-içi korelasyon .70, %95 güven aralığı .57 ile .80'dir, $F(116, 116) = 3.36, p < .001$. Blok 1'ler ve Blok 2'ler arasında hesaplanan tepki süreleri arasındaki korelasyon mükemmel güvenilirliğe işaret etmektedir. Sınıf-içi korelasyon .81, %95 güven aralığı .72 ile .87'dir, $F(116, 116) = 5.20, p < .001$.

7.3. ÖÇT'nin Değerlendirilmesi

İkinci ve üçüncü çalışmalarda ÖÇT ile ölçülen örtük tutum ve etnik bağlılık arasında negatif ilişki bulunmuştur. İlk çalışmada ise bu iki değişken arasında düşük düzey ($r = -.22$) anlamsız korelasyon bulunmuştur. Bu durum ÖÇT'nin güvenilirliğine yönelik olumlu bir sonuç olarak yorumlanabilir. Uyumlu blokların ve uyumsuz blokların kendi aralarındaki güvenilirlik değerleri de geliştirilen ÖÇT'nin güvenilir bir ölçme aracı olduğuna işaret etmektedir.

ÖÇT'nde kullanılan olumlu sıfatlara tepki süresi ortalama 1.08 saniye iken, olumsuz sıfatlara tepki süresi 1.18 saniyedir. ÖÇT programı her blokta eşit sayıda olumlu ve olumsuz sıfat gösterdiği için bu iki sıfat grubu arasındaki tepki süresi farkının sonuçlar üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı düşünülmektedir.

Benzer bir durum isimler için de geçerlidir. Arapça ve Kürtçe isimlerin ortalama tepki süreleri (Ort = 1.28) birbirine eşittir. Fakat Türkçe isimlere ortalama tepki süresi her ikisinden de uzundur (Ort = 1.36). Pilot çalışmada benzer tanınırlık puanlarına sahip olduğu için seçilen Kürtçe ve Arapça isimlere verilen tepki sürelerinin yakın olması

beklenen bir sonuçtur. Türkçe isimlere verilen tepki sürelerinin daha uzun olması ise katılımcıların bu isimleri Türkçe olarak kodlamalarının daha uzun sürdüğü şeklinde yorumlanabilir. Sıfatlarda olduğu gibi, katılımcılar her blok içinde eşit sayıda Türkçe isme tepki verdiklerinden, Türkçe isimlerin tepki süresinin uzun olmasının sonuçlar üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı düşünülmektedir.

VIII. BÖLÜM

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

8.1. Katkılar

Gruplararası ilişkiler açısından değerlendirildiğinde bu çalışmanın en önemli sonuçlarından biri temas kalitesinin gruplararası ilişkilerde oynadığı roldür. Kaliteli temas ilk iki çalışmada hem diğer değişkenlerle doğrudan ilişkisi hem de temas miktarının diğer değişkenlerle ilişkisinde oynadığı rol nedeniyle önemlidir. Temas Kuramı'nın merkezinde yer alan ve Bütünleşik Tehdit Kuramına sonradan eklenen kaliteli temas değişkeni dış gruba yönelik tutumların ve gelecekteki davranışların önemli bir belirleyicisidir.

Bu tezin bir başka önemli sonucu tehdit manipülasyonlarının iç grup ve dış grup özelliklerine göre farklı sonuçlar doğurmasıdır. Bu sonuç İngiltere'deki 2011 ayaklanmalarından sonra yapılan bir çalışmada (Rooji, Goodwin ve Pickup, 2015) isyan sonrası siyahi İngilizlere ve Afrikalılara yönelik önyargının arttığı fakat Müslümanlara yönelik önyargının değişmediğinin bulunması ile tutarlıdır. Kürtlerden kaynaklı gerçekçi tehdit manipülasyonu, Kürtlere yönelik olumsuz kalıpyargıları belirgin hale getirirken, Kürtlerden kaynaklı sembolik tehdit, Suriyelilerden kaynaklı gerçekçi ve sembolik tehdit manipülasyonlarının kalıpyargılar üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamıştır. Bu sonucu değerlendirirken iç grup-dış grup temasının ne kadar zamandır mevcut olduğu da önemli bir değişkendir. Rudman (2004: 84) "*erken dönem duygusal deneyimlerin otomatik değerlendirmeleri, açık tutumlardan daha fazla etkilediğini*" belirtmiştir. Bu nedenle ileriki yıllarda yapılan çalışmaların tehdit manipülasyonuna bağlı olarak Suriyelilere yönelik örtük tutumlarda değişim bulması şaşırtıcı olmayacaktır. Bu tarz bir sonuç, bulgu olarak bu çalışmadan farklılık içerecek

olsa da bu çalışmanın tutumların gelişiminde sosyalizasyonun önemine yönelik vurgusuna destek olacaktır.

Sonuçlar ÖÇT açısından değerlendirildiğinde ise temel sorun örtük tutumlar ile açık tutumlar arasında düşük seviyede ilişki bulunması veya hiç ilişki bulunmamasıdır. Bu durum, bu çalışmaya özgü değildir. Örneğin, Wilson ve Scoir'in (2014) yaptığı derleme çalışmada, engellilere yönelik örtük ve açık tutumları inceleyen 11 çalışmanın sadece altısı örtük ve açık tutumlar arasında ilişki olduğu gösterilmiştir. Örtük ve açık tutumlar arasında bulunan .00 ile .38 arasında değişen düşük korelasyon değerleri geçmiş çalışmalarla tutarlıdır ($r = .12$; Dasgupta, McGhee, Greenwald ve Banaji, 2000).

8.2. Doğurgular

ÖÇT'nin ilk makalesi (Greenwald, McGhea, ve Schwartz, 1998) 4000'den fazla atıf almıştır. Türkiye'de kısıtlı sayıda kullanılan ÖÇT'nin Türkçe uyarlamasına yönelik bir çalışma ya da akademinin ücretsiz kullanımına yönelik açık kodlu geliştirilmesine yönelik bir çaba gözlemlenmemiştir. Bu çalışma kapsamında açık kodlu olarak geliştirilen ÖÇT internet üzerinden ücretsiz indirilebilecek ve araştırmacılar istedikleri değişiklikleri yaparak ÖÇT'yi araştırmalarında kullanabileceklerdir.

Araştırmacılar geliştirilen ÖÇT programında katılımcılara farklı zaman dilimlerinde (2, 4, 6 veya 8 saniye) tepki verme zorunluluğu getirebileceklerdir. Ayrıca karşılaştırma kategorilerini (Türk-Kürt veya Türk Suriyeli) gibi ayarlayarak her bir katılımcının hangi ÖÇT'ni alacağını seçme imkanları da olacaktır. ÖÇT'nin bir başka avantajı ise birinci çalışmada yapıldığı şekliyle araştırmacılar uygulayacakları manipülasyonun ÖÇT'nin hangi evresinde verileceğini de kendileri belirleyebileceklerdir. Araştırmacılar, ÖÇT uygulamalarında sadece kategori isimlerini (Örn., Kürt, Türk, Suriyeli yerine Ben ve diğerleri yapmak) ve kategorileri temsilen kullanılan kelimeleri (Şervan, Enginsu) değiştirerek farklı amaçlarla (Benlik saygısı veya saldırganlık) kullanılabilir bir ÖÇT elde edebileceklerdir.

Tehdit manipülasyonu, etnik kimliğe bağlılık ile olumsuz tutumlar arasında belirleyici rol oynamaktadır. Bu durum toplumun çeşitli kademelerindeki kanaat

önderlerinin farklı etnik, dini gruplara, cinsel yönelime sahip kişilere ve kadınlara yönelik açıklamalarında neden çok dikkatli olmaları gerektiğinin bilimsel açıklamasıdır. Gerekli özen gösterilmediği takdirde 6-7 Eylül olayları ve Sivas Katliamı gibi olayları tekrar yaşamamız kaçınılmazdır.

8.3. Sınırlılıklar ve Öneriler

Üçüncü bölümün tartışmasında ele alındığı gibi bu çalışmanın temel sınırlılığı öğrenci örneklemeyle çalışmaktır. Bu durum çalışma sonuçlarının genellenebilirliğini düşürmektedir. Genellenebilirlik sorununu aşmak için öğrenci örnekleme dışındaki örnekleme laboratuvara getirecek maddi teşvikleri olan daha geniş kapsamlı projeler planlanmalı veya ÖÇT'nin Türkçe online versiyonlarının geliştirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

Örneklem büyüklüğü ANOVA için yeterli olsa da korelasyon analizleri için düşük sayıda kalmaktadır. Çalışmanın korelasyon sonuçları (anamlı ve anlamsız olanlar) değerlendirilirken bu faktör göz önüne alınmalıdır. Buna karşın örneklem büyüklüğünün çok yüksek olmasının istatistiksel olarak anlamlı fakat bilimsel olarak anlamsız ilişkileri ortaya çıkarabileceği araştırmacılar tarafından belirtmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2007, s:36). Bu açıdan değerlendirildiğinde power analizi sonuçları önem arz etmektedir. Çalışma öncesi yapılan analizler özellikle ANOVA için koşul başına 11-15 deneğe ulaşılmasının .80 güce ulaşılmasını sağlayacağını göstermiştir. Çalışma sonucu yapılan power analizleri ise .60 ile .70 arasında güce ulaşıldığını göstermektedir.

Bir diğer sorun ÖÇT bir laboratuvar uygulaması olsa da açık tutum ölçümlerinin tamamı öz-bildirim ölçeklerine dayanmaktadır. Önyargı, ayrımcılık ölçümü gibi ölçümlerin yardım etme veya grup çalışması gibi deneysel ya da yarı-deneysel yöntemlerle çalışılması değişkenler arasında neden sonuç ilişkilerinin kurulmasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca birinci bölümde bahsedilen öz-bildirim ölçeklerinin sınırlılıklarından bağımsız araştırma yapmak mümkün olacaktır. Önyargı ölçümü için de tek cümlelik bir soru kullanılmıştır (Farklı etnik gruptan kişilere karşı ne kadar önyargılısınızdır?). Bu soru da kendini sansürleme ve sosyal beğenirlik etkilerine ve

aynı zamanda geçerlik ve güvenilirlik tartışmalarına açıktır. İlerleyen çalışmalarda önyargı ölçümü için Pettigrew ve Meertens (1995) tarafından geliştirilen fakat henüz Türkçe'ye kazandırılmamış “Gizli ve Açık Önyargı Ölçeği” gerekli geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapıldıktan sonra kullanılabilir.

Ortalama gecikme farkına (OGF; mean latency difference) dayanan çalışmalar, bilişsel akıcılık ile negatif korelasyona sahip olması, geçerli ölçütlerle düşük korelasyona sahip olması ve ilişkisiz olan değişkenlerle korelasyon göstermesi nedeniyle eleştirilmektedir (Sriram, Greenwald ve Nosek, 2010). Bu çalışmada Sriram ve arkadaşlarının bu durumu düzeltmek için önerdiği her katılımcının skorunun standart sapmasına göre farkların standardize edilme işlemi uygulanmasına karşın, yukarıdaki eleştirilerin bir kısmı bu çalışma için de geçerli olabilir.

KAYNAKLAR

- Abu-Nimer, M. (1999). *Dialogue, conflict resolution and change*. New York: State University of New York Press.
- Alcock, J. ve Sadava, S. (2014). *An introduction to social psychology*. London: SAGE.
- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge, MA: Addison-Wesley.
- Amir, Y. (1969). Contact hypothesis in ethnic relations. *Psychological Bulletin*, 71, 319-342.
- Antonak, R.F. ve Livneh, H. (1995). Direct and indirect methods to measure attitudes toward persons with disabilities, with an exegesis of the error-choice test method. *Rehabilitation Psychology*, 40, 3-24.
- Asch, S.E. (1946). Forming impressions of personality. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 41, 1230-1240.
- Berry, T.R. (2016). Changes in implicit and explicit exercise related attitudes after reading targeted exercise-related information. *Psychology of Sport and Exercise*, 22, 273-278.
- Blair, I.J., Ma, J.E. ve Lenton A.P. (2001). Imagining stereotypes away: The moderation of implicit stereotypes through mental imagery. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 828-841. Doi: 10.1037/0022-3514.81.5.828

- Brinol, P., Petty, R.E., McCaslin, M.J. (2009). Changing attitudes on implicit versus explicit measures. R.E. Petty, R.H, Fazio, P.Brinol (Ed.). *Attitudes: insights from the new implicit measures* (s. 285-326). New York: Psychology Press.
- Brewer, M.B. (2007). The importance of being we: Human nature and intergroup relations. *The American Psychologist*, 62. 726-38. Doi: 10.1037/0003-066X.62.8.728.
- Butz, D.A., ve Yogeeswaran, K. (2011). A new threat in the air: Macroeconomic threat increases prejudice against Asian Americans. *Journal of Experimental Social Psychology*, 47, 22-27. Doi: 10.1016/j.jesp.2010.07.014
- Cardwell, M. (2000). *Dictionary of psychology*. Chicago IL: Fitzroy Dearborn.
- Cludius, B., Schmidt, A.F., Moritz, S., Banse, R. ve Jelinek, L. (2017). Implicit aggressiveness in patients with obsessive-compulsive disorder as assessed by an Implicit Association Test. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 55, 106-112. Doi: 10.1016/j.btep.2017.01.001
- Cunningham, W. A., Johnson, M. K., Raye, C. L., Gatenby, J. C., Gore, J. C. ve Banaji, M. R. (2004). Separable Neural Components in the Processing of Black and White Faces. *Psychological Science*, 12, 806–813. Doi:10.1111/j.0956-7976.2004.00760.x
- Dasgupta, N., McGhee, D.E., Greenwald, A.G., ve Banaji, M.R. (2000). Automatic preference for white Americans: Eliminating the familiarity explanation. *Journal of Experimental Social Psychology*, 36, 316-328. Doi: 10.1006/jesp.1999.1418
- De Houwer, J., Teige-Mocigemba, S., Spruyt, A. ve Moors, A. (2009). Implicit measures: a normative analysis and review. *Psychological Bulletin*, 135, 347-368. Doi: 10.1037/a0014211

- Dipboye, R.L. (1977). The effectiveness of one-sided and two-sided appeals as a function of familiarization and context. *The Journal of Social Psychology*, 102, 125-131.
- Fedor, C. (2014). Stereotypes and prejudice in the perception of "Other". *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 149, 321-326. Doi: 10.1016/j.sbspro.2014.08.257
- Fiske, S.T. ve North, M.S. (2005). Measures of stereotyping and prejudice: Barometers of Bias. *Measures of Personality and Social Psychological Constructs*, 684-718. Doi: 10.1016/B978-0-12-386915-9.00024-3
- Forbes, C.E., Cameron, K.A., Grafman, J., Barbey, A., Solomon, J., Ritter, W. ve Ruchkin, D.S. (2012). Identifying temporal and causal contributions of neural processes underlying the Implicit Association Test. *Frontiers in Human Neuroscience*, 6, 320-327. Doi: 10.3389/fnhum.2012.00320
- Gawronski, B. ve Bodenhausen, G.V. (2006). Associative and propositional processes in evaluation: An integrative review of implicit and explicit attitude change. *Psychological Bulletin*, 132, 692-731. Doi: 10.1037/0033-2909.132.5.692
- Gawronski, B. ve Strack, F. (2004). On the propositional nature of cognitive consistency: Dissonance changes explicit, but not implicit attitudes. *Journal of Experimental Social Psychology*, 40, 535-542. Doi: 10.1016/j.jesp.2003.10.005
- Greenwald, A.G. (1989a). Why are attitudes important. Anthony R. Pratkanis, Anthony Greenwald ve Steven J. Brecker (Ed.), *Attitude Structure and Function* içinde (s. 1-10). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Greenwald, A.G. (1989b). Why are attitudes important: Defining attitude and attitude theory 20 years later. Anthony R. Pratkanis, Anthony Greenwald ve Steven J. Brecker (Ed.), *Attitude Structure and Function* içinde (s. 429-440). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

- Greenwald, A.G. (1990). What cognitive representations underlie social attitudes? *Bulletin of the Psychonomic Society*, (3), 254-260.
- Greenwald, A.G., McGhea, D.E. ve Schwartz, J.K.L. (1998). Measuring individual differences in implicit cognition: The Implicit Association Test. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1464-1480.
- Greenwald, A.G., Nosek, B.A. ve Banaji, M.R. (2003). Understanding and using the Implicit Association Test: I. An improved scoring algorithm. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85, 197-216.
- Greenwald, A. G., Banaji, M. R. ve Nosek, B. A. (2015). Statistically small effects of the Implicit Association Test can have societally large effects. *Journal of Personality and Social Psychology*, 108, 553–561. <http://doi.org/10.1037/pspa0000016>
- Göregenli, M. (2012). Temel kavramlar: önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık. Kenan Çayır ve Müge Ayhan Ceyhan (Ed.), *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (s. 2-14). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Haslam, S.A., Reicher, S.D. ve Reynolds, K.J. (2012). Identity, influence, and change: Rediscovering John Turner's vision for social psychology. *British Journal of Social Psychology*, 51, 201-218. Doi: 10.1111/j.2044-8309.2011.02091.x
- Hofmann, W., Gawronski, B., Gschwendner, T, Le, H. ve Schmitt, M. (2005). A meta-analysis on the correlation between the implicit association test and explicit measures. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 10, 1369-1385. Doi: 10.1177/0146167205275613
- Hogg, M.A. ve Abrams, D. (1998). *Social identifications*. London: Taylor & Francis.

- Hogg, M.A. (2000). Subjective uncertainty reduction through self-categorization: A motivational theory of social identity processes. *European Review of Social Psychology*, 11, 223-255.
- Hornsey, M.J. (2008). Social Identity Theory and self-categorization Theory: A historical review. *Social and Personality Psychology Compass*, 2, 204-222. Doi: 10.1111/j.1751-9004.2007.00066.x
- Houben, K. ve Wiers, R.W. (2006). Assessing implicit alcohol associations with the Implicit Association Test: Fact or artifact? *Addictive Behaviors*, 31, 1346-1362. Doi: 10.1016/j.addbeh.2005.10.009
- Jones, R.A. ve Brahm, J.W. (1970). Persuasiveness of one- and two-sided communications as a function of awareness there are two sides. *Journal of Experimental Social Psychology*, 6, 47-56. Doi: 10.1016/0022-1031(70)90075-2
- Kraus, S.J. (1995). Attitudes and the prediction of behavior: A meta analysis of the empirical literature. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 58-75. Doi: 10.1177/0146167295211007
- Myers, D.G. (2015). *Sosyal psikoloji*. S. Akfırat, Çev. İstanbul: Nobel.
- Nisbett, R.E. ve Wilson, T.D. (1977). Telling more than we can know: Verbal reports on mental process. *Psychological Review*, 84, 231-259. <http://people.virginia.edu/~tdw/nisbett&wilson.pdf> adresinden Kasım 2017'de indirilmiştir.
- Nosek, B.A., Bar-Anan, Y., Sriram, N., Axt, J. ve Greenwald, A.G. (2013). Understanding and using the Brief Implicit Association Test: Recommended scoring procedures. *PLoS One*, 12, 1-31. Doi: 10.1371/journal.pone.0110938

- Oakes, P.J., Turner, J.C. ve Haslam, A. (1991). Perceiving people as group members: The role of fit in the salience of social categorizations. *British Journal of Social Psychology*, 30, 125-144.
- Ottoway, S.A., Hayden, D.C. ve Oakes, M.A. (2001). Implicit attitudes and racism: Effects of Word familiarity and frequency on the Implicit Association Test. *Social Cognition*, 19, 97-144.
- Palfai, T.P., Kantner, C.K. ve Tahaney, K.D. (2016). The image-based alcohol action implicit association test. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 50, 135-138. Doi: 10.1016/j.btep.2015.07.002
- Pettigrew, T.F. (1998). Intergroup contact theory. *Annual Review of Psychology*, 49, 65-85.
- Pettigrew, T.F. ve Meertens, R.W. (1995). Subtle and blatant prejudice in western Europe. *European Journal of social Psychology*, 25, 57-75. Doi: 10.1002/ejsp.2420250106
- Pettigrew, T.F. ve Troop, L.R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90, 751-783. Doi: 10.1037/0022-3514.90.5.751
- Pettigrew, T.F., Troop, L.T., Wagner, U. ve Christ, O. (2011). Recent advances in intergroup contact theory. *International Journal of Intercultural Relations*, 35, 271-280. Doi: 10.1016/j.ijintrel.2011.03.001
- Reicher, S., Spears, R. ve Haslam, S.A. (2010). The Social Identity Approach in Social Psychology. Margaret Wetherell ve Chandra Talpade Mohanny (ed.), *The SAGE Handbook of Identities içinde* (s. 45-62). Londra: SAGE Yayınları.

- Rooij, E.A., Goodwin, M.J. ve Pickup, M. (2015). Threat, prejudice and the impact of the riots in England. *Social Science Research*, 51, 369-383. Doi: 101016/j.ssresearch.2014.09.003
- Rosenberg, M.J. (2009). The conditions and consequences of evaluation apprehension. Robert Rosenthal ve Ralph L. Rosnow (Ed.), *Artifacts in Behavioral Research* içinde (s.211-263). New York: Oxford University Press. https://books.google.com.tr/books?hl=en&lr=&id=WqekDAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA211&dq=the+conditions+and+consequences+of+evaluation+apprehension&ots=wsGWIhKeMd&sig=KlKWtBGRu5TdpsmCsooSG-ybfKk&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, Kasım 2017 tarihinde erişilmiştir.
- Rothermund, K. ve Wentura, D. Underlying process in the Implicit Association Test: Dissociating salience from associations. *Journal of Experimental Psychology: General*, 133, 139-165. Doi: 10.1037/0096-3445.133.2.139
- Rudman, L.A. (2004). Sources of implicit attitudes. *Current Directions in Psychological Science*, 13, 79-82.
- Scott, C. ve Safdar, S. (2017). Threat and prejudice against Syrian refugees in Canada: Assessing the moderating effects of multiculturalism, interculturalism, and assimilation. *International Journal of Intercultural Relations*, 60, 28-39. Doi: 10.1016/j.ijintrel.2017.06.003
- Schnabel, K., Asendorpf, J. B. Ve Greenwald, A. (2008). Assessment of individual differences in implicit cognition. *European Journal of Psychological Assessment*, 24, 210-217. Doi: 10.1027/1015-5759.24.4.210
- Shrout, P.E. ve Fleiss, J.L. (1978). Intraclass correlations: Uses in assessing rater reliability. *Psychological Bulletin*, 86, 420-428.

- Snagowski, J., Wegmann, E., Pekal, J., Laier, C. ve Brand, M. (2015). Implicit associations in cybersex addiction: Adaption of an Implicit Association Test with pornographic pictures. *Addictive Behaviors*, 49, 7-12. Doi: 10.1016/j.addbeh.2015.05.009
- Snyder, M. ve Ickes, W. (1985). Personality and social behavior. Lindzey, G., ve Aronson, E. (Ed.), *Handbook of Social Psychology* içinde, III. Baskı, vol. 2. New York: Random House.
- Sriram, N., Greenwald, A.G. ve Nosek, B.A. (2010). Correlational biases in mean response latency differences. *Statistical Methodology*, 7, 277-291. Doi: 10.1016/j.stamet.2009.10.004
- Stephan, W.G., Ybarra, O., Martinez, C.M., Schwarzwald, J. ve Tur-Kaspa, M. (1998). Prejudice toward immigrants to Spain and Israel, an integrated threat theory analysis. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 29, 559-576.
- Stephan, W., Ybarra, O. ve Bachman, G. (1999). Prejudice toward immigrants. *Journal of Applied Social Psychology*, 29, 11,2221-2237.
- Stephan, W.G., Diaz-Loving, R. ve Duran, A. (2000). Integrated threat theory and intercultural attitudes. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 31, 240-249.
- Snyder, M. ve Ickes, W. (1985). Personality and social behavior. G. Lindzey ve E. Aronson (ed.), *The Handbook of social Psychology* içinde (883-947). New York: Random House.
- Tabachnick, B.G. ve Fidell, T.S. (2007). *Using multivariate statistics*. Boston: Pearson.
- Talaska, C.A., Fiske, S.T. ve Chaiken, S. (2008). Legitimizing racial discrimination: A meta-analysis of the racial attitude-behavior literature shows that emotions, not beliefs, best predict discrimination. *Social Justice Research*, 21, 263-296. Doi: 10.1007/s11211-008-0071-2

Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. *Annual Review of Psychology*, 33, 1-39.

Tajfel, H. ve Wilkes, A.L. (1963). Classification and quantitative judgement. *British Journal of Psychology*, 54, 101-114.

Williams, J.K. ve Themanson, J.R. (2010). Neural correlates of the Implicit Association Test: Evidence for semantic and emotional processing. *Social Cognitive and Effective Neuroscience*, 4, 468-476. Doi: 10.1093/scan/nsq065

Wilson, M.C. ve Scior, K. (2014). Attitudes towards individuals with disabilities as measured by the Implicit Association Test: A literature review. *Research in developmental disabilities*, 35, 294-321. Doi: 10.1016/j.ridd.2013.11.003

Wright, N.A. ve Meade, A.W. (2012). An exploration of cognitive ability contamination in the Implicit Association Test. *Computers in Human Behavior*, 28, 33-399. Doi: 10.1016/j.chb.2011.10.009

www.kurtcebilgi.com/kategori/erkek-isimleri/ adresinden Aralık 2016 tarihinde erişilmiştir.

www.ismininlanlamiara.com/arapca-isim-ara.aspx adresinden Aralık 2016 tarihinde erişilmiştir.

Yovel, I. ve Friedman, A. (2013). Bridging the gap between explicit and implicit measurement of personality: The questionnaire-based implicit association test. *Personality and Individual Differences*, 54, 76-80. Doi: 10.1016/j.paid.2012.08.015

EKLER

Ek 1: İsim Tanınırlığı Anketi

Lütfen aşağıdaki isimlerin her birini tanınırlığına göre puanlayınız. Daha önce hiç duymadığınız isimler için 0'ı işaretleyiniz. Daha önce sıklıkla duyduğunuz veya yakınınızda birinin ismi olan isimler için 10'u işaretleyiniz.

	Hiç Duymadım										Sıklıkla Duydum
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Adar	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ammar	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Acar	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Faysal	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Armanc	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Alphan	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Cano	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Fuzuli	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Alhan	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Şervan	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hacib	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Erdewan	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Toprak	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Seyvan	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Rüzgar	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Mestan	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Berke	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Şîrîn	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Têrkan	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Cahit	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Salahaddin	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Cihan	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Vankar	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Çağrı	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ardil	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Çakar	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Reşid	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Songur	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Baran	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Enginsu	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Cübeyr	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Erdinç	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Dilhan	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Azad	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Korhan	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Vecihi	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Serdar	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Ek 2: Sıfat Değerlendirme Anketi

Lütfen aşağıdaki sıfatları içerdikleri anlama (olumlu-olumsuz) göre puanlayınız.
Tamamen olumsuz anlam içeren sıfatlara "0" puan, tamamen olumlu anlam içeren sıfatlar için "10" puan veriniz.

	Kesinlikle Olumsuz					Kararsızım					Kesinlikle Olumlu
Şahane	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Harap	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Sevimli	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Felaket	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hoş	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Izdırap	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Yaramaz	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Memnun	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Korkunç	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Güzel	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
İğrenç	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Mutlu	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Şeytani	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Sevinçli	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Çirkin	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Güleç	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Ek 3: Onam Formu**BİLGİLENDİRME FORMU**

İyi Günler,

Bu araştırma, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Psikoloji programı Doktora öğrencisi Ahmet Yasin Şenyurt (yasinsenyurt@yahoo.com) tarafından Prof. Dr. Hamit Coşkun (hamitcoskun2000@gmail.com) danışmanlığında gerçekleştirilen doktora tezi kapsamında gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada Örtük Çağrışım Testi (IAT: Implicit Association Test) kullanılarak etnik azınlıklara yönelik tutumlara sembolik ve gerçekçi tehditin etkisi incelenecektir. Aynı zamanda etnik azınlıklarla ilgili olumlu bilgilendirmenin tutumlar üzerindeki etkisine bakılacaktır.

Araştırma ile ilgili merak ettikleriniz ve sormak istedikleriniz için mail adresinden bana ulaşabilirsiniz. Uygulama sırasında vereceğiniz cevaplar ve kişisel bilgiler sadece ARAŞTIRMA kapsamında kullanılacak ve kesinlikle GİZLİ tutulacaktır.

Bu araştırma ortalama 15 dakika sürecektir. Bu araştırmaya katılmak tamamen GÖNÜLLÜLÜK esasına bağlıdır. Araştırmaya katılmamak ya da katılımdan vazgeçmek herhangi bir olumsuz sonuç doğurmayacaktır. Katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz araştırmayı yarıda bırakabilirsiniz. Soruların cevaplarında doğruluk ya da yanlışlık aranmamaktadır.

Araştırma ilgili herhangi bir sıkıntı yaşamazınız, sormak istediğiniz sorular olması durumunda yukarıda verilen mail adresleri ile iletişime geçebilirsiniz.

Araştırmamızın sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi için bu bilgilendirme formunu okuyup onaylamanız gerekmektedir.

Araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz ve katkıda bulunduğunuz için çok teşekkür ediyoruz.

Okudum ve kabul ediyorum.

...../...../2016

İMZA

Bu araştırma AİBÜ İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'nun 05.12.2016 tarih ve 2016/07 kararıyla, 2016/168 protokol numarası ile etik olarak uygun bulunmuştur.

Ek 4: Katılım Sonrası Bilgilendirme Formu

Sayın Katılımcı,

Çalışmanın başında size 2015 yılında yapılmış bir araştırmanın sonuçları olarak belli bir etnik gruba yönelik olarak olumsuz önermeler sunulmuştur (örn., X'ler bizim işlerimizi elimizden almaktadır.). Bahsi geçen araştırma gerçekte yapılmamıştır. Bulunduğu iddia edilen sonuçlar ise literatürde “tehdit algısı” manipülasyonunda kullanılan örneklerin çalışmamıza uyarlanmış halidir. Diğer bir deyişle bu sonuçlar da bahsi geçen araştırma gibi gerçek değildir, hayal ürünüdür. Bu manipülasyonu başka şekilde yapma şansımız olmadığından, çalışmanın amacına ulaşması için bu yanıltma kullanılmıştır.

Çalışma ve manipülasyonla ilgili kimseyle bilgi paylaşmamanız, çalışmanın sağlıklı bir şekilde devam etmesi için büyük önem taşımaktadır.

Sorularınızı araştırmacıya (Ahmet Yasin ŞENYURT, yasinsenyurt@yahoo.com) ya da tez danışmanı Prof. Dr. Hamit COŞKUN'a (hamitcoskun2000@gmail.com) iletebilirsiniz.

Okudum, Anladım.

...../...../.....

İMZA

Ek 5: ÖÇT D-Skor Hesaplama Algoritması

TopUyA: Uyumlu blok 1deki sürelerin toplamı (İlk tepki hariç).

$$\text{TopUyA} = \text{UyAZ2} + \text{UyAZ3} + \dots + \text{UyAZ9} + \text{UyAZ10}$$

TopUyB: Uyumlu blok2deki sürelerin toplamı.

$$\text{TopUyB} = \text{UyBZ1} + \text{UyBZ2} + \text{UyBZ3} + \dots + \text{UyBZ19} + \text{UyBZ20}$$

TopUzA: Uyumsuz blok 1deki sürelerin toplamı. (İlk tepki hariç)

$$\text{TopUzA} = \text{UzAZ2} + \text{UzAZ3} + \dots + \text{UzAZ9} + \text{UzAZ10}$$

TopUzB: Uyumsuz blok2deki sürelerin toplamı. a

$$\text{TopUzB} = \text{UzBZ1} + \text{UzBZ2} + \text{UzBZ3} + \dots + \text{UzBZ19} + \text{UzBZ20}$$

nUyA: Uyumlu blok1deki doğru tepkilerin sayısı

nUyB: Uyumlu blok2deki doğru tepkilerin sayısı

nUzA: Uyumsuz blok1deki doğru tepkilerin sayısı

nUzB: Uyumsuz blok2deki doğru tepkilerin sayısı

n1UyA: (uyumlu blok 1 deki denemelerin sayısı) - 1

n1UyB: Uyumlu blok 2 deki denemelerin sayısı

n1UzA: (Uyumsuz blok 1 deki denemelerin sayısı) - 1

n1UzB: Uyumsuz blok 2 deki denemelerin sayısı

ktUyA: Uyumlu1 koşulunda doğru tepki sürelerinin karelerinin toplamı (ilk tepki hariç)

$$\text{ktUyA} = (\text{UyAZ2} * \text{UyAZ2}) + \dots + 3 \dots 45 \dots 6 \dots 78 + (\text{UyAZ9} * \text{UyAZ9}) + (\text{UyAZ10} * \text{UyAZ10})$$

ktUyB: Uyumlu2 koşulunda doğru tepki sürelerinin karelerinin toplamı

$$\text{ktUyB} = (\text{UyBZ1} * \text{UyBZ1}) + (\text{UyBZ2} * \text{UyBZ2}) + \dots + 3 \dots 45 \dots 15 \dots + (\text{UyBZ19} * \text{UyBZ19}) + (\text{UyBZ20} * \text{UyBZ20})$$

ktUzA: Uyumsuz blok1 koşulunda doğru tepki sürelerinin karelerinin toplamı (ilk tepki hariç)

$$\text{ktUzA} = (\text{UzAZ2} * \text{UzAZ2}) + \dots + 3 \dots 45 \dots 6 \dots 78 + (\text{UzAZ9} * \text{UzAZ9}) + (\text{UzAZ10} * \text{UzAZ10})$$

ktUzB: Uyumsuz2 koşulunda doğru tepki sürelerinin karelerinin toplamı

$$ktUzA = (UzBZ1 * UzBZ1) + (UzBZ2 * UzBZ2) + \dots 3 \dots 45 \dots 15 \dots + (UzBZ19 * UzBZ19) + (UzBZ20 * UzBZ20)$$

ortUyA: Uyumlu blok1deki doğru tepki sürelerinin ortalaması

ortUyA= Uyumlu 1.Bloktaki Doğru tepki sürelerinin toplamı/doğru tepki süresi

$$ortUyA = \text{TopUyA} / (nUyA - 1)$$

ortUyB: Uyumlu blok2deki doğru tepki sürelerinin ortalaması

ortUyB= Uyumlu 2.Bloktaki Doğru tepki sürelerinin toplamı/doğru tepki süresi

$$ortUyB = \text{TopUyB} / nUyB$$

ortUzA: Uyumsuz blok1deki doğru tepki sürelerinin ortalaması

ortUzA= Uyumsuz 1.Bloktaki Doğru tepki sürelerinin toplamı/doğru tepki süresi

$$ortUzA = \text{TopUzA} / (nUzA - 1)$$

ortUzB: Uyumsuz blok2deki doğru tepki sürelerinin ortalaması

ortUzB= Uyumsuz 2.Bloktaki Doğru tepki sürelerinin toplamı/doğru tepki süresi

$$ortUzB = \text{TopUzB} / nUzB$$

ssUyA: Uyumlu blok 1deki doğru tepki sürelerinin standart sapması

ssUyB: Uyumlu blok 2deki doğru tepki sürelerinin standart sapması

ssUzA: Uyumsuz blok 1deki doğru tepki sürelerinin standart sapması

ssUzB: Uyumsuz blok 2deki doğru tepki sürelerinin standart sapması

ssA : 1. Bloklardaki gecikme sürelerinin standart sapması

ssB: 2. Bloklardaki gecikme sürelerinin standart sapması

DA: 1. Blokların D skoru

DB: 2. Blokların D skoru

$$ssUyA : \sqrt{((ktUyA - (naUyA * naUyA)) / (n1UyA - 1))}$$

$$ssUzA : \sqrt{((ktUzA - (naUzA * naUzA)) / (n1UzA - 1))}$$

$$ssUyB : \sqrt{((ktUyB - (naUyB * naUyB)) / (n1UyB - 1))}$$

$$ssUzB : \sqrt{((ktUzB - (naUzB * naUzB)) / (n1UzB - 1))}$$

$$sdA : \sqrt{(((n1UyA - 1) * (ssUyA * ssUyA) + (n1UzA - 1) * (ssUzA * ssUzA)) + ((n1UyA + n1UzA) * ((naUyA - naUzA) * (naUyA - naUzA)) / 4) / (naUyA + naUzA - 1))}$$

$$sdB: \sqrt{\frac{(((n1UyB-1) * (ssUyB * ssUyB) + (n1UzB-1) * (ssUzB * ssUzB)) + ((n1UyB+n1UzB) * ((naUyB - naUzB) * (naUyB - naUzB)) / 4) / (naUyB + naUzB - 1))}{}}$$

$$DA = (ortUyA - ort UzA) / sdA$$

$$DB = (ortUyB - ort UzB) / sdB$$

$$D skor = (DA+DB) / 2$$

Ek 6: Sıfat Tanımlama Anketi

Sizce aşağıdaki sıfatlar Türkleri/Suriyelileri/Kürtleri tanımlamak için ne kadar uygun?
Lütfen her sıfatı değerlendiriniz.

	Hiç tanımlamıyor										Çok iyi tanımlıyor
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Arkadaş canlısı	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ahmak	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Çalışkan	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
İnatçı	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Bencil	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Nazik	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
üçkağıtçı	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Kaba	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zeki	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
kötüniyetli	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Vefalı	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
İyiniyetli	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Tembel	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Sevimli	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Kıskanç	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Yardımsever	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Sakin	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Yalancı	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10